

Комунальний заклад
«Запорізька обласна універсальна наукова
бібліотека імені О. М. Горького»
Запорізької обласної ради

Серія : Міста і села Запорізької області. Вип. 6

ЧЕРНІГІВЦІ - 230

Бібліографічний покажчик

Токмак
2014

ББК 91. 9 : 26. 8 (4 Укр - 4 Зап -5 Чер)
УДК 908 (477. 64)(048.1)
Ч 47

Чернігівці - 230 : бібліографічний покажчик. - Токмак : Трибуна, 2014. - 118 с. - (Серія "Міста і села Запорізької області" ; вип. 6).

Бібліографічний покажчик "Чернігівці - 230", присвячений одному з міст районного підпорядкування нашого регіону, розповідає про його природне та географічне середовище, історію, культуру і освіту, історичні пам'ятки, відомих людей, соціально-економічний розвиток в минулому та сьогоденні.

Видання адресоване краєзнавцям, науковцям, працівникам бібліотек і музеїв, викладачам історії рідного краю, а також широкому загалу читачів.

БББ 91.9 : 26.8 (4Укр-4Зап-5Чер)
УДК 908(477.64)(048.1)

Від укладачів

Шостий випуск бібліографічного покажчика із серії «Міста і села Запорізької області» присвячений історії смт Чернігівка, яка цього року відсвяткувала своє 230-річчя.

Пропоноване увазі читачів видання має на меті систематизувати значний масив літературних джерел з історії міста. У ньому містяться описи різноманітних видів документів (книги, брошури, статті із видань, що продовжуються, збірників, журналів, газет) про історичне минуле та сьогодення смт Чернігівка без типологічних та хронологічних обмежень, опублікованих українською та російською мовами.

Матеріал у посібнику розміщено за систематичним принципом. У межах розділів література розташована в логічному, алфавітному, а подекуди й в зворотньо- хронологічному порядку.

Структура покажчика складається із вступної статті укладачів, історичної довідки кандидата історичних наук, краєзнавця М. М. Єременка, тематичних розділів та допоміжного іменного покажчика. Крім бібліографічної частини, у покажчику є вступні тексти до окремих розділів. В разі потреби описи супроводжуються анотаціями довідкового, фактографічного або пояснювального характеру. Відбір літератури закінчено в листопаді 2013 року.

Упорядники висловлюють щире подяку колективу Чернігівської центральної районної бібліотеки за допомогу у підготовці видання та Миколі Миколайовичу Єременку, історичному краєзнавцю, директору приватного музею «Менонітська садиба» за надання окремих матеріалів.

Головне призначення покажчика – максимально розкрити краєзнавчі документи про Чернігівку, активно сприяти розповсюдженню історичної пам'яті місцевого співтовариства та допомогти науковцям, викладачам, працівникам музеїв та бібліотек, краєзнавцям, студентам, а також усім, хто цікавиться історією Чернігівки.

Книга видана завдяки патріоту і меценату Андрію Владленовичу Гогунському директору СТОВ «Токмачани» (Чернігівський р-н), депутату Запорізької обласної ради.

Зауваження та пропозиції просимо надсилати за адресою : 69600, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 142 (відділ краєзнавства), а також за телефоном (061) 787-53-52. Вони будуть враховані при підготовці електронної версії посібника, який буде представлений на сайті бібліотеки: www.zounb.zp.ua.

У степах Таврії розквітла

*Козацька валка із Сумщини
У Таврію прямувала.
Край шляху Муравського,
За Токмак Могилою Чернігівку заснувала*
М. Єременко

Історія України – наш дорогоцінний спадок. Вона включає в себе віхи історичного шляху українського народу, який протягом багатьох віків робив свій внесок у розвиток світової цивілізації.

Як зберегти і передати нащадкам усі ті кращі надбання національної культури, що були виплекані протягом століть українським народом?

Тільки осмисливши минуле, пізнавши витоки своєї історії й культури, можна чіткіше зрозуміти сьогодення, уявити майбутнє. « Той, хто не знає свого минулого, - любив повторювати Максим Рильський, - не вартий майбутнього».

Саме на прикладах з історії та культури своєї родини, села чи певної території ми зможемо виховати справжніх патріотів, для яких почуття любові до рідного краю було б таким, як його описала Катерина Демидівна Яковенко – дитяча письменниця з с. Владівка нашого району у своєму вірші «Синичка»:

*Ще мороз та іній на гілках,
Не вернувся з Півдня жоден птах,
А синичка ранню і ясну
Піснею пробуджує весну.
- Звідки в тебе, пташечко мала,
Стільки сили, віри і тепла?
- Рідний край дарує їх мені,
Віхоли для мене не страшні.*

Ініціатива співробітників Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки ім.О. М. Горького щодо підготовки та видання посібника, присвяченого селищу Чернігівка безумовно сприятиме розширенню пізнання цього найчудовішого місця на землі. Відомості про Чернігівку містяться в багатьох джерелах та публікаціях, але окремого видання про цей населений пункт ще не було. Даний посібник покликаний заповнити наявну лакуну.

Виникнення Чернігівки має свою передісторію, яка пов'язана зі Степом Північної Таврії. В українській історії Степ відіграв двояку роль. Тривалий час він був справжнім лихом для українського народу: Степ був тим «прохідним двором», через який періодично прокочувалися хвилі кочових навал з Азії. Та степ породив і захисників українського народу від кочівників – козацтво. Після того, як силою козацької зброї були відвойовані простори Степу, він став для жителів України й нашого краю джерелом матеріального добробуту. Саме в цей період починаються процеси заселення території краю.

Переселенці освоїли Степ, будували села й міста, створювали матеріальні цінності.

Епохальним для Півдня України став 1783 рік, коли Кримське ханство було ліквідовано й приєднано до Катеринославського намісництва. Тюркських кочівників, чиїм останнім bastіоном у Європі було Кримське ханство, нарешті приборкали. За влучним виразом професора О. Субтельного «Степ, який тисячоліттями був джерелом небезпеки для осілого люду, що населяв його порубіжжя, нарешті став приступним для селянського плуга».

1783 року фактично закладено і майбутню Чернігівку. Група державних селян, у минулому козаків з Чернігівського воєводства, жителів сіл Великі Бубни, Малі Бубни, Меджери, Рогинець та інших (нині це села Роменського району Сумської області), заснували хутори на річці Токмак і її притоці Сисикулак, а згодом у 1796 року було утворено і село Чернігівка (назва степового поселення пішла від найменування прабатьківщини переселенців).

Першими осадчими (поселенцями) стали Іван Панасенко, Максим Крутько та Василь Савченко.

Місце заснування обране не випадково. Саме тут проходив один з найвідоміших сухопутних шляхів – Муравський, що отримав свою назву від трави-мурави. Професор Д. І. Яворницький так писав про Муравський шлях: «Від Перекопу він йшов по Молочних водах, далі по її притоці Токмаку до її верхів'я, проходячи зліва від Токмак-Могили на відстані 100 метрів, далі йшов по р. Кінська, по р. Бик, йшов між Вовчою і Торчю і далі через верхів'я Самари і Орелі, потім по межиріччю Дону і Оки до Тули «Цим шляхом прийшли й перші поселенці. За переказами жительки Чернігівки Литвиненко Н., 1878 р. н., років за двадцять до заснування села в районі теперішньої лікарні козачка Софія збудувала корчму, біля якої зупинялися козаки, чумаки, ногайці та купці, щоб перепочити та підкріпитися. Корчма була мирною територією, де можна було залікувати рани після бою.

Таким чином, Чернігівка стала першим населеним пунктом, висунутим далеко від колишнього російського кордону майже в пустельний степ. Вигідне географічне положення зумовило швидкий розвиток села, яке стояло на поштовому тракті, що тягнувся з Мелітополя через Великий Токмак до Таганрогу. Через село проходила торгова дорога від Оріхова до гирла річки Берда, де знаходилася пристань. Степова дорога з'єднувала Чернігівку з Великим Токмаком. Муравський шлях це ще й солевізний шлях. У 1802 році в Чернігівку переселилася частина селян з Катеринославської, а 1806 р. з Могильовської губернії, останні ще заснували с. Могилянськ (Могиляни). На 1806 рік у селі проживало 2078 мешканців. Незважаючи на те, що навколо було багато незайманої землі, поселенці селилися разом, боячись ногайців, що кочували навколо в степах. Один з ногайських аулів ще до заселення села доречі знаходився в центрі сьогоднішньої Чернігівки на місці школи-інтернату. Після намагання уряду зосередити ногайців біля моря (м. Ногайськ 1821 р.) та поступового переселення останніх до Туреччини, чернігівці стали

селитися хуторами, число яких зростало. А в 40-х роках XIX століття хуторяни відокремилися від села, утворюючи самостійні поземельні общини: Верхній Токмак, Зубів, Стульневе, Бегим-Чокрак.

Поступове зменшення кількості надільної землі зумовило процеси міграції селян. Так, рятуючи худобу від голодної смерті, наші земляки кочували в Сальські степи, де частина з них і оселилася. Саме влітку 1848 року 48 сімей селян із сіл Чернігівка та Верхній Токмак, зібравши свої пожитки та сім'ї, вирушили в невідому «калмитчину». Це були родини Бардаків, Гайдуків, Бондаренків, Жуків, Волочків, Куців, Кочубеїв, Ющенко, Пазухів, Моргунів, Панченків, Доцентів, Савченків та інші. Селяни отримали землю й утворили населений пункт Садове, що є сьогодні центром Сарпінського району Калмикії.

У 1838 р. Чернігівка стає центром однойменної волості, до складу якої ввійшли вищезгадані села та хутори, з початку 60-х років XIX століття ще й села Новополтавка та Новосеменівка. На той час у самій Чернігівці в 656 дворах проживало 4 тис. мешканців, переважно українців, православних. Основне заняття жителів – сільське господарство: землеробство й тваринництво, зокрема вирощування великої рогатої худоби та овець.

Жителі Чернігівки були людьми віруючими і вже з початку заселення в селі діяла дерев'яна церква, пометрична й сповідна книги якої велися з 1799 р. (за даними єпископа Псковського Гермогена). Нову кам'яну церкву було закладено 1810 року на узвишші, у тому місці, де ріка Сисикалак упадає в ріку Токмак. Будувалася вона коштом парафіян. У зв'язку з війною з 1812 року будівництво затягнулося, і освятити та ввести її в дію вдалося тільки 4 грудня 1824 р. Церква була величава, мала два приділи: головний – на честь Різдва Божої Матері і на горах – на честь святого апостола Фоми. А в 1864 р. була побудована кам'яна дзвіниця. У 1833 році при церкві відкривається перший навчальний заклад села – церковнопарафіяльна школа. Ініціаторами її появи став вчитель Авксентій Олександрович Шостак, піклувальник селянин Єпіфан Пилипович Хлепітько та священик П. П. Забаєв.

До кінця 60-х років XIX століття жителі села лікувалися за допомогою народної медицини та знахарів. З відкриттям лікарняного пункту допомогу населенню надавали лікар та фельдшер.

Населення села швидко зростало, і в 1852 р. його община розпалася на дві поземельні общини: Токмачанську (№ 1) та Низянську (№ 2), в 1873 р. з Токмачанської общини виділилася Сисикалакська (№ 3). Отже, на початок 1873 року селище Чернігівка і складалося з трьох поземельних общин, кожна з яких практично була окремим селом і управлялася старостою й писарем. Загалом тут нараховувалося 1148 дворів, а наявне чоловіче населення складало до 4205 осіб. Кількість надільної землі відповідно зменшилася з 15 до 4 десятин на рев'язку душу.

Вигідне географічне розтошування, розвиток торгівлі зерном зумовили активний розвиток села. Відомо, що з початком весни через Чернігівку проходило кожного дня близько ста парокінних фур з хлібом, здебільшого з Гуляйпільської волості. Відповідно розвивалися ремесла,

які обслуговували ці торгові шляхи, та сама торгівля. У Чернігівці працювало дві корчми, 12 винних погребів, гуртовий горілчаний склад, 25 лавок і один шкіряний магазин. Двічі на тиждень тут проводилися базари. Варто зазначити що, торговельні ряди Чернігівського базару збудовані з цегли в ті далекі часи зруйнували лише в 1994 році. Чернігівські ярмарки були одними з найбільших у Запорізькому краї. Вважалося, що на них збиралося до 20 тисяч народу, приїждило до 220 купців з інших міст, у тому числі з Москви, Києва, Санкт-Петербурга. Осінній ярмарок (Покровський) розпочинався 6 жовтня і тривав сім днів. Під час ярмарку виставлялося 130 тимчасових лавок. Другий ярмарок проводився весною, на четвертій неділі Великого Посту, і тривав чотири дні. На Чернігівських ярмарках продавали шкіру, бакалійні вироби, посуд, галантерею, одяг, шапки, вироби з заліза та дерева. Але головним товаром була худоба. Загальний обіг двох ярмарок складав 300 тисяч рублів. Головна вулиця Чернігівки називалася Ярмарковою, а Ярмаркова площа займала територію від церкви до базару з магазинами, та ще й наступний квартал, до нинішньої школи-інтернату.

Великі обсяги товарів не могли існувати без кредитів. Кредитну касу в Чернігівці відкрили в 1840 році. На 1887 рік у ній налічувалося 6153 карбованці. Згодом у 1881 році позичко-зберігальне товариство Таврійської губернії відкрило в Чернігівці своє відділення, членами якого було 724 особи.

З утворенням земських установ відбуваються зрушення в гуманітарній сфері села. У 1875 році в Чернігівці відкривають земську дільничну лікарню на 15 ліжок. Це була єдина медична установа, що обслуговувала майже 26 тисяч жителів Чернігівки та волості.

Першу земську школу в селі відкрили 1868 року, в ній навчалося 58 хлопчиків і 14 дівчаток. Та це статистика не дуже і радісна, бо із загальної кількості дітей школу відвідував лише 46-й хлопчик і кожна 167-а дівчинка шкільного віку.

В 1880 -1885 рр. виникло ще дві земські початкові школи. Згодом (1889 р.) розпочалося будівництво двоштатної школи на 120 учнів. 1897 року в селі з'явилися одна змішана й одна жіноча школи - остання була єдиною жіночою школою у Бердянському повітті 1887 р. у Низянській частині села на центральній вулиці парафіянами було збудовано храм в ім. святиителя Миколи Чудотворця, а в 1898 році на верхній вулиці цього ж села збудували храм на честь Покрова Пресвятої Богородиці. Цікаво, що будівлі всіх чернігівських храмів, шкіл, магазинів та заможних людей, так як і хрести та надмогильні пам'ятники, будувалися й виготовлялися з білого каменю піщаника, який видобували в кар'єрі на північ від села Сисикулак, поблизу кутка села – Майдан. З цього ж каменю викладалися колодязі та паркани, які в Чернігівці називали «ліса». Селянські хати мали двох і трьох камерне планування (за типом плану – хата + сіни + конюшня), будувалися з саману, вкривалися очеретом. І донині багато жителів Чернігівки використовують їх за призначенням.

Розвиток капіталізму в Російській імперії призвів до значних змін у житті села. Зокрема, відкриття залізничної гілки Чапліно – Бердянськ

(1898 р.) та залізничної гілки Федорівка – Царекостянтинівка (1914 р.) прискорило розвиток промисловості й торгівлі. Ознаками цього процесу стало введення в дію у 1889 р. цегельно-черепичний завод братів Вербонолів (Івана Григоровича та Івана Тимофійовича) з річним виробництвом 100 тисяч цеглин на рік, функціонування 4 парових млинів (Кісельгофа, Генріха Классена, Миколи Плоцу), двох олійниць, 31 вітряного та водяного млинів, діє 30 торгових підприємств з оборотом 210 тисяч рублів.

Однак основою економіки села, як і на початку заселення, залишилось сільське господарство. Сіяли пшеницю, ячмінь, овес, льон. Скотарство було допоміжною галуззю.

Серед селян активно йшли процеси розшарування та концентрації земельних наділів у руках заможної частини села. Певні позитивні зрушення відбулися в ході Столипінської аграрної реформи: створено Селянський банк, (у 1900 - 1911 роки грошових позичок він, правда, не надавав), діяло кредитне товариство, число пайщиків якого складало в 1914 році 2285 чоловік (з них 2143 стали боржниками і право на кредити втратили).

XX століття принесло перемены і в гуманітарне життя чернігівців. На кінець 1914 року тут функціонувало 7 земських початкових народних училищ, 2 церковнопарафіяльні школи, 3 школи грамоти. З початком Першої світової війни в Чернігівку переселилася із заходу країни частина євреїв-біженців, які в кінці 1914 року відкрили синагогу та єврейську початкову релігійну школу для хлопчиків (хедер). Продовжувала функціонувати волосна лікарня, де працювали лікар, три фельдшера та акушерка. Земським лікарем був І. В. Ткачевський.

На початок 1914 року Чернігівка стала одним з найбільших сіл у Бердянському повіті Таврійської губернії. Тут налічувалось понад 1500 дворів з населенням 16348 чоловік. Село мало 6 вулиць у 12 м. і 34 близько 8 м. завширшки, небрукованих, і майже не озеленених. Офіційних назв вулиці не мали і йменувалися переважно за прізвищами жителів: Щербанева, Сідашева, Кисла (через цю вулицю йшла дорога на с. Бегим Чокрак), або ж за природніми ознаками: Водяна, Зелена, Очеретяна. За прізвищами давали назви й мостам, наприклад, Бідашевий. Забудовувалась Чернігівка хатами-мазанками, критими соломомо або очеретом. Центр села мав досить привабливий вигляд. Там розташовувалися біля півсотні кам'яних будинків, критих черепицею, торгові ряди, школи, волосна управа, садиби та лавки купців Шалаєва М. Ф., Абрамовича, Гавриленка І. І., Гордова І. К., Дрозда З. І., Лубінера А. Б., Катковського М. І. та інших. Ярмаркова площа та центральна частина вночі освічувалися газовими лампами.

Період визвольних змагань українського народу за збереження державної незалежності 1917-1920 років розділив жителів села на прихильників білих і червоних (під останніми розуміли й формування батька Махна). Частина заможних селян емігрувала. Так, Берко Іван, який тримав магазин, виїхав до Бельгії, Вербоноль Омелько Іванович разом з армією білих пішов за кордон та заснував ткацьке виробництво в Ліоні, оселився у Франції й Вербоноль Петро Іванович. Частина чернігівців увійшла

до складу Задніпровської дивізії червоних, якою командував П. Дибенко. Проти денікінців боролися партизанські загони під керівництвом К. М. Кавуна та Д. Ф. Литвинова, які склалися з чернігівців. Багато чернігівців воювали в складі армії Н. Махна, так Михайло Трохимович Остапенко був начальником особистої охорони батька. Разом з іншими 15 махновцями його захопили чекісти і розстріляли на Ярмарковій площі в 1921 р. Сьогодні встановлено місце поховання страчених, і на могилі встановлено пам'ятний хрест. У центрі Чернігівки в братській могилі поховано червоноармійців, які полягли в бою з махновцями, а на східній околиці селища знаходиться братська могила воїнів Руської армії Врангеля, які загинули в бою з червоними влітку 1920 року.

Після встановлення влади більшовиків розорена країна зазнала голоду 1921-1923 років, недоїдало тоді 80% населення, а 450 жителів загинуло від голоду.

У період НЕПу на відмежованих землях менонітських колоній жителі Чернігівки, отримавши там землю, утворили ряд населених пунктів, а саме: Розділля, Переможне, Пірчине, Нижній Токмак, Чернігово-Токмачанськ, Котлярівка, хутори Шевченко, Прохолодний, Жовтневий.

7 березня 1923 року Чернігівка стає центром однойменного району, до складу якого входить 20 сіл. Чергові корективи в життя чернігівчан внесли 30-і роки: 150 господарств було розкуркулено та вислано до Сибіру та на Схід, закрито всі чернігівські храми. До речі, в 1925-1928 роках у церкві Різдва Пресвятої Богородиці служив ієрей Олександр Льєнков, який у період репресій загинув у таборах. У 2000 році його було канонізовано як святого праведника Бердянської єпархії. Знищивши заможне селянство, більшовики утворили в селі 9 сільгоспартілей, які обслуговувала техніка Чернігівської МТС (утворена в 1930 році).

Трагедією для всього українського народу став Голодомор 1932-1933 років, який не оминув і Чернігівку. За неповними підрахунками тут було знищено голодом більше 870 жителів. Особливо дісталось Токмачанській частині села, розміщені там сільгоспартілі «Будьонного» і «Петровського» були занесені на так звану «чорну дошку» і піддані репресіям. У 2008 році на місці масових поховань поблизу Чернігівської школи «Надія» встановлено пам'ятний знак на честь загиблих односельців.

Та всеж, не зважаючи на всі страхиття, життя поступово покращувалась, міцніла матеріальна база колгоспів та МТС. На початку 1941 року в Чернігівці працювали маслозавод, олійниця, паровий млин, цех безалкогольних напоїв, хлібокомбінат. До послуг населення були лікарня на 55 ліжок, амбулаторія, 3 медичні пункти, пологовий будинок, аптека. Медичну допомогу жителям надавали 8 лікарів і 44 працівника середнього медичного персоналу. До 1935 року в селищі в основному було ліквідовано неписьменність, на базі семирічки створено середню школу, діяли 4 початкові школи, а в 1938 році відкрито ще дві семирічки: Токмачанська та Низзянська. Дітей навчали 45 учителів. У селі діяли один сільський і три колгоспні клуби, районна бібліотека. 1932 року селище було радіофіковане.

Чернігівці – патріоти своєї землі, а ще – вмілі солдати, які мужньо захищали Батьківщину в усі часи, в тому числі і в роки Другої світової війни. На фронтах воювало 2380 чернігівців, 1643 з них – загинуло в боях. Бойових нагород удостоєно 850 воїнів-земляків, Героєм Радянського Союзу (посмертно) став командир Першої гвардійської танкової бригади полковник Темник Абрам Матвійович (1907-1945), похований біля Бранденбурзьких воріт у Берліні. «Господаркою» цих же воріт називали регулювальницю Співак Лідію Андріївну родом з Чернігівки. Співак Іван Никифорович у 1943 році став генерал-майором медичної служби і служив головлікарем фронтового шпиталю. Уже після війни отримали звання генерал-майор Богдан Михайло Микитович (1908-1986) та звання генерал-полковник Гречко Степан Наумович (1910-1971), останній доречі був ще й командуючим групою радянських військ на Кубі в період Карибської кризи. Відважно воювали чернігівці М. М. Денежний, Ф. В. Єременко, Н. А. Рибас, М. Л. Кузьменко, М. П. Харчук, шість братів Босих та інші.

Окупація селища тривала з 7 жовтня 1941 р. по 17 вересня 1943 р. Звільнили Чернігівку війська Другої гвардійської армії генерал-лейтенанта Г. Ф. Захарова. При звільненні села загинуло 324 воїна Червоної армії, яких поховано в 5 братських могилах. Крім того, в селищі встановлено два меморіальні комплекси на честь загиблих земляків та 12 пам'ятних знаків періоду Другої світової війни.

Під час окупації фашисти знищили 110 жителів села, 500 чернігівців вивезли на рабську працю до Німеччини. Медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років» нагороджено 9 жителів села.

Чернігівці свято зберігають пам'ять про загиблих в роки війни земляків і воїнів, що полягли під час оборонних боїв 1941 р. та визвольних – 1943 р., віддають шану живим і полеглим ветеранам.

З Чернігівкою пов'язана військова доля маршала О. І. Покришкіна, який, відступаючи в 1941 році, за наказом спалив у Чернігівці свій «поранений» літак, а в 1943 році звільняв цю територію від ворога. На початку 1944 року дивізія, в якій служив майбутній маршал, тоді ще командир полку, стояла в селищі на відпочинку. Саме тут він стає командиром дивізії та бере шлюб з своєю нареченою Марією Корзун.

Тяжким випробуванням став для жителів селища повоєнний голод 1946-1947 років, голодувало майже все населення, а померло приблизно 120 чоловік.

Повоєнна відбудова народного господарства селища супроводжувалася культурним злетом. Чернігівці мали можливість відпочивати на іподромі чи під час відвідування матчів з футболу та волейболу між місцевою командою та командами міст Пологи, Токмак, селища Андріївка. У районному Будинку культури імені Т. Г. Шевченка на досить високому професійному рівні ставилися вистави, навіть опера М. Лисенка «Наталка-Полтавка» (1950-1954 рр.). Очолював РБК Веремій В. З., а художнім керівником був Геращенко В. В. – досить відомі в районі люди. Особливо яскраво розкрився в ці роки талант «чернігівського соловейка» Співак П. А. та лауреата багатьох конкурсів і оглядів Торубалка Г. О. Значний слід у розвитку культури району залишила Запорожець Л. М. – чудова викона-

виця, акторка, багаторічний керівник відділу культури райвиконкому.

Міцніли господарства. З 9 колгоспів, які функціонували на території Чернігівки, утворили 3 (по одному в кожній частині села: «Більшовик», «Зоря комунізму», імені Калініна). Тепер за назвою колгоспів стали іменуватися частини села. У 1957 році три сільради на території селища об'єднують в одну селищну і Чернігівка отримує статус селища міського типу, хоча деякі частини села (кутки) як і раніше мали свої, ще дореволюційні, назви – Майдан, Кобиляни, Мокроусівка, Глинище, Центр та інші. З утворенням селищної ради були дані офіційні назви вулицям селища.

Особливого розквіту досягло селище у 1960-1990-і роки, помітно зміцніла матеріально-технічна база колгоспів та промислових підприємств, збудовано приміщення двох середніх, восьмирічної і спортивної шкіл, школи-інтернату, шести дитячих дошкільних закладів, зведено чотири стадіони, кінотеатр, будинок побуту, бібліотеку, універмаг, ряд магазинів, багато житлових будинків, три мікрорайони багатоповерхівок, які отримали народні назви «Бабурка», «Космос», «Черемушки», будівлі адмінстанов та промислових підприємств. Товарною маркою Чернігівки можна назвати консервовані помідори та огірки колгоспу «Більшовик» (голова – Синіцин О. Д.), знані на всій території СРСР, та масло «Селянське» Чернігівського молокозаводу. На жаль, усе це вже в минулому. На сьогоднішній день основними бюджетоутворюючими підприємствами с. Чернігівка є такі сільгоспідприємства: СТОВ «Токмачани» (директор Гогунський А.В.), ф/г «Годлевський В.С.», ф/г «Ліфер О.В.», СТОВ «Влад» (голова Шаповал В.А.)

Талантами прославилися чернігівські художники В. Р. Горобей, О. Р. Горобей, Геращенко В. В., Мащенко В. І., Бережний М. П. Визнання та славу не тільки в Україні, але й за її межами здобув народний хор «Криниченька» Калінінського Будинку культури, натхненником і організатором якого є заслужений діяч культури України Степанов В. Л. Чернігівець Мелешко Я. А. став Заслуженим діячем мистецтв УРСР, працюючи головним режисером Одеського академічного театру опери та балету, а Капустян Станіслав (режисер одного з театрів Херсонщини), удостоєний звань Заслужений працівник культури УРСР та Заслужений діяч мистецтв України.

Відомі в районі та області хор «Струмочок» Чернігівського РЦКД (керівник – Ващенко І. О.) та ансамбль музики й пісні «Родослав» (керівник – Мінаков М. І.). Серед кращих вокалістів необхідно відзначити Світлану Саєнко, Юрія Пенського, Віктора та Тетяну Лесиків та інших.

Знаними в області є чернігівський поет Володимир Коваленко та уродженця Чернігівки, а сьогодні житель села Григорівка Деркач А. А. – автор багатьох гуморесок. Уже сім книг написав наш земляк, учитель з міста Торез на Донеччині Олександр Кузьменко.

Чернігівці – це активні люди, люблять фізичну культуру, спорт і досягли помітних успіхів на цій ниві. Зокрема, Алім Босий і Олександр Савон – майстри спорту й заслужені тренери України у важкій атлетиці, Володимир Горілий – майстер спорту, гравець футбольних клубів «Таврія», «Динамо» (Київ) та «Дніпро», цього ж почесного звання удостоєні:

Юрій Линник, Анатолій Хлепітько, Сергій Макаренко, Анатолій Линник, Євген Хоменко, Віталій Стеценко та інші. Віктор Степанов став суддею республіканської категорії з футболу. Значних зусиль до розвитку фізичної культури та спорту в районі доклали Михайло Гречухін та Олександр Антонік.

Чернігівці пишаються своїми земляками – доктором економічних наук, професором М. С. Черненко, доктором технічних наук, професором, генерал-майором Василенком В. В., кандидатом економічних наук Оверченком М. Д. та іншими.

На 01. 01. 2013 р. у Чернігівці в 2690 дворах мешкає 6282 жителі. Найпоширеніше прізвище серед чернігівчан – Хлепітько. Жителі селища зайняті в сільському господарстві, торгівлі, транспорті та бюджетній сфері. Значним є відсоток пенсіонерів та людей, які мають статус безробітних.

230 років минуло з часу заснування Чернігівки, села, що загубилося серед широких Таврійських степів на відрогах Донецького кряжу. Тихо й розмірено протікає тут сьогодні життя, так, як, тихо шепочучи, несе свої води річка Токмак – головний виток річки Молочної.

Позбавлені газу, питної води та централізованого опалення, промисловості, чернігівці якимось самі влаштовують своє життя. Частина з них виїхала в далекі й близькі краї, частина працює на місці або за кордонами країни. Повертаючись з далеких країв, будують тут будинки, щоб виховувати нові покоління. Інші – ремонтують сучасними матеріалами старі прадідівські саманні хати, в яких тепло взимку й прохолодно в літню спеку, атмосфера їх пройнята силою козацького духу та селянського досвіду й мудрості, де зросло не одне покоління.

Чернігівські чоловіки – працьовиті й гонорові, і останнє не завжди дозволяло дійти згоди. Тому селищем і районом, в переважній більшості, керували пришлі люди, для яких проблеми селища не були такими близькими. Чернігівські жінки – це степові амазонки, гарні й легкі, як степовий вітер, з характером, про який говорять: «Пальця в рот не клади», і їм все рівно, на якому боці «в узбека тубетейка», роботящі та вдалі, справжні господині й берегині своєї родини й своєї землі. Чернігівські дівчата – чарівні красуні, гарні, наче вранішні квіти, стрункі й вродливі, горді й натхненні.

Чернігівський поет Володимир Коваленко у своєму вірші «Чернігівко моя» так виразив вічну любов до рідного краю:

*Чернігівко моя, колиско полинова,
Перлино степу, барвінковий край,
Люблю твою красу я калинову,
Молочну річку, солов'їний гай.
Чимало літ у тебе за плечима,
А ти гінка, мов рути м'яти цвіт.
Так з жита волошковими очима
Грайливо споглядає світ.*

Шановні читачі!

Коли, підїжджаючи до Чернігівки, ви бачите сяючі бані й золоті хрести Чернігівського храму, то знайте, що саме тут живуть українці за походженням та духом, які люблять свій край і вірять у його світле майбутнє.

Микола Єременко – кандидат історичних наук, краєзнавець, письменник, директор приватного музею «Менонітська садиба»

Загальні відомості

Чернігівка – селище міського типу з населенням 6,3 тис. чоловік, центр селищної ради та однойменного району Запорізької області (з 1923 р.). Розташована на західному відрозі Приазовської височини в долині річки Токмак та її притоки Сисикулак, за 150 км на південний схід від Запоріжжя. На території селища знаходиться залізнична станція Нижня Придніпровської залізниці на лінії Мелітополь – Донецьк. Через цю станцію проходять пасажирські поїзди Сімферополь – Луганськ, Сімферополь – Кисловодськ та Мелітополь – Верхній Токмак. Чернігівка має автобусне сполучення з містами Запоріжжя, Бердянськ, Токмак, Оріхів, Приморськ Запорізької області.

Запорізький край : фотоальбом. – Запоріжжя : Дике Поле, 2011. – 376 с.: фото. – Із змісту : Чернігів. район. – С. 336-343.

Князьков Ю. Запорізька область : іст.-геогр. і топонім. словник. Вип. 3: (Бердянський, Веселівський, Мелітопольський, Приазовський, Приморський, Чернігівський, Якимівський райони). – Запоріжжя : Тандем – У, 2009. – 360 с. – Із змісту : Чернігівка. – С. 244.

Єременко М. М. Чернігівка пам'ятає / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [б. в.], 2009. – 96 с.: іл.

Запорізький край / Н. І. Кузьменко (авт.-уклад.), О. І. Аблицов, С. В. Воловник, Т. А. Губенко та ін. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – 530 с.: іл. – Із змісту: Чернігівський район. – С. 258-265.

Супруненко В. П. Имя на карте: Географические названия Запорожского края / Владимир Супруненко. – Запорожье : [б. и.], 2008. – 228с.: ил., фото. – Из содерж.: Черниговка. – С. 127.

Єременко М. На шляху Муравському : до 85-річчя утворення Чернігівського району / Микола Єременко ; Чернігів. райдержадмін. Запоріз. обл., Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріз. обл. – Чернігівка: [б. в.], 2008. – 12 с.: іл.

Супруненко В. П. Запорожский край: популярная энциклопедия природных и исторических достопримечательностей, традиций и назва-

ний / Владимир Супруненко. – Запорожье: Просвіта, 2007. – 240 с.: ил. – Из содерж.: Черниговка. – С. 227.

Новітня історія України : Імена. Звершення. Творчість. Вип.1: Запоріжжя / Авт.- упор. В. В. Болгов. – К. : Новий Світ, 2006. – 112 с.: іл. – Из змісту : Чернігівський район. – С. 31.

Єременко М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – 438 с.: іл.

Запорізька область : ілюстров. енциклопедія. Т. 2: Архітектура і містобудування. Культура. Економіка. Райони області / К. С. Карафін, О. І. Красюк. – Запоріжжя : Дике Поле, 2004. – 293 с.: іл. – Из змісту: Чернігівський район. – С. 286-287.

Бадіон О. П. Стежками Північного Приазов'я : Путівник / О. П. Бадіон, Ю. М. Дігтяр; Асоціація «Еколог. освіта»; Дитяче еколог. об'єднання «Ехо». – Запоріжжя : Поліграф, 2002. – 254 с.: іл. – Из змісту : Чернігівка. – С. 137-141, 243, 245-246.

Івченко А. С. Містечка України : Довідник. – К.: НВП«Картографія», 2000. – 184 с. – Из змісту : [Чернігівка]. – С. 23, 60, 88, 115, 151.

Географічна енциклопедія України. В 3 т. Т. 3: П-Я. – К.: УРЕ, 1993. – 479 с.: іл. – Из змісту: [Чернігівка]. – С. 410.

Запоріжжя – мій рідний край : (метод. рекомендації для вихователів дошкіль. закладів і груп продовжен. дня). – Запоріжжя: [б. в.], 1992. – 74 с. – Из змісту: [Чернігівка]. – С. 43-44.

Сборник по основной статистикъ : подворная перепись. Бердянскій уездъ. Вып. I : Таблицы сведеній о крестьянскомъ населеніи, землевладеніи и хозяйствъ / Статистическое Бюро Таврическаго Губернскаго Земства. – Изд. Таврическаго Губернскаго Земства. – Симферополь: [б. и.], 1909. – 1144 с.: табл. – ЕОУ. – Б. ц. – Из содерж.: [Черниговка]. – С. 6-7, 26-27, 45, 56-57, 76-77, 96-97, 115, 126-127, 146-147, 188-189, 310-311.

Карагодин А. И. Степаненко Д. И. Черниговка // История городов и сёл Украинской ССР: В 26 т. Запорожская область / редкол.: В. И. Петрыкин и др. / Ин-т истории АН УССР, Гл. редкол.: Тронько П. Т. и др. – К., 1981. – С. 647-654.

Запорожье мое цветущее. – К.: Реклама, 1978. – 103 с.: ил. – Из содерж.: [Черниговка]. – С. 69-70.

Степаненко Д. І. Чернігівка // Історія міст і сіл Української РСР : в 26 т. Запорізька область / Редкол: Петрикін В. І. [та ін.] / Ін-т історії АН УРСР; Голов. ред. кол.: Тронько П. Т. – К., 1970. – С. 679-690.

* * *

Терехова М. Маленька батьківщина, та любов до неї – велика : [Чернігів. р-н відзначив своє 90-річчя] / Марія Терехова // Нива. – 2013. – 20 берез.(№ 23). – С. 1.

Звонарєва О. Александр Пеклушенко : В Черниговке люди лучше, чище, добрее / Ольга Звонарєва // Регион Экспресс. – 2013. – 26 февр.

(№ 7). – С. 5.

Марченко В. Голова Запорізької облдержадміністрації Олександр Пеклушенко : «Так тримати, чернігівці, а обласна влада завжди плече під-ставить!» / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 27 лют.(№ 17). – С. 1-2.

Логанов Є. «Периферії просто не буде, всі райони стануть центральними»: [озвучив, перебуваючи у Чернігів. р-ні, голова ОДА О. Пеклушенко] / Євген Логанов // Запоріж. правда. – 2013. – 28 лют.(№ 24-25). – С. 11.

Володина И. Путешествие до Черниговки и обратно / И. Володина // Время и мы. – 2010. – 26 ноября (№ 47). – С. 12-13.

Шевченко Т. Чернігівка : Сторінки історії / Т. Шевченко // Земля і власність. – 2003. – 8 верес. – С. 12.

Савченко В. Чернігівка на перехрестях історії / В. Савченко // Нива. – 1995. – 19 лип.

Куц Л. Життя : і сльози, і любов...: [до 215-річчя Чернігівки] / Л. Куц // Нива. – 1998. – 10, 13, 17, 20 черв.

Скачков М. Тернисті шляхи становлення / М. Скачков // Нива. – 1998. – 18 верес.(№ 73). – С. 2. Чернігівка // Нива. – 1995. – 5 серп.

Мазний О. Обличчя районного центру : [Чернігівка] / О. Мазний // Колгосп. нива. – 1989. – 19 січ.

Стойнов І. Чернігівка : вчора, сьогодні, завтра / І. Стойнов // Колго-сп. нива. – 1987. – 7 листоп.

Чернігівка: день за днем // Колгоспна нива. – 1987. – 7 жовт.

Зубко С. Віхи нашого зростання: [Чернігівка] / С. Зубко // Колгосп. нива. – 1975. – 24 трав.

Степаненко Д. З минулого Чернігівки / Д. Степаненко // Колгосп. нива. – 1967. – 1 січ.(№ 1). – С. 1.

Кісса О. Квітуй, мій краю, веснами / О. Кісса // Колгосп. нива. – 1967. – 4 квіт.(№ 41). – С. 2.

Васильченко В. Райцентр – лицо района : [Черниговка] / В. Васильченко // Индустра. Запорожье. – 1965. – 30 июня.

Фесенко В. Зростає і впорядковується Чернігівка / В. Фесенко, С. Заруба // Запоріж. правда. – 1962. – 16 лют.

Борисов Б. Цього не було вчора...: [про благоустрій райцентру Чернігівки] / Б. Борисов // Запоріж. правда. – 1960. – 1 жовт.

Бирюлин С. Черниговка – районный центр / С. Бирюлин, А. Путинцев // Запорож. правда. – 1958. – 15 июля.

Фесенко В. Преобразилась Черниговка / В. Фесенко // Запорож. правда. – 1958. – 15 июля.

Природа. Екологія.

Інформаційний екологічний атлас Запорізької області / відп. за вип. В. Чернов. – Запоріжжя : Містобудівник, 2012. – 56 с.: іл. – Із змісту : [перелік об'єктів природно-заповід. фонду Чернігів. р-ну]. – С. 50.

Твоє майбутнє – земля за порогами / Запорізька обл. держ. адмін., Запорізька обл. рада, Державне упр. охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій обл. ; [редкол.: Бройде І. Л. та ін.]. – Запоріжжя : [Дніпров. металург], 2012. – 262 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 41, 89, 97-98, 131, 231.

Довкілля області за 2008 рік : статист. Зб. / Держ. ком. статистики України; Гол. упр. статистики у Запоріж. обл.; [відп. за вип. Р. Б. Сумцова; за ред. В. П. Головешка]. – Запоріжжя : [б. в.], 2009. – 160 с.: іл. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 24, 26-36, 54-57, 76-77, 94-100, 102-105, 130-131, 144, 147-155.

Князьков Ю. П. Запорізька область. Іст.-геогр. і топонім. Словник. Вип. 3 : (Бердян., Веселів., Мелітоп., Призов., Примор., Чернігів., Якимів., р-ни) / Ю. П. Князьков; Запоріж. наук. т-во ім. Я. Новицького Інт укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України – Запоріж. від-ня. – Запоріжжя : ТанDEM-У, 2009. – 360 с. – Із змісту : [балки – Водяна, Сисикулак, Соханова]. – С. 220, 239-241; [річка Токмак]. – С. 242.

Обласна програма з екологічної реабілітації гірничодобувних районів Запорізької області / Держ. упр. екології та природ. ресурсів в Запоріж. обл., Держ. під-во «Експерт.-техн. центр «Держнаглядохоронпраці України»; [авт.: В. О. Верещака, М. В. Бейлик, А. П. Плоский, В. І. Ципенко]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2005. – 144 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 10, 14, 16, 24, 39-40, 44, 52, 55, 60, 67-68, 74, 80-81, 90, 94, 111, 114, 124.

Барабоха Н. М. Топонімічний словник-довідник Запорізької області : Природні топоніми / Н. М. Барабоха, О. С. Арабаджі, О. П. Барабоха. – Мелітополь : Вид-во Мелітополь, 2005. – 84 с. – Із змісту : [річка Сисикулак (Сасикулак)]. – С. 51.

Сасикулак // Фоменко В. Г. Звідки ця назва : [історія виникнення назв річок, населених пунктів, урочищ, курганів на Запоріжжі] / В. Г. Фоменко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1969. – С. 86.

Максимов Г. М. Краткий очерк геологии и полезных ископаемых Запорожской области : В помощь туристам-краеведам / Г. М. Максимов. – Запорожье : [б.и.], 1968. – 40 с. – Из содерж.: [Чернигов. р-н]. – С. 13, 21, 23-25.

Черниговское месторождение суглинов // Строительные материалы Запорожской области. (Минерально-сырьевая база) / Главгеология УССР. Укр. науч.-исслед. геологоразвед. ин-т. Днепрпет. экспедиция. [Ред. кол.: В. С. Попов и др.]. – К.: Будівельник, 1964. – С. 122-123.

Щорічник опадів та температури повітря по Запорізькій області за 1955-1959 роки / відп. за випуск Д. І. Дядюренко; Запорізьке обл. управ-

ління сільського госп-ва, Запорізьке обл. гідрометеорологічне бюро. – Запоріжжя : кн.-газ. вид-во, 1960. – 160 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 76, 114, 150.

* * *

Куц М. «Голуби Призов`я» гостювали в Чернігівці : [завдяки ініціативі П. П. Євенка, відбулася Перша регіональна виставка-ярмарок] / Марина Куц // Нива. – 2012. – 24 листоп.(№ 96). – С. 1.

Євенко П. Червона книга Чернігівки / П. Євенко, О. Євенко // Нива. – 2001. – С. 7, 21, 28 лют., 14, 21 берез., 4 квіт.

Берегти – значить примножувати: [із звіт.-вибор. конф. Чернігів. район. орг. т-ва охорони природи] // Колгосп. нива. – 1985. – 26 груд.

Чернишов В. Берегти водоймища: [про охорону річок в р-ні] / В. Чернишов // Колгосп. нива. – 1982. – 4 лют.

Промисловість

Куц Л. Розвиток будівельної галузі / Людмила Куц // Нива. – 2013. – 3 серп.(№ 62). – С. 1.

Онкіїчук Ю. Ми залишаємо зримий слід на землі : [ТОВ «Райбуд»] / Юрій Онкіїчук // Нива. – 2005. – 13 серп.(№ 64). – С. 5.

Євенко І. Нафтобазі – 75 / Ірина Євенко // Нива. – 2003. – 13 верес.(№ 73). – С. 2

Скачков М. А без пального – і ні туди, і ні сюди : [нафтобазі - 70] / М. Скачков // Нива. – 1998. – 10 жовт.(№ 79). – С. 5-6.

Скачков М. Нелегкі перші кроки : [минув рік, як РТП стало відкритим акціонерним товариством] / М. Скачков // Нива. – 1997. – 4 січ.(№ 1). – С. 1.

Матвієнко О. «Чернігівка - 150» – в строю : [28 груд. 1982 року пущено першу чергу підстанції] / О. Матвієнко // Колгосп. нива. – 1983. – 44 січ. (№ 2). – С.2.

Ніконов І. Нова продукція райпромкомбінату : [почато виготовлення черепаці] / І. Ніконов // Ленінська зірка. – 1954. – 9 верес.(№ 72). – С. 2.

* * *

Синєпольська А. Володар часу : [приват. підприємець С. М. Хільченко (годинникар)] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 31 серп.(№ 70). – С. 1.

Діденко Н. Служба побуту : на рівень вимог : [Чернігів. райбуткомбінат] / Н. Діденко // Колгосп. нива. – 1987. – 10 груд.

Харчова промисловість

Синепольська А. Солодоші – в ногу з прогресом : [завод продтоварів] / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 10 серп.(№64). – С. 8.

Костенко Д. Торт – це пів свята! : [завод продтоварів] / Діна Костенко // Нива. – 2011. – 15 жовт.(№ 82). – С. 4.

Худич В. Живий хліб Чернігівського заводу продтоварів / Володимир Худич // Нива. – 2010. – 28 серп.(№69). – С. 6.

Куц Л. Чернігівський хліб: і без ГМО, і без палички : [ЗАТ «Чернігівський завод продтоварів»] / Людмила Куц // Нива. – 2010. – 21 лип.(№ 58). – С. 2.

Савченко Н. Підтримаємо вітчизняного виробника : [завод продтоварів] / Наталія Савченко // Нива. – 2006. – 13 верес.(№ 73). – С. 2.

Євенко І. Чернігівські ласощі від заводу продтоварів / Ірина Євенко // Нива. – 2005. – 15 жовт.(№ 82). – С. 1.

Євенко І. Купуйте наше – Чернігівське ! / Ірина Євенко // Нива. – 2004. – 3 лип.(№ 53). – С. 1.

Рекотов С. Хліб – у надійних руках : [завод продтоварів] / Сергій Рекотов // Нива. – 2003. – 18 жовт.(№ 83). – С. 1.

Берестов С. У консервників: [з-д «Більшовик»] / С. Берестов // Нива. – 1994. – 19 листоп.(№ 88). – С. 2.

Скачков М. Завод продтоварів: зберегти колектив / М. Скачков // Нива. – 1993. – 10 лют.(№ 10). – С. 1.

Доценко В. Колгоспний консервний / В. Доценко // Колгосп. нива. – 1973. – 24 серп.(№ 17). – С. 2.

Філіпченко В. Консервний завод «Більшовик колгоспу» / В. Філіпченко // Колгосп. нива. – 1973. – 14 лип.(№ 83). – С. 3.

Хвастав М. Будні харчовиків: [завод продтоварів] / М. Хвастав // Колгосп. нива. – 1973. – 16 черв.(№ 71). – С. 3.

Шалда В. Від ферми до споживача : [маслозавод] / В. Шалда // Колгосп. нива. – 1970. – 18 серп.(№ 98). – С. 3.

Транспорт

Таблица расстояний между административными центрами Запорожской области : [расстояния между Запорожьем и Черниговкой составляет 136 км.] // Запорожье. 2005 : обл. ежегод информ.-телефон. Справочник / ООО «Золотые страницы Запорожья». – [Одесса, 2005]. – С. 336.

Богомаз М. С. Станція називається...: (за станом на 21. 01. 91) / М. С. Богомаз. – Дніпропетровськ : Пороги, 1993. – 375 с.: іл. – Із змісту : [станція Низяни]. – С. 215-216.

Шпинь А. Дорога в рідний край веде : [Чернігів. райавтодор] / Андрій Шпинь // Нива. – 2013. – 26 жовт.(№ 86). – С. 2.

Куц М. 35 років життя вона віддала дорогам! : [про Почесного до-

- рожника Т. К. Галич] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 27 січ.(№ 8). – С. 1.
Береза М. Дорожніх справ майстер : [П. В. Сова] / Марія Береза // Нива. – 2010. – 30 жовт.(№ 87). – С. 3.
Тіріженко О. Наша турбота – шляхи / Олена Тіріженко // Нива. – 2005. – 29 жовт.(№ 86). – С. 2.
Макаренко І. Дорогу здолає той, хто...: [Чернігів. райавтодор] / Іван Макаренко // Нива. – 2003. – 25 жовт.(№ 85). – С. 1.
Куц Л. А дорога стрічкою довгою в'ється...: [ВАТ «Чернігівське АТП-12342»] / Людмила Куц // Нива. – 1999. – 30 жовт.(№ 87). – С. 2.
Скачков М. Дороги – обличчя району: [розмова з керівником райШРБУ В. І. Лола] / М. Скачков // Нива. – 1996. – 10 серп.(№ 60). – С. 2.
Степаненко В. Будівництво шосе ст. Стульнево – Чернігівка – справа всієї громадськості / В. Степаненко // Ленінська зірка. – 1956. – 21 черв.(№ 50). – С. 2.

Зв'язок

- Связь времён : История развития средств связи в Запорожской области / науч. ред. А. И. Карагодин. – Запорожье : Дикое Поле, 2007. – 192 с.: ил. – Из содерж.: [Чернигов. р-н]. – С. 8, 13, 17, 19, 25-28, 35, 107, 117, 118, 121, 149, 161, 171, 176, 180, 185.
Семенихин А. Закаленные суворими буднями : [Чернигов. РЭС] / Александр Семенихин // Нива. – 2012. – 22 груд.(№ 104). – С. 2.
Снігова Л. А все починалося з «нефтянки»...: [1 лип. виповнилося 45 років Чернігів. РЕМ] / Людмила Снігова // Нива. – 2011. – 6 лип.(№ 5). – С. 3.
Семенихин А. С праздником света и тепла! : [Чернигов. РЭС] / Александр Семенихин // Нива. – 2010. – 22 груд.(№ 103). – С. 2.
Синепольська А. У Чернігівці відкрито точку безпроводного доступу до Інтернету : [у приміщенні кафе «Скіф»] / Альна Синепольська // Нива. – 2010. – 5 листоп.(№ 89). – С. 2.
Голова обласної ради Павло Матвієнко : «Обласна влада зробить усе можливе, щоб уже наступного року реалізувати проект реконструкції електромереж Чернігівки під електроопалення» / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 23 жовт.(№ 85). – С. 1.
Семеніхін О. Щоб світилися вікна : [Чернігів. РЕМ] / Олександр Семеніхін // Нива. – 2004. – 22 груд.(№ 102). – С. 1.
Марченко В. Мрійники з Укртелекому : [Чернігів. цех № 4 ЗФ ВАТ «Укртелеком»] / Вікторія Марченко // Нива. – 2004. – 1 груд.(№ 96). – С. 2.
Марченко В. Весь світ, як на долоні : [супутникове телебачення] / В. Марченко // Нива. – 1997. – 17 трав.(№ 35). – С. 3.
Свій телеканал : [можуть тепер мати жителі Чернігів. р-ну з введенням у дію 90- метрової вежі-ретранслятора] // Запоріж. правда. – 1992. – 13 черв.

Брегеда Л. Ретранслятор Чернігівки : що нового? / Л. Брегеда // Нива. – 1992. – 16 трав.(№ 57). – С. 1.

Брегеда Л. Алло, Чернігівка : [інтерв'ю з голов. інж. РВЗ А. М. Чокотовим] / Л. Брегеда // Колгосп. нива. – 1988. – 12 квіт.(№ 45). – С. 2.

Брегеда Л. Творчість : [про інженера лінійно-апаратного залу між міського зв'язку Л. А. Хлепітько] / Л. Брегеда // Колгосп. нива. – 1986. – 1 листоп.(№ 138). – С. 3.

«Вас вызывает Черниговка»: [сдано в експлуатацію здание Чернигов. районного узла связи] // Индустр. Запорожье. – 1984. – 6 мая.

Гречухін І. Зв'язок сьогодні і завтра / І. Гречухін // Колгосп. нива. – 1968. – 7 трав.(№ 52). – С. 2.

Сільське господарство

Сільське господарство Запорізької області за 1990-2009 роки : стат. щорічник / Держ. комітет статистики України, головне управління статистики у Запорізькій обл. ; [за ред. В. П. Головешка; відп. за вип. Р. Б. Сумцова]. – Запоріжжя : [Голов. упр. статистики], 2010. – 156 с. – Із змісту: [Чернігів. р-н]. – С. 65-143.

Игнатов Ю. А. История создания и развития государственной ветеринарной медицины Запорожской области / Ю. А. Игнатов. – Запорожье: ЗАО «ИВЦ сельского хозяйства», 2003. – 248 с.: ил. – Из содерж.: [Чернигов. р-н]. – С. 28, 96-98, 121, 240, 242.

Відродження запорізького садівництва / за ред. В. А. Рульова. – Запоріжжя : Дике Поле, 2001. – 145 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 14, 52, 65, 71, 94, 114.

Організація фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств Запорізької області: практик. посіб. / Голов. упр. с/г і продовольства Запоріж. облдержадміністрації ; Ін-т аграр. економіки УААН та ін.; за ред. М. Я. Дем'яненка. – Запоріжжя : Дике Поле, 2001. – 522 с.- Із змісту : [Чернігівське]. – С. 240, 253, 272, 285, 296.

Тваринництво : [Чернігів. р-н] // Соціалістичне Запоріжжя : (цифри і факти). Блокнот агітатора. Спец. вип. – Запоріжжя: [б. в.], 1959. – С. 122-126.

* * *

Лола М. Медовий ярмарок : пасічникам сподобалось ! /Марина Лола // Нива. – 2013. – 23 серп.(№ 68). – С. 2.

Куц Л. Готуй техніку взимку – будеш із хлібом улітку! :[фермерське гос-во «В. С. Годлевський»] / Людмила Куц // Нива. – 2012. – 6 січ.(№ 31). – С. 3.

Вінник Л. Весна на Чернігівській вулиці : [про нач. упр. агропром. розвитку М. І. Галича] / Людмила Вінник // Нива. – 2009. – 1 квіт. (№26). – С. 2

Снігова Л. «Подаруй здоров'я, бджілко!»: [про В. С. Коцура – По-

чесного бджоляра України] / Людмила Снігова // Нива. – 2012. – 23 серп. (№ 67-68). – С. 4.

Коцур В. Пасічник – угодний богові чоловік : [розповідає почесний бджоляр України, приватний підприємець] / Василь Коцур // Нива. – 2009. – 19 серп.(№66). – С. 1.

Визнання майстерності : [Спілка бджолярів України присвоїла звання «Почесний пасічник України «і В. Коцуру»] // Запоріж. правда. – 1999. – 19 серп.

Шумельный А. Н. Не хлебом единым : [интервью с нач. Чернигов. райуправления сельского хозяйства о результатах с.-х. года вела С. Чепурная] // Индустр. Запорожье. – 1992. – 17 сент.

Череп В. Бджолярству – зелену вулицю : [районне тов-во бджолярів-любителів] / В. Череп // Колгосп. нива. – 1988. – 6 верес.(№ 107). – С. 3.

Брегеда Л. Ліс росте з долонь: [про роботу лісомеліорат. станції Чернігів. р-ну] // Колгосп. нива. – 1985. – 14 верес.

Райсільгосптехніка

Марченко В. МТС : запитань більше, ніж відповідей / Вікторія Марченко // Нива. – 1999. – 3 берез.(№ 17). – С. 3.

Ковальов П. Колектив новаторів : [в Чернігів. райсільгосптехніці] / П. Ковальов // Комсомолець Запоріжжя. – 1985. 19 жовт.

Берестов С. На визволеній землі : [робота МТС у післявоєні роки] / С. Берестов // Колгосп. нива. – 1983. – 17 верес.

Філон М. Добрі сходи : [про роботу Чернігів. виробничого об-ня райсільгосптехніки] / М. Філон // Запоріж. правда. – 1981. – 27 жовт.

Матвієнко О. Допомогли раціоналізатори : [про трудові успіхи колективу Чернігів. райсільгосптехніки] / О. Матвієнко // Рад. Україна. – 1980. – 10 верес.

Матвієнко О. Покоління єднається трудом : До 50-річчя Чернігів. МТС (на базі якої створено об-ня райсільгосптехніки) / О. Матвієнко // Колгосп. нива. - 1980. – 14 жовт.

Мухін Г. Й. Земля для творіння : До 50-річчя Чернігів. МТС / Г. Мухін // Колгосп. нива. – 1980. – 2, 4, 9, 14 жовтня.

Медицина

Будько В. И. Этапы и пути развития Запорожской фармации. Исто-рия развития фармации в Запорожской области, 1922-2012 годы : 90 лет и 25-летие первичной ветеранской организации «Фармация Запорожья». – Запорожье : Днепропетровский металург, 2012. – Из содерж.: [Черни-

гов. р-н]. – С. 9, 62, 71, 73.

Єременко М. Край шляху муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – Із змісту : [Чернігівка]. - С. 118, 210.

Синепольська А. Чернігівська лікарня стає сучаснішою / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 17 серп.(№ 66). – С. 1.

Синепольська А. Центральна районна лікарня : оновитися допомогли...пацієнти / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 5 черв.(№ 45). – С. 6.

Марченко В. Головний лікар Тетяна Богдан : «Розраховую й на підтримку людей»: [очолила районну лікарню] / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 11 груд.(№ 100). – С. 1.

Ульяненко Г. Разом подолати можна все : [про колектив дитячого відділення ЦРЛ] / Галина Ульяненко // Нива. – 2010. – 27 січня (№ 8). – С. 2.

Куц М. У Чернігівській лікарні – нове обладнання / Марина Куц // Нива. – 2009. – 18 берез.(№ 22). – С. 1.

Брегеда Л. Золоті руки Галі Решетняк : [медсестра райлікарні] / Л. Брегеда // Колгосп. нива. – 1989. – 14 жовт.

Плясовиця А. На сторожі найціннішого життя : [Чернігів. лікарня] / А. Плясовиця // Комс. Запоріжжя. – 1978. – 17 черв.

Науменко І. У районній лікарні / І. Науменко // Запоріж. правда. – 1976. – 13 квіт.

Санітарно-епідеміологічна станція

Синяк С. Нелегка вона – служба санітарного нагляду : [Чернігів. райсанепідстанція] / Сергій Синяк // Нива. – 2009. – 10 жовт. (№ 81). – С. 1.

Гулова А. Санэпидслужба – контроль и анализ : [гл. гос. санитарный врач района] / Ангелина Гулова // Запорож. санитарный вестник. – 2008. - № 4. – С. 5.

Сьомик С. Сьогодні нам 85...: [Чернігів. райсанепідстанція] / Світлана Сьомик // Нива. – 2008. – 11 жовт. (№ 82). – С. 1.

Гулова А. Черниговской районной санитарно-эпидемиологической станции – 80 лет / Ангелина Гулова // Нива. – 2003. – 28 трав.(№ 42). – С. 3.

Прохоренкова Г. Всю душу вкладали в работу / Ганна Прохоренкова // Нива. – 2003. – 31 трав.(№ 43). – С. 5.

* * *

Кіридон Л. На добро прејскурантів немає !: [патронажні сестри район. орг. Товариства Червоного Хреста України] / Лідія Кіридон // Нива. – 2011. – 19 жовт.(№ 83). – С. 3.

Божок Н. Сестрички серце золотое : [о патронажных сёстрах] / Н. Божок // 03. – 2000. - № 5. – С. 3.

Соціально-економічне та суспільно-політичне ЖИТТЯ

Провідні підприємства, організації, установи Чернігівського району : [в т. ч. смт Чернігівка] // Новітня історія України : Імена. Звершення. Творчість / авт.-упоряд. В. В. Болгов. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 96-98

Статистика

Міста та райони Запорізької області за 2011 рік : стат. щорічник : [є дані по Чернігів. р-ну] / Держ. служба статистики України. Голов. управління статистики у Запорізькій області. – Запоріжжя : [б.в.] , 2012. – 294 с.

Міста та райони Запорізької області за 2010 рік : стат. щорічник : [є дані по Чернігів. р-ну] / Держ. служба статистики України. Голов. управління статистики у Запорізькій області. – Запоріжжя : Головне упр. статистики, 2011. – 278 с.

Ювілейний статистичний збірник Запорізької області : [є дані по Чернігів. р-ну] / Держ. комітет статистики України, Головне упр. статистики у Запорізькій обл. ; [за ред. В. П. Головешка; видп. за вип. Г. Ф. Песочина]. – Запоріжжя: [б. в.], 2008. – 80 с.

Населення

Міста та райони Запорізької області за 2011 рік : [в т. ч. дані по Чернігів. р-ну] : стат. щорічник / Держ. служба статистики України, Голов. управління статистики у Запорізькій обл. – Запоріжжя : [б. в.], 2012. – С. 155-194.

Діти, жінки та сім'я в Запорізькій області : [в т. ч. дані по Чернігів. р-ну] : стат. зб. - Запоріжжя, 2007. – 272 с.

Діти, жінки та сім'я в Запорізькій області : [в т. ч. дані по Чернігів. р-ну] : стат. зб. - Запоріжжя, 2007. – 225 с.

Населення Запорізької області : стат. довідник. Ч. 1.: (за даними Всеукр. перепису населення 2001 року). – Запоріжжя, 2003. – 114 с. – Із змісту: [Чернігівка]. – С. 14, 55.

Народжуваність у Запорізькій області : Стат. зб. / М-во охорони здоров'я Запорізь. обл. держ. адміністрації; Відп. за вип. Т. К. Тернікова, Л. С. Кавун. – Запоріжжя: [б. в.], 2001. – 16 с. – Із змісту: [Чернігів. р-н]. – С. 9-14.

Численність населення Запорізької області: (по даним Всесо-

юзной переписи населения 1989 года) / мінстат УССР. – Запорожье : [б. и.], 1991. – 204 с.

Женщины и дети в Запорожской области : [в т. ч. данные по Чернигов. р-ну] : стат. сб. – Запорожье, 1975. – 127 с.

«Сто літ зозуля накувала, і ще хай стільки ж накує!»: (з таким побажанням звертаються рідні до 100-річної ювілярки Г. М. Онищенко) / Нива. – 2011. – 26 лют.(№ 16). – С. 1-2.

Бадион А. В Черниговке было больше населения, чем в Ногайске и Александровке / А. Бадион // Нива. – 2005. – 11 черв. – С. 5.

Федорова І. Здоров'я – змолоду?: [медико-демографічна ситуація в районі та смт Чернігівка] / Ірина Федорова // Нива. – 1999. – 17 квіт.(№ 30). – С. 5.

Демографічна ситуація : мінус приріст : [Чернігів. р-н] // Нива. – 1997. – 24 трав.

Історія міста

Історія Чернігівки до 1917 року

Синепольська Л. Меноніти у козацьких степах : краєзнав. путівник-екскурсія колишніми менонітськими поселеннями Чернігівського району / Любов Синепольська. – Чернігівка : [ксерокс Чернігів. РЦБ], 2012. – 89 с. – (Туристичними стежками рідного краю; вип. 1).

Єременко М. На шляху Муравському : до 85-річчя утворення Чернігівського району / Микола Єременко; Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл., Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл. – Чернігівка : [б. в.], 2008. – 12 с. : іл.

Єременко М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – 438 с.: іл.

Степаненко Д. І. Чернігівка // Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Запорізька область / Ін-т історії АН УРСР. – К., 1970. – С. 679-682.

Россия. Полное географическое описание нашего отечества : настольная и дорожная книга. Т. 14: Новороссия и Крым : со 150 политипажамми, 46 діараммами, картограммами и схематическими профілями, 1 большой справочной и 10 малыми картами / сост.: Б. Г. Карпов [и др.]; под ред. В. П. Семенова-Тян-Шанского. – СПб. : Изд. А. Ф. Девріена, 1910. – 984 с. – Из содерж. : [Черниговка]. – С. 620.

Таврическая епархія : Гермогена, епископа Псковского и Порховского, бывшего Таврического и Симферопольского. – Псков : тип. Губернского Правления, 1887. – 183-274 с. – Копия отд. страниц. – Из со-держ.: [Черниговка]. – С. 219-220.

Статистико-хронологико-историческое описание Таврической епархии. Общій и частный обзор / составлено кафедральным протоіреєм Михайлом Родіоновым. – Симферополь : [б. и.], 1872. – С. 100-211. – Из содерж. : [Черниговка]. – С. 210.

Революція та громадянська війна

Єременко М. Охоронець батька Махна Остапенко Михайло Трохимович // Реабілітовані історією. Запорізька область. Кн. 6 / обл. редкол. : Пелих Ю. Г. (голова) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя : Дніпров. металург, 2013. – С. 132-133.

Калинин И. М. Под знаменем Врангеля: Заметки бывшего воен. прокурора. – Ростов-на Дону, 1991. – 351 с.- Из содерж. : [Чернигов. р-н]. – С. 102, 103.

За власть Советов : (Сборник документов и воспоминаний о борьбе трудящихся за установление и упрочение Советской власти на территории Запорожской области в 1917- 1920 гг.) / Ред. Воробьёв И. Ф. . – Запорожье: Запорожский облгиздат, 1957. – 280 с. – Из содерж. : [Черниговка]. - С. 195.

* * *

Єременко М. Тачанка Михайла Міняїлі була, здається, запряжена вітром : [трагічна історія життя М. Остапенка, який служив Махну] / Микола Єременко // МИГ. – 2009. – 15 октяб.(№ 42). – С. 46.

Натошак М. Н. 1920 год: Жлоба и Врангель, Токмак и Черниговка / М. Н. Натошак // Таврія. – 2003. – 12, 16 груд.

Савченко В. Бердянське земляцтво : [у т. ч. Чернігівка] / Василь Савченко // Нива. – 1999. – 14 верес.(№ 73). – С. 2.

Мартиненко Г. Комкор Дмитро Жлоба : [Уривок з книги про бойові дії командира Червоної Армії Д. П. Жлоби в 1920 р. на території Чернігів. р-ну] / Г. Мартиненко // Колгосп. нива. – 1990. – 22, 24, 27, 31 берез., 3 квіт.

Горобей Л. В боротьбі за Радянську владу : [Чернігів. р-н] / Л. Горобей // Колгосп. нива. – 1987. – 25 серп.

Діалог з історією : [про зустріч ветеранів громадянської війни, уродженців Чернігів. р-ну із земляками] // Колгосп. нива. – 1984. – 4 січ.

Степаненко Д. Не померкне днів тих слава : (з історії становлення Радянської влади) / Д. Степаненко // Колгосп. нива. – 1970. – 23 трав.(№ 61). - С. 2.

Голодомор. Репресії

Реабілітовані історією. Запорізька область. Кн. 6 / обл. редкол.: Пелих Ю. Г. (голова) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя: Дніпров. металург, 2013. – 483 с.: фото. – Із змісту: [Чернігівка]. – С. 132-133, 159—160, 301.

Рев'якін С. Трагічний слід драми 18 серпня: [про І. С. Крижка – дир. Дніпровського магнієвого заводу (1941р.)] // Реабілітовані історією. Запорізька область. Кн. 6 / обл. редкол.: Пелих Ю. Г. (голова) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя: Дніпров. металург, 2013. – С. 138-153.

Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Запорізька область / [обл.. редкол.: Старух О. В. та ін. ; наук.-ред. група: Турченко Ф. Г. (кер.) та ін.; відповід. За вип.. О. М. Лазутін; Укр. ін-т нац. пам'яті; Запоріз. ОДА]. – [Запоріжжя: Дике Поле, 2008]. – 1080 с.: іл. – (Україна пам'ятає – світ визнає! 1932-1933. Голодомор – геноцид українського народу). – Із змісту: Чернігівський район. – С. 13, 21, 38, 1008-1024.

Українська Голгофа. 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947: (спогади очевидців, архів. документи та роздуми сучасника про три радянські голодомори) / Авт.-упоряд. Єременко М. – Чернігівка: [Трибуна], 2008. – 156 с.

* * *

Куц Л. Національна Книга Пам'яті жертв голодомору є тепер і в чернігівців / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 5 серп.(№ 62). – С. 1.

Куц М. Тремтливе полум'я свічі пам'яті не загасити вітрам історії / Марина Куц // Нива. – 2009. – 2 груд.(№ 96). – С. 1.

Прокопенко Т. Голгофа, на яку треба піднятися всім нам : [презентація книги Єременка М. «Українська Голгофа» у районній біб-ці] / Тетяна Прокопенко // Нива. – 2008. – 29 листопа.(№ 96). – С. 2.

Шаповал А. Заступника редактора розстріляли у тридцять сьомому...: [Горн Курт Густавович, заступ. редактора районної газети] / Алла Шаповал // Нива. – 2006. – 28 серп.(№ 68). – С. 2.

Харченко А. Трагедія століття. Хай розкажуть люди...: [спогади жителів Чернігів. р-ну] / Антоніна Харченко // Нива. – 1993. – 11 верес.(№ 68). – С. 2.

Чернігівка в роки Великої Вітчизняної війни

Живи у пам'яті / авт.-упоряд. М. Єременко. – Чернігівка :[Пенежко В. А.], 2012. – 48 с.: іл.

Книга Пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Т 22 (1) / гол. ред.і упоряд. Сльота Василь Петрович. – [Запоріжжя : Дике Поле, 2010]. – 512 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 38, 67, 77, 83, 98, 114, 116, 123, 127, 140, 155, 157, 180, 246, 251, 264, 272, 294,299, 300, 303, 354, 395, 398, 400, 417, 420, 424, 440, 460,469, 470, 479.

Дневник солдата Василя Лукьяненка (18. 08. 1941 – 10. 01. 1942)

/ Ін-т історії України НАН України-Запоріз. від-ня [та ін. ; упоряд. : В. Ткаченко, А. Бойко]. – Запоріжжя, 2010. – 90 с. – (Забутые дневники). – Из содерж.: [в т. ч. о Черниговке]. – С. 16, 42, 68.

Єременко М. М. Чернігівка пам'ятає / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка: [б.в.], 2009. – 96 с.: іл.

Єременко М. М. Атакує Покришкін / Микола Єременко. – Чернігівка: [Пенежка В. А.], 2009. – 72 с.: іл. – Из змісту : [Чернігівський період Покришкіна]. – С. 37-47.

Народна війна 1941-1944. Антифашистський рух опору на території Запорізької області. Запоріз. архів : зб. документів і матеріалів / Держ. архів Запоріз. обл.; [авт.-упоряд. : В. О. Бондар, О. Г. Величко, І. В. Козлова]. – Запоріжжя : [Прем'єр], 2005. – 560 с.: іл. – Из змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 487-494.

У пам'яті нащадків : Запорізька область : Іл. зб., присвячений увічненню пам'яті жертв Другої світової та локальних війн ХХ століття / Гол. ред. і упоряд. В. П. Сльота. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. – 248 с.: іл. – Из змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 228-229.

Книга Скорботи України : Запорізька область. – Запоріжжя : Обл. пошуково-вид. агентство «Книга пам'яті України», 2000. – 501 с. – Из змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 471-486.

Книга Пам'яті України : Запорізька область. Т 10 : Токмацький район; Чернігівський район; Якимівський район / гол.редкол.: І. О. Герасимов(кер.) та ін. – Дніпропетровськ : Січ, 1995. – 543 с. – Из змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 225-361.

Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.) : Сборник документов. – Запорожье : Книж.- газ. издат., 1959. – 362 с. – Из содерж. : [Черниговка]. – С. 35-36.

* * *

Князенко Ю. Чернігівка : 70-річчя визволення / Юрій Князенко // Запоріз. правда. – 2013. – 26 верес.(№ 110-111). – С. 2.

Синепольська А. У районі відзначили день партизанської слави : [у б-ках та будинках культури, а також у Чернігів. музеї] / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 3 жовт.(№ 81). – С. 3.

Синепольська А. Світло смолоскипів та тепло людських сердець осяяли сімдесяту осінь визволення / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 21 верес.(№ 76). – С. 2.

Куц Л. У хаті на вулиці Гоголя в Чернігівці стояв генерал Захаров : [ген. лейт. Г. Ф. Захаров командував 2-ою гвардейською армією, яка брала участь у звільненні Чернігів. р-ну] / Людмила Куц // Нива. – 2011. – 17 верес.(№ 74). – С. 2.

Гривцова О. Три книги про війну : [випустив Чернігів. р-н] / О. Гривцова // Запоріз. правда. – 2010. – 13 трав.(№ 68-69). – С. 20.

Ковтун О. С. У боях за Черниговку : [ген.-лейтенант Г. Ф. Захаров та ген.-майор Д. П. Подшивайлов] / Олексій Ковтун // Нива. – 2003. – 17 верес.- С. 2.

Піввіку тому : [Чернігівка напередодні і в роки Вел. Вітчиз. війни]

// Нива. – 1991. – 22 черв.

Штучкін І. У небі над Чернігівкою : [бої 1943 р.] / І. Штучкін // Колгосп. нива. – 1975. – 27 лют.

Вони звільняли Чернігівку : [ген.-майор Цаліков К. О, ген.-майор Міллеров Б. С., ген.-майор Подшивайлов Д. П., ген.-майор Міссан І. І., маршал Радян. Союзу Кошовий П. К.] // Колгосп. нива. – 1973. – 18 верес.(№ 111). – С. 3.

Бережний М. В боях за Чернігівку / Микола Бережний // Колгосп. нива. – 1973. – 18 верес.(№ 111)

30-та кавалерійська дивізія

«Казачество и кавалерия в годы Великой Отечественной войны». Шла дивізія вперед : [30-я кавдивізія полковника Н. А. Пичугина была сформирована в конце июля 1941 года в р-не Черниговка-Стульневка] // Нива. – 2011. – 13 лип.(№ 55). – С. 2.

Куц М. Шляхами військової кавалерії пройшла...НІССАН : [15 лип. 70 років – як на території Чернігівки сформувалася 30-та кавдивізія] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 3 серп.(№ 61). – С. 2.

Куц Л. Запрягали хлопці коней / Людмила Куц // Нива. – 2006. - 19 лип.

Єременко М. І рисаки для кавдивізії / Микола Єременко // Нива. – 2005. – 23 квіт.(№ 32). – С. 2.

Брегеда Л. Кавалерійська дивізія : [народилась в Чернігівці] / Л Брегеда // Нива. – 1991. – 3 жовт.

Наконечна М. Від Чернігівки до Праги : [про формування на території Чернігів. р- ну 30-ї кавалерійської дивізії та її героїч. шлях] / М. Наконечна // Нива. – 1991. – 13 лип.

Брати : [розповідь кор. Є. Куца про ветерана 30-ї кавдивізії П. О. Шепеля] // Колгосп. нива. – 1978. – 30 берез. – С. 3.

Героїчна путь : [виступ командира 30-ї кавдивізії полковника М. О. Пичугіна] // Колгосп. нива. – 1978. – 18 квіт. – С. 3.

Це починалось так : [про формування 30-ї окремої кавалерійської дивізії в Чернігівки розповідає І. С. Демочка і Г. Л. Солод] // Колгосп. нива. – 1978. – 29 черв.(№ 78). – С. 2.

Чернігівці – учасники Великої Вітчизняної війни

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біогр. відомості про вете-

ранів Другої світов. війни Чернігів. р-ну Запоріж. обл., які повернулися з фронтів і відбудовували нар. госп-во. Ч. 2 / Микола Єременко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2011. – 60 с.

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біогр. відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігів. р-ну Запоріж. обл., які повернулися з фронтів і відбудовували нар. госп-во / Микола Єременко, Антоніна Харченко – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2010. – 56 с.

По ту сторону війни : Книга Памяти жертв нацистських переследованих в годы Второй мировой войны / Сост. Н. Михайлов, Н. Кузьменко. – Запорожье : Тандем-У, 2005. – 374 с. : ил. – Из содерж. : [воспоминания П. М. Радченко (1923 г.р.) и О. Я. Куценко (1924 г. р.)]. – С. 282-286.

* * *

Про відзначення державними нагородами України з нагоди дня Перемоги : Указ Президента України № 251/2013: Витяг: [нагородити орденом княгині Ольги III ступеня Мурміль Зінаїду Максимівну] // Нива. – 2013. – 28 серп.(№ 69). – С. 2.

Лола М. «Мені було сімнадцять...» : [спогади М. А. Барканової, якій виповнилося 90 років] / Марина Лола // Нива. – 2013. – 6 лип.(№ 54). – С. 1.

Марченко В. Була війна : [фронтові трикутники політрука, лейт. Ф. С. Ковтуна – до війни працював секретарем Чернігів. райвиконкому] / Вікторія Марченко // Нива. – 2011. – 22 черв.(№ 49). – С. 2.

Яцун В. Прошёл сквозь смерть – и выжил : [о ветеране войны, пограничнике Я. М. Опрышко] / Владимир Яцун // Нива. – 2011. – 18 черв.(№ 48). – С. 2.

Бережний М. Деякі подробиці : [про партизанський загін «Червона шапка» і його командира Г. К. Романовського (уродженця Чернігівки)] / М. Бережний // Нива. – 2003. – 20 верес.(№ 75). – С. 5.

У пам'ять обпалену біль заповза... : [списки цивіл. громадян, які загинули в період фашист. окупації Чернігів. р-ну та на каторжних роботах у Німеччині] // Нива. – 1998. – 10, 14 жовтня.

Козоріз Г. Там було пекло : [спогади мешканця Чернігівки, учасника сталінград. битви] / Г. Козоріз // Нива. – 1991. – 23 лют.

Шушемон М. Нащадкам героя-однопольчанина : [про учасника Вел. Вітчиз. війни, уродженця с-ща Чернігівка О. В. Прокопенка] / М. Шушемон // Колгосп. нива. – 1990. – 15 груд.

Медведев С. Учасник параду Перемоги : [ветерана Вел. Вітчиз. війни М. Д. Лагода] / С. Медведев // Колгосп. нива. – 1984. – 27 дек.(№ 165). – С. 3.

Наші земляки – Герої Радянського Союзу : [А. М. Темник, І. Д. Мерзляк, Г. С. Волошко, І. В. Дубінін] // Колгосп. нива. – 1978. – 14 лют.(№ 20). – С. 3.

Бойові побратими : [про зустріч чернігівців з ветеранами 611 винищувального авіаполку, який в роки війни базувався в Чернігівці] // Колгосп. нива. – 1975. – 29 лип.

Гуд І. Велике бачиться на відстані : [розповідь про партизана Петра Сологуба із Чернігівки] / Іван Гуд // Колгосп. нива. – 1967. – 17 серп.(№ 99). – С. 3.

Гуд І. Партизанськими стежками : [докум. нарис про партизана П. Сологуба] / Іван Гуд // Колгосп. нива. – 1967. – 14, 16, 19 верес.(№№ 111, 112, 113).

Господарка Бранденбурзьких воріт

Овчаренко Л. «Хозяйка» Бранденбургских ворот / Лариса Овчаренко. – [Б.м.в.: Б.в., 2013?]. – 11 с.

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біографічні відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігівського р-ну Запорізь. обл., які повернулися з фронтів і відбудовували народне господарство / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівк : [Пенежко В. А.], 2010. – С. 56. – Із змісту : [Співак Л. А.]. – С. 46.

Прядченко В. Регулировщиц фронтовики называли балеринами : («хазайка Бранденбургских ворот», прославившаяся в войну, - из Черниговки – Лидия Спивак) / Валентина Прядченко // Индустр. Запорожье. – 2013. – 14 мая(№ 67). – С. 9.

Марченко В. Напередодні вікопомної річниці Великої Перемоги до Чернігівки завітали донька і син господарки Бранденбурзьких воріт! : [Л. А. Овчаренко(Співак)] / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 11 трав.(№ 38). – С. 2.

Овчаренко Л. «Хозяйка «Бранденбургских ворот : [Л. Спивак] / Лариса Овчаренко // Регион экспресс. – 2013. – 14 мая(№ 16). – С. 6.

Синепольська А. «Господарка Бранденбурзьких воріт» родом із... Чернігівки: [дівчина, яка навесні 1945 року вказувала шлях на Берлін радянським солдатам – Ліда Співак, є фото] / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 31 лип.(№ 61). – С. 2.

Селище у післявоєнні роки

Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Запорізька область / редкол.: Петрикін В. І. (голова) [та ін.] / Ін-т історії АН УРСР ; голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]. – К., 1970. – С. 687-688.

Володина Е. Черниговка готовится...: [село за 50 лет] / Е. Володина // Индустр. Запорожье. – 1967. – 1 сент.

Бирюлин С. Черниговка – районный центр / С. Бирюлин, А. Путинцев // Запорожская правда. – 1958. – 15 июля.

Фесенко В. Преобразилась Черниговка / В. Фесенко // Запорожская правда. – 1958. – 15 июля.

Відроджується з руїн і згарищ колгоспна Чернігівка // Ленінська зірка. – 1951. – 16 верес. (№ 74). – С. 2.

Селище у роки Незалежності

Синьпольська А. У чомусь всі ми трохи різні, та Україна в нас одна : [святкування Дня Незалежності України] / Альона Синьпольська // Нива. – 2013. – 28 серп.(№ 69). – С. 3-4.

Еременко М. Чернігівка на зорі незалежності // Нива. – 2011. – 3 верес.(№ 70). – С. 6.

Платонова Л. Трохи не так...: [Як проходив Всеукр. референдум в смт. Чернігівка] / Л. Платонова // Запоріж. правда. – 1991. – 12 груд.

Іванов Я. Важливими адресами Чернігівського району / Я. Іванов // Запоріж. правда. – 2009. – 12 листоп.

Карвацька М. 12-а річниця Незалежності України : Історія та сучасність : [Чернігів. р-н] / Маргарита Карвацька // Нива. – 2003. – 23 серп. (№ 67). – С. 2.

Лобко Н. Чернігівка : рік за роком / Ніна Лобко // Нива. – 1999. – 20 лют.(№ 14). – С. 2.

Курцев П. Чернігівський район у 1995 році / П. Курцев // Нива. – 1996. – 1 лют.(№8). – С. 2.

Ковальова Т. Жити не одним днем : [інтерв'ю з представником Президента України в Чернігів. р-ні В. М. Ліфером] / Т. Ковальова // Запоріж. правда. – 1992. – 27 жовт.

Ветренов Л. Чернігівка : вчора, сьогодні, завтра / Л. Ветренов // Нива. – 1992. – 1 лют.(№ 14). – С. 1-2.

Курцев П. Народне господарство району в 1991 році. Державне замовлення і ліміти на 1992 рік / П. Курцев, О. Гречухіна // Нива. – 1992. – 25 січ.

План і бюджет Чернігівки на 1991 рік // Нива. – 1991. – 5 лют.

Видатні постаті Чернігівки

Темник Абрам Матвійович (19.10.1907 – 29.04.1945)

Герой Радянського Союзу

Абрам Матвійович Темник народився 19 жовтня 1907 року в с. Чернігівка Бердянського повіту Таврійської губернії в сім'ї коваля. Раннє дитинство Абрама Матвійовича протікало без батька, який тривалий час знаходився на військовій службі.

Роки громадянської війни, розруха, нальоти банд, подвиги командирів Червоної Армії залишили в душі тринадцятирічного хлопця незабутні сліди. Він не шкодував ні часу, ні сил, щоб зробити що небудь хороше, корисне для своїх товаришів і оточуючих його людей.

Після закінчення 7-го класу Абрам пішов працювати на олійницю, звідти в Червону Армію, а згодом був прийнятий у військоve училище. Потім було навчання у військовій академії ім. В. І. Леніна.

Перше бойове хрещення Абрам Матвійович одержав у боях на озері Хасан, хоробро бився з японськими самураями на річці Халгін-Гол, отримавши першу нагороду – орден Бойового Червоного Прапора. Велику Вітчизняну війну Темник зустрів під Гродно, де служив командиром протитанкової артилерії. З перших днів війни безстрашний командир перебував на вирішальних ділянках фронту. Його частина за три дні перших боїв знищила 80 ворожих танків. Потім були бої за Смоленщину, Сталінград. Його частина одна з перших стає гвардійською. У боях за Вітчизну Абрам Матвійович був нагороджений трьома орденами Бойового Червоного Прапора, орденом Богдана Хмельницького другого ступеню, двома - Червоної Зірки і медаллю «За оборону Сталінграда». На завершальному етапі війни Темник командував І-ю гвардійською танковою бригадою 8-го механізованого корпусу І-ї танкової армії. Герой-танкіст довів своє з'єднання до Берліна і 28 квітня 1945 року був поранений у бою біля Сілезького вокзалу ворожим снарядом, а 29 квітня Абрам Матвійович помер від ран.

За вміле керівництво бригадою, особисту хоробрість, проявлену при прориві оборони ворога, Указом Президії Верховної Ради СРСР 31 травня 1945 року гвардії полковнику Абраму Матвійовичу Темнику посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Поховано Абрама Матвійовича в Берліні біля Брандербурзьких воріт, де встановлено пам'ятник на честь героїв штурму Берліна. На ньому золотими літерами викарбувано ім'я гвардії полковника Темника А. М. На батьківщині героя в смт. Чернігівка встановлено погруддя героя, ім'я А. М. Темника присвоєно Чернігівській загальноосвітній школі № 2 (21.06.1984), одна з вулиць селища носить його ім'я.

Література

Живі у пам'яті / авт.-упоряд. М. Єременко. – Чернігівка : [Пенежко

В. А.], 2012. – С. 23-24.

Героев славных имена : 65-летию Великой Победы посвящается / [авт.-сост. и гл. ред. Наталья Кузьменко; авт. кол.: Валерий Чернолуцкий и др.]. – Запорожье : АА Тандем, 2010. – С. 137.

Єременко М. М. Чернігівка пам'ятає / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка, 2009. – С. 79-82.

Єременко М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – С. 415-416.

Лукаш И. М. Солдаты славы не искали : очерки о Героях Советского Союза – уроженцах Запорожской области / Иван Лукаш ; [Предисл. Н. М. Скоморохова]. – Днепропетровск : Промінь, 1984. – С.320-323.

Куц М. Очі у нього були сині-сині / Марина Куц // Нива. – 2008. – 20 верес. (№ 76). – С. 4.

Радченко А. Не дожив до перемоги усього кілька днів / А. Радченко // Нива. – 2007. – 17 жовт. (№ 83). – С. 2.

Харченко А. Про земляка – на уроці мужності / Антоніна Харченко // Нива. – 2007. – 20 жовт. (№ 84). – С. 1.

Куц Л. І. обійняв син кам'яні плечі батька... : [розповідь С. Г. Чулюкової] / Людмила Куц // Нива. – 2006. – 7 жовт. – С. 6.

Джога І. Могила в парку Тиргартен : [спогади журналіста, який воював разом із Темником] / Іван Джога // Нива. – 1998. – 29 квіт. (№ 33). – С. 2.

Элькин В. Мелитополь-Сталинград-Берлин / В. Элькин // Мелитоп. Ведомости. – 1992. – 29 авг.

Сагань О. Портрет земляка – на конверті / О. Сагань // Запорізі. правда. – 1988. – 3 серп.

Горобей Л. Заповімо нащадкам / Л. Горобей // Колгосп. нива. – 1988. – 6 верес. (№107). – С. 2.

Горобей Л. Нашої історії рядки / Л. Горобей // Колгосп. нива. – 1988. – 7 листоп. (№ 134). – С. 4.

Горобей Л. Витоки подвигу / Л. Горобей // Колгосп. нива. – 1987. – 12 груд.

Чулюкова С. Герої безсмертні / С. Чулюкова // Колгосп. нива. – 1985. – 16 берез.

Куц Л. Живий у пам'яті / Людмила Куц // Колгосп. нива. – 1984. – 25 верес.

Лукаш І. Наймужніші запоріжці / Іван Лукаш // Запорізі. правда. – 1984. – 15 квіт.

Іванов Е. Відважний комбриг / Е. Іванов // Комсом. Запоріжжя. – 1981. – 14 лип.

Наші земляки Герої Радянського Союзу : [А. М. Темник] // Колгосп. нива. – 1978. – 14 лют. (№ 20). – С. 3.

Куц Є. Останній бій комбата / Є. Куц // Колгосп. нива. – 1975. – 4, 9, 11, 13 верес.

Лола І. Він син твій, Вітчизно / Іван Лола // Колгосп. нива. – 1967. – 6 трав. (№ 55). – С. 3.

Біля Бранденбурзьких воріт // Комс. Запоріжжя. – 1963. – 15 берез.
Семенова В. Герой-танкіст Темник / В. Семенова // Ленінська зірка. – 1959. – 22 лют. (№ 23). – С. 2.

Відомі уродженці Чернігівки

Михайло Микитович Богдан – генерал-майор артилерії

(3.10.1908-28.08.1986)

Народився 3 жовтня 1908 року в с. Чернігівка. Закінчив Чернігівську семирічку і в 1930 році добровільно пішов до армії. У 1938 році брав участь у боях на озері Хасан, до початку війни закінчив загальновійськову академію ім. Фрунзе (Москва).

Війну Михайло Микитович почав під Москвою командиром дивізіону гвардійських мінометів – грізних «катюш». Командуючи 2-ю гвардійською мінометною дивізією важкої реактивної артилерії Першого Прибалтійського фронту, пройшов славний шлях від Москви до Берліна. 22 серпня 1944 року йому було присвоєно звання генерал-майора.

За особисту мужність і військову майстерність у роки Великої Вітчизняної війни нагороджений 9 орденами і 14 маделями, серед яких і полководницькі ордени – Суворова та Кутузова.

У післявоєнний період навчався в Академії вищого командного складу ім. Ворошилова, займав посади начальника штабу артилерії військових округів та групи радянських військ, начальника Головного артилерійського управління, начальником військового училища,

брав активну участь у розвитку ракетобудування й підвищенні бойової готовності військ.

У 1969 році М. М. Богдан у званні генерал-майора звільняється в запас і віддає всі сили і знання громадській роботі в Московській секції Радянського комітету ветеранів війни, віськово-патріотичному вихованню молоді. Помер 28 серпня 1986 року.

Література про життя та діяльність

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біографічні відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігівського р-ну Запоріж. обл., які повернулися з фронтів і відбудовували народне господарство / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2010. – С. 10.

Єременко М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко // Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – С. 401.

Харченко А. «Это было потрясающее зрелище!». Историческому Параду переможців 60 : [учасники Параду Перемоги : М. М. Богдан, П. О. Єрмоленко, М. Д. Лагода] / Антоніна Харченко // Нива. – 2005. – 23 черв.(№ 49). – С. 3.

Горобей Л. В дар музею : [про зустріч з дружиною генерал-майора Валентиною Опанасівною Богдан] / Л. Горобей // Колгосп. нива. – 1988.- 9 трав.(№ 56). – С. 3.

Богдан Михаил Никитович [Электронный ресурс] // Страницы российской истории. - Режим доступа: <http://russian-dossier.ru/taxonomy/term/5177>

Хлебников Н. М. Операция «Багратион» : [в т. ч. о М. Н. Богдане] [Электронный ресурс] // Хлебников Н. М. Под грохот сотен батарей. - М. : Воениздат, 1974. - 376 с. - Режим доступа: militera.lib.ru/memo/russian/hlebnikov_nm/12.html

ВАСИЛЕНКО ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ

В.В. Василенко народився 14 грудня 1954 року в смт Чернігівка Запорізької області. В 1972 році закінчив Чернігівську середню школу, в 1977 році з відзнакою Чорноморське вище військово-морське училище ім. П.С.Нахімова. Службу розпочав на полігоні Байконур. З 1984 по 2002 роки служив у 4 ЦНДІ, де пройшов шлях від молодшого науково-го співробітника до заступника начальника інституту. Закінчив у 1987 році ад'юнктуру при Військовій академії ім. Ф. Е. Дзержинського, вищі академічні курси при Військовій академії ГШ (1999).

У 2002 - 2004 рр. В. В. Василенко обіймав посаду заступника начальника Військової академії РВСН ім. Петра

Великого з учбової та наукової роботи. З квітня 2004 року він начальник 4 ЦНДІ. Володимир Васильович доктор технічних наук (2003), військовий інженер, фахівець в галузі ракетно-космічних систем, дійсний член Академії космонавтики ім. К. Е. Цюлковського, член-кореспондент Російської академії ракетних і артилерійських наук (2004). Він лауреат премії Ленінського комсомолу в галузі науки і техніки, лауреат премії Уряду Російської Федерації 2004 року за участь у створенні ракетно-космічної системи на базі стратегічних ракет РС-20 для запуску космічних апаратів (програма «Дніпро»), вчений в області оперативного-стратегічного обґрунтування перспектив розвитку РВСН і

Космічних військ і їхніх озброєнь, автор наукових праць з розробки моделей операцій РВСН у воєнних діях, нагороджений орденом «За військові заслуги»(1996) та медалями.

Куц М. «Важливо повертатися до маленької батьківщини» – говорить генерал Василенко / Марина Куц // Нива. – 2008. – 20 серп.(№ 67). – С. 1.

Гречко Степан Наумович (31.08.1910-03.1971)

Степан Наумович народився 31 серпня 1910 року в с. Чернігівка в її

східній частині Сисикулак. Відмінно навчався в школі і в 1930 році добровільно вступив до лав Червоної Армії, службі в якій присвятив все життя, пройшовши шлях від рядового до генерала. Гречко С. Н. отримав хорошу військову освіту: закінчив Військово-артилерійську школу (1934 р), Військову академію ім. Жуковського (1940 р.), авіаційний факультет академії Генерального Штабу Збройних Сил СРСР (1949 р.).

С. Н. Гречко – учасник Великої Вітчизняної війни. З перших днів і до її закінчення він бере участь у бойових діях, займає ряд відповідальних посад у штабах авіаційних з'єднань.

У повоєнний час Степан Наумович працює начальником штабу повітряної армії, командуючим армією, командуючим групою радянських військ на Кубі. В останні роки свого життя генерал-полковник був заступником командуючого ордена Леніна Московського Військового округу.

Серед нагород С. Н. Гречка – орден Леніна, два ордени Червоного Прапора, два ордени Червоної Зірки, орден Вітчизняної війни I ступеня, орден Кутузова II ступеня, орден Богдана Хмельницького II ступеня, сім медалей.

Помер Степан Наумович у березні 1971 року. Значно пізніше, у 1984 році військове видавництво в серії «Військові мемуари» випустило книгу С. Н. Гречка «Рішення приймалися на землі».

Література

Гречко С. Решения принимались на земле. – М.: Воениздат, 1984. – 286 с.

Література про життя та діяльність

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біографічні відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігівського р-ну Запоріж. обл., які повернулися з фронту і відбудовували народне господарство / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2010. – С. 16.

Єременко М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – 436 с. – Із змісту : [С. Н. Гречко]. – С. 407-408.

История городов и сел. УССР. - Запорожская область. – К., 1981. – С. 654.

Синепольська А. Московський генерал-полковник авіації з Чернігівки / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 15 верес.(№ 74). – С. 1, 3.

Шак В. «Цель – уничтожить!» : [к 100-летию со дня рождения ген.-полк. авиации] / В. Шак // Миг. – 2010. – 26 авг.(№ 24). – С. 8.

* * *

Знаменні та пам'ятні дати на 2010 рік : календар і короткі довідки з бібліогр. списками / КЗ «Запоріж. обл. універсальна наук. б-ка ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко, укладач І. Шершньова]. - Запоріжжя:

АА Тандем, 2009. – С. 49-50.

Співак Іван Никифорович – генерал-майор медичної служби.

Народився у Чернігівці, в селянській родині. Після закінчення школи за квотою поїхав навчатись до медичного інституту. Отримав спеціальність лікаря-нейрохірурга. З початком Великої Вітчизняної війни – на фронті, служить за своєю спеціальністю,

начальником шпиталю армії та фронту. Єдиний з чернігівців отримав звання генерала в роки війни (31.03.1943 року).

Після війни керував медичною службою внутрішніх військ СРСР (1949-1959 рр.). Мав вчену ступень кандидата медичних наук. Нагороджений багатьма орденами та медалями. Помер у Москві.

Література про життя та діяльність

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біогр. відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігів. р-ну Запоріж. обл., які повернулися з фронтів і відбудовували нар. госп-во / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка, 2010. – С. 46.

Єременко М. Єдиний з Чернігівців, хто став генералом в роки Вітчизняної : [генерал-майор медичної служби] / Микола Єременко // Нива. – 2010. – 18 верес.(№ 75). – С. 2.

Черненко Марко Семенович,

доктор економічних наук, професор, заслужений працівник вищої школи України

Народився 30 червня 1921 року в смт Чернігівка Запорізької області. В 1938-1941 роки - студент КДУ ім. Т. Шевченка, з початком війни евакувався в Середню Азію, де продовжив навчання в Узбекському університеті (м. Самарканд) і в Середньо-Азійському університеті (м. Ташкент). Марко Семеновим був мобілізований до армії у 1942 році і до 1944 року навчався в Харківському військовому училищі хімічного захисту (м. Ташкент), після закінчення якого брав участь в бойових діях на I Українському фронті (1944-1945). З 1945 по 1949 роки студент, аспірант, старший викладач, а з 1953 року доцент кафедри політекономії КДУ ім. Т. Шевченка, в 1965-1966 роках - професор цієї ж кафедри. У 1966

1975 рр. завідував кафедрою політекономії Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при КДУ ім. Т. Шевченка. В 1975 році був переведений на посаду завідувача кафедри політекономії природничих факультетів університету, яку обіймав до 1987 року, з 1987-1991 роки професор цієї ж кафедри.

Серед відзнак і нагород М. Черненка - почесне звання заслуженого працівника вищої школи України (1972), Почесна грамота Президії Верховної Ради України (1981), ордени: «Червоної Зірки», «Вітчизняної війни», «Богдана Хмельницького» та численні медалі, серед яких – «Захиснику Вітчизни» (1999).

У доробку Марка Семеновича понад 200 наукових праць, окремі опубліковані і за кордоном, зокрема, у Росії, Австралії, Німеччині та

Польщі. Основні друковані праці: «Значення електрифікації у створенні матеріально-технічної бази», підручника «Політична економія»(у співавторстві), «Науково-технічний прогрес і ринок: взаємодія і перспективи», «Міжнародний маркетинг»(у співавторстві).

Праці

Соединение достижений НТР с преимуществами социализма / Марк Черненко. – К. : о-во «Знание» УССР, 1986. – 49 с.

З'єднання досягнень науково-технічної революції з перевагами розвинутого соціалізму / Марко Черненко. – К. : Політвидав України, 1977. – 134 с.

Значення електрофікації у створенні матеріально-технічної бази комунізму / Марко Черненко. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1964. – 252 с.

Література по життя та діяльність

Київський університет (1834-1984). – К. : Вища школа, 1984. – 203 с. – Из содерж.: [Черненко М. С.]. – С. 120, 142, 154.

Краєзнавці

Микола Миколайович Єременко,

краєзнавець, дослідник історії Чернігівського району

Микола Миколайович Єременко народився 02 січня 1956 року в с. Зелений Гай (Довге) Чернігівського району Запорізької області, в сім'ї колгоспників Єременка Миколи Федоровича та Єременко (Коноплі) Валентини Іванівни. Після закінчення Довгинської восьмирічної школи (1971-1975 рр.) навчається у Запорізькому педучилищі, отримує кваліфікацію учителя праці та креслення.

У 1975 році розпочинає трудову діяльність на посаді учителя Новополтавської восьмирічної школи в Чернігівському районі. В 1975 - 1977 рр. проходить службу в лавах Збройних Сил СРСР. Військове звання – капітан запасу.

З 1978 по 1982 роки працює учителем Зорянської та Довгинської восьмирічних шкіл цього ж району, одночасно заочно навчаючись у Дніпропетровському держуніверситеті за спеціальністю «Історія».

Потім була робота у відділі освіти Чернігівського райвиконкому (пізніше – Чернігівської райдержадміністрації) на посаді методиста, інспектора шкіл, завідуючого відділом освіти. Обирався головою райкому профспілки працівників освіти. У 1989 році група патріотично налаштованої інтелігенції створює у районі Товариство української мови ім. Т. Г. Шевченка, головою якого обирають М. М. Єременка. Це була перша громадська організація в районі, яка почала виступати за утвердження української державності. З 1994 року – приватний підприємець, проживає в с. Владівка Чернігівського району, одружений. Дружина Ірина – пе-

дагог. Має трьох доньок.

У 2002-2010 обирався депутатом Чернігівської районної ради IV і V скликання (в останньому очолював постійну комісію з питань охорони здоров'я, освіти, культури, сім'ї, молоді та спорту).

Друкуватися почав у 1981 році. Має більше 100 публікацій із краєзнавчої тематики в районних, обласних та загальнонаціональних газетах. У 2006 році вийшла з друку книга М. М. Єременка «Край Шляху Муравського...» (нариси з історії району). Вона високо оцінена читачами та спеціалістами. У 2008 році побачила світ друга книга автора «Українська Голгофа», присвячена трагедії трьох Голодоморів на Україні, брошура «На шляху Муравському» та буклети «Могила Токмак» і «Welcome to Gnadenfeld to «The Mennonite Farmstead». Згодом в співавторстві з А. В. Харченко виходять такі книги як «Чернігівка пам'ятає»(2009), «Солдати Перемоги»(2010), видаються його книги «Мир усім!»(2011), «Живі у пам'яті»(2012), «Блаженні гнані за правду. Архімандрит Серафим (Тяпочкін)»(2013).

Єременко М. М.- автор і сценарист історико-документального фільму «Колонія Молочна», організатор і директор приватного музею «Менонітська садиба» в с. Богданівка. Музей став об'єктом міжнародного туризму, сюди приїздить меноніти з США, Канади,

Німеччини, Бразилії, Аргентини та інших країн. Стараннями Єременка М. М. та з його ініціативи і матеріальної підтримки встановлено більше 10 пам'ятних знаків та 7 меморіальних дошок на могилах та пам'ятках історії на території району. Повернуто із забуття сотні імен земляків загиблих у війнах та в період репресій.

У 2009 році Микола Миколайович закінчив магістратуру Бердянського державного педагогічного університету, у 2013 році захистив кандидатську дисертацію. Єременко М. М. нагороджений державною нагородою - медаллю «За працю і звитягу» та регіональною – медаллю «За розвиток Запорізького краю», знаком «Відмінник народної освіти УРСР».

Праці

Єременко М. Блаженні гнані за правду. Архімандрит Серафим (Тяпочкін), 1894- 1982 : житєпис, спогади духовних чад, проповіді / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана- принт, 2013. – 338 с.: іл. – Бібліогр.: с. 326-333 (150 назв).

Живі у пам'яті / авт.-упоряд. М. Єременко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2012. – 48 с.: іл.

Єременко М. М. Мир усім! : [православні храми та монастирі Чернігів. р-ну] / Микола Єременко. – Чернігівка : [б. в.], 2011. – 116 с.

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біографічні відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігівського р-ну Запорізької обл., які повернулися з фронтів і відбудовували народне господарство. Ч. 2 / Микола Єременко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2011. – 60 с.

Єременко М. М. Солдати Перемоги : біографічні відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігівського р-ну Запорізької обл., які повернулися з фронтів і відбудовували народне господарство / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2010. – 56 с.

Єременко М. М. Атакує Покришкін / Микола Єременко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2009. – 72 с. : іл.

Єременко М. М. Чернігівка пам'ятає / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [б. в.], 2009. – 96 с. : іл.

Єременко М. М. На Шляху Муравському : до 85-річчя утворення Чернігівського району / Микола Єременко; Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл., відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл. – Чернігівка : [б.в.], 2008. – 12 с. : іл.

Українська Голгофа 1921-1923 1932-1933 1946-1947: (спогади очевидців, архівні документи та роздуми сучасника про три радянські голодомори) / Авт.-упоряд. Микола Єременко. – Чернігівка : [Трибуна], 2008. – 156 с. – Бібліогр.: с. 149-153.

Єременко М. М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – 438 с. : іл.

Публікації в збірках

Реабілітовані історією. Запорізька область. Кн. 6 / обл. редкол.: Пелих Ю. Г. (голова) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя : Дніпров. металург, 2013. – 483 с. – Із змісту : [Єременко М.]. – С. 132-133, 159-160.

Єременко М. М. Система матеріального забезпечення діяльності південноукраїнського військового духовенства (1775-1853 рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Вип. XXXV / Держ. вищий навч. заклад «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки, молоді та спорту України; [редкол. : Турченко Ф. Г. (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : [ЗНУ], 2013. – С. 32-36.

Туризм цілий рік : довідник / Управління культури і туризму Запоріж. області; [редкол.: І. Степаненко, І. Шершньова, М. Мордовской]. – Запоріжжя : АА Тандем, 2012. – С. 19-20, 34-38.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2013 рік : календар і короткі довідки з бібліографічними списками / КЗ «ОУНБ ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко ; уклад. І. Шершньова]. – Запоріжжя : АА Тандем, 2012. – С. 6-8, 139-141, 222-225, 230-231, 239-244.

Література про життя та діяльність

Микола Миколайович Єременко – літописець Чернігівського краю: (реком. бібліогр. список) / Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл., Чернігів. районна центр. б-ка; [склала К. Череп]. – Чернігівка : [П. П. «Пенежко В. А.», 2011. – 16 с.]

Краєзнавець Микола Миколаєвич Єременко // Синьпольська Л. Меноніти у козацьких степах : краєзнавчий путівник-екскурсія колишніми менонітськими поселеннями Чернігівського району / Любов Синьпольська. – Чернігівка : [ксерокс Чернігів. РБЦ], 2012. – С. 57. – (Туристичними стежками рідного краю; вип. 1).

Большакова Т. Наш земляк написав книгу про о. Серафима Тяпочкіна / Тамара Большакова // Нива. – 2012. – 29 груд.(№ 106). – С. 6.

Куц Л. Край шляху Муравського з Миколою Єременком / Людмила Куц // Нива. – 2006. – 25 жовт.(№ 85). – С. 2.

Фоменко Віктор Гаврилович. (28.07.1900 - 08.10.1976)

Віктор Гаврилович народився 28 липня 1900 року у с. Обіточне Чернігівського району Запорізької області. Серед дослідників історії нашого краю В. Г. Фоменко посідає одне з найпомітніших місць. Його праці з топоніміки, історії та історичної географії з часом набули загальноукраїнського значення.

Трудове життя його розпочалося рано, в 14 років хлопчина, почав працювати у приватних майстернях. На початку жовтня 1917 року Фоменко переїхав до с. Мала Токмачка Оріхівського району, де й включився у події громадянської війни. У лютому 1919 року у складі 2-го батальйону Особливого призначення, а потім 3-ї бригади Задніпровської дивізії Дибенко був кулеметником. Брав участь у боях за Перекоп, захищав Каховський плацдарм у складі Латишської стрілецької дивізії (1920р.). Після закінчення громадянської війни Фоменко направили на навчання до Катеринославської

Військово-Інженерної школи (1921 р.), далі перевели до Сумських командних курсів імені М. Щорса. Закінчивши останній 15 вересня 1923 року, у званні червоного командира був призначений на службу в ОДПУ. У зв'язку з фронтними пораненнями, в грудні 1926 року його звільнено зі служби і він повертається у с. Мала Токмачка. Майже з перших днів створення Пологівських каолінових кар'єрів Фоменко працював на гусеничному тракторі, а потім механіком першого в області електропотягу. У 1932 році Всесоюзнаю конторою екскаваторобудівників призначений механіком екскаваторів на будівництві Нижньо- Тагільського металургійного і Уральського вагонобудівного заводів. Тут він працював спочатку заступником, а потім начальником екскаваторних робіт «Землебуду». Після трирічної роботи на «Тагільбуді», закінчення підготовчого факультету особливого призначення, відряджений (жовтень 1935 р.) на навчання до Всесоюзної Академії кольорової металургії. Одержавши у листопаді 1938 р. диплом гірничого інженера (з відзнакою), отримав призначення на посаду начальника групи всіх рудників, що входили до Прибалхаш-миськомбінату, а з квітня 1939 року став заступником головного інженера і начальником виробничого відділу найбільшого у СРСР Коунродського рудника (другий за виробництвом у світі).

З 1930 року Фоменко співпрацює у газетах як робкор, а з 1939 року почав друкуватися у технічних журналах. Протягом 1942-1950 рр. зробив п'ять технічних винаходів.

У 1950 - 1951 рр. Віктор Гаврилович – директор свинцево-срібного рудника «Ельбрус» (м. Клухарі, Грузія), у 1951-у до серпня 1954 року - головний інженер Кайрактінського свинцево-баритового рудоуправління. Захворівши на селікоз, у 1954 році пішов на пенсію і переїхав на свою малу батьківщину. Решту життя Фоменко присвятив дослідженню історії, географії, культури нашого краю, активно цікавиться його топонімікою. Він стає читачем Всесоюзної бібліотеки імені В. І. Леніна (м. Москва), Пу-

блічної бібліотеки імені М. Е. Салтикова-Щедріна (м. Санк-Петербург), заводить листування з обласними, крайовими музеями, географічним товариством при АН СРСР, членом якого згодом стає, Інститутом археології УРСР, центральними архівами, Інститутом мовознавства, редакціями журналів та іншими установами. Радиться з працівниками Запорізького обласного краєзнавчого музею з приводу зібраних матеріалів, бере активну участь у роботі секції істориків-краєзнавців.

Така самовіддана дослідницька робота не могла не дати результатів. З'являються його дослідження в «Известиях Всесоюзного географического общества», у центральних і республіканських журналах, обласних і районних газетах. У нашій області, мабуть, немає жодної річки, села, міста, урочища, історія яких не була б вивчена невтомним краєзнавцем. В. Г. Фоменко входив до комісії по складанню тому «Запорізька область», що ввійшло до 26-томного видання «Історія міст і сіл УРСР».

У 1969 році у видавництві «Промінь» виходить його книга «Звідки ця назва?», якою залюбки користуються читачі і сьогодні. Віктор Гаврилович підготував до друку багато своїх праць, та, на жаль, вони так і не побачили світ. Деякі машинописні тексти праць зберігаються в Запорізькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені О. М. Горького. Його творчий доробок викликає великий інтерес у науковців, викладачів, студентів.

Віктор Гаврилович не був професійним істориком-краєзнавцем, але те, що він устиг дослідити, назавжди залишить його ім'я серед інших почесних дослідників історії нашого краю.

Окремі видання книг, публікації у збірниках

Фоменко В. Г. Днепровская линия крепостей : [монография] : К двухсотлетию начала строительства новой Днепровской линии крепостей, оградившей поселения юга России от грабительских набегов крымских татар и положившей начало заселения Приазовья / Виктор Фоменко. – Изд. 2-е, перераб. – Запорожье : [Тандем-У], 2008. – 48 с. : ил. – (Запорізький родовід. Вип. 1).

Фоменко В. Хортицька старина // Заповідна Хортиця : Зб. праць співробітників заповідника. Вип. 1 / Під загал. ред. О. П. Мірущенка. – Запоріжжя : Дике Поле, 2006. – С. 44-52.

Картографічна колекція В. Г. Фоменка (Путівник) / Уклад. : Г. Нагорна. – Запоріжжя : Поліграф, 2001. – 24 с.

Звідки ця назва? : [Історія виникнення назв річок, населених пунктів, урочищ, курганів на Запоріжжі] / Віктор Фоменко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1969. – 103 с.

Где был древний Протолчий брод? // Известия Всесоюзного географического общества. – 1963. – Т. 95. Вып.6. – С. 547-550.

Турские элементы в топонимике Запорожья // Изв. Всесоюз. географ. о-ва. – 1964. - Т. 96. – С. 70-73. – (отдельный список).

Кичкасская переправа и городок на Малой Хортице // Исторические источники и их использование. – К., 1996. – Вып. 2. – С. 110.

О названиях Азовского моря // Природные условия и хозяйство Северо-Запада Приазов'я. – Л., 1972. – С. 106-109.

Література про життя і діяльність

Сушко К. И. Жизнь, вперед! // К. И. Сушко Тени забытых городов. – Запорожье : Полиграф, 2003. – С. 164-173.

Пуха І. Незабутні зустрічі / Іван Пуха // Запорозька старовина : Щорічний збірник наук.-краєзнавч. матеріалів. – Запоріжжя, 1995. – Вип. 1. – С. 22.

Мірущенко О. П. «Без правди фактів нема правди часу» : До 100-річчя з дня народження видат. краєзнавця В. Г. Фоменка / Олександр Мірущенко // Музейний вісник. – 2001. - № 1. – С. 77-83.

Нагорна Г. Дослідник історії запорізького краю / Ганна Нагорна // Созвездие. – 2000. - № 1. – С. 59.

Шаповалов Г. Без правди фактів нема правди часу / Г. Шаповалов // Запорізі. правда. – 2000. – 28 лип.

Денисова М. Мой дядя Виктор Фоменко / Мая Денисова // Суббота плюс. – 2000. – 16 нояб. – С. 6.

* * *

Ребро П. Листи : Виктору Гавриловичу Фоменко: [вірш] / Петро Ребро // Комсомолец Запоріжжя. – 1975. – 6 верес.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2000 рік : (Календар і короткі бібліогр. списки) / Упр. культури ЗОДА ; КЗ «ЗОУНБ ім. О. М. Горького»; уклад. : І. Шершньова, Г. Нагорна. – Запоріжжя, 1999. – С. 20-21.

Фоменко Віктор Гаврилович (1900-1976) : Бібліографічний список / Обл. упр. культури, Обл. універс. наук. б-ка ім. О. М. Горького, Обл. краєзн. музей [склад. : Г. Нагорна]. – Запоріжжя: Б.в., 1996. – 11 с. – (Дослідники рідного краю. Вип. 4).

Відомі діячі, чії імена пов'язані з смт Чернігівка

Капустян Станіслав Васильович : [режисер, театрознавець, педагог, засл. діяч мистецтв України] // Енциклопедія Сучасної України. Т. 12: Кал – Киї / голов. редкол. : Дзюба І. М. [та ін.]. – К. : [Фенікс], 2012. – С. 268.

Єременко М. М. На Шляху Муравському : до 85-річчя утворення Чернігівського району / Микола Єременко ; Чернігів. райдержадмін. Запорізі. обл., Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запорізі. обл. – Чернігівка : [б. в.], 2008. – С. 8-9.

Єременко М. Край шляху Муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко. – Запоріжжя : Лана-друк, 2006. – 438 с.: іл.

Землі моєї самоцвіти : Культура і мистецтво Чернігівського району. – [Б.м.в.: Б.в., Б.р.в.]. – С. 3.

Кучер Василий Петрович : [удостоен Сталинской премии (1950) за освоение угольного комбайна (Донбас)] // Большая Советская Энциклопедия. Т. 24 : Кукуруза – Лесничество / глав. ред.: Введенский Б. А. [и др.]. – второе изд. – М. : «Большая сов.энциклопедия», [1953]. – С. 152.

Кучер Василий Петрович // Лауреаты Сталинской премии за 1950 год. – М., 1951. – С. 36, 161, 373.

Кісса О. Квітуй, мій краю, веснами / О. Кісса // Колгосп. нива. – 1967. – 4 квіт.(№ 41). – С. 2.

Олександр Іванович Покришкін (1913-1985)

Я, поглядаючи на компас, вірив, що знайду мою Чернігівку, яка розтягнулася на десяток кілометрів вздовж балки, впізнаю її в такий, здавалося, найпохмуріший день.

Покришкін О. І.

Олександр Іванович Покришкін народився 6 (19) березня 1913 року в м. Новомиколаївськ (Новосибірськ) у бідній сім'ї переселенців із В'ятської губернії. Мрія про професію льотчика захопила Олександра ще в дитинстві. Після закінчення семирічної школи працює покрівельником «Сиббудтресту», щоб допомогти сім'ї, потім, закінчивши ФЗУ, слюсарем-інструментальником на заводі. У 1932 році за комсомольською путівкою вступає до Пермської військово-технічної школи, де, як передбачалося, повинні були готувати пілотів. Але, як виявилось, вчили на авіаційних техніків. Через півтора роки Покришкін скінчив школу на «відмінно» і отримав кваліфікацію воентехніка другого рангу. В період з 1934 по 1938 роки служить старшим авіаційним механіком авіаланки в Краснодарі. В 1938 році, за 17 днів відпустки, він оволодіває двохрічною програмою цивільного пілотування в аероклубі, екстерном здає екзамени і на рік направляється у Ленінград на курси вдосконалення, де ще став і планеристом. В 1939 році закінчує знамениту Качинську військову авіаційну школу. Вийшов звідти льотчиком – і в полк (55-й винищувальний авіапункт, що став згодом 16 гвардійським), який прославився у війну героїзмом своїх відважних вихованців. Покришкін виріс у ньому від рядового льотчика до командира.

В роки Великої Вітчизняної війни О. І. Покришкін командував ескадрилею, авіапунктом, авіадивізією. Здійснив понад 600 бойових вильотів, був учасником 156 повітряних боїв, збив 59 ворожих літаків. У 1941 році він захищав, а в 1943 визволяв Запорізьку область від німецьких загарбників.

55 ВАП входив до складу Південного фронту, який обороняв південь України. Наприкінці літа 1941 року повітряні бої розгорнулися на бе-

регах Дніпра. Трійка нових стрімких МІГів під командуванням Покришкіна перехоплювала «Юнкерсів» на підступах до острова Хортиця і змушувала їх безладно скидати бомби. Протягом місяця піхотинці утримували острів, що давало можливість цілодобово вести демонтаж заводського обладнання і відправляти ешелони на схід. Тоді ж, у польотній карті Покришкіна з'явилися назви таких населених пунктів, як Комишуваха, Орхів, Пологи, Розівка, Якимівка, Чернігівка, Мала Токмачка... Бойові й розвідувальні вильоти тривали безперервно. Здобували перемоги, втрачали друзів. Льотчик був збитий і поранений в районі Орхова. Але кинути свого «МІГа» напризволяще він не міг. У сутолоці відступаючих військ сунув по шляхах і зраний бойовий літак на причепі. Неповдалі від Чернігівки, у лісосмузі, з наказу генерал-майора авіації Смирнова, який також виходив з оточення, Покришкін спалив свій літак і на перекладних, під обстрілами ворожої авіації, таки добрався до розташування своєї частини. 22 грудня 1941 року О. Покришкін отримав свою першу бойову нагороду – орден Леніна.

В 1943 році авіатори-гвардійці, під командуванням О. І. Покришкіна, брали участь у звільненні м. Осипенко (Бердянськ). Полк базувався у Володарському. Звідси льотчики полку літали на штурм ворожих військ, що відступали, а також прикривали баржі в морі, які тримали курс до осипенківських причалів, де мав висадитися наш десант. Своє завдання полк виконав і жодна з ворожих бомб не вцілила в наші кораблі.

Під час Мелітопольської наступальної операції (26 вересня – 5 листопада 1943 р.) авіапункт прикривав райони Мелітополя, Ерістовки, Широкого, Пришиба та Великого Токмака, вів жорстокі бої в районі Мордвинівки і Данило-Іванівки з аеродромів Розівки, Чернігівки. Гітлер, побувавши в Запоріжжі за місяць до визволення міста, наказав будь-якою ціною утримувати рубіж на річці Молочній, звідки був прямий шлях до Криму. Ескадрилья О. Покришкіна щодня вилітала по 2-3 рази: вела повітряні бої, штурмувала укріплення, наносила удари по ворожому аеродрому під Якимівкою. 14 жовтня було звільнено Запоріжжя, 23 – Мелітополь, 25 – Дніпропетровськ. 31 грудня 1943 року полк Покришкіна (вже майора і командира полку) прилітає на відпочинок до Чернігівки і перебуває тут до кінця квітня 1944 року. Саме тут 5 квітня Олександр Іванович за-реєстрував свій шлюб із коханою – Корзун Марією Кузьмівною, з якою дружно прожив майже півстоліття. Перебуваючи на відпочинку у селищі, Покришкін тричі влітав до Москви, йому пропонували високі посади у штабі, він отримав наказ приймати командування дивізією від Ібрагіма Дзусова, якого призначили командиром авіакорпусу, що діяв на Біло-руському фронті. Дев'ять гвардійська Маріупольсько-Сандомирська винищувальна дивізія під командуванням Покришкіна була нагороджена орденом Богдана Хмельницького. Останні повітряні бої, в яких брав участь О. І. Покришкін, відбулися в районі Ютербота. Це була справжня битва льотчиків і техніків з німецькими військами.

24 травня 1943 року О. І. Покришкіну було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. 24 серпня 1943 року він був удостоєний другої ме-

далі «Золота Зірка», а 19 серпня 1944 року став тричі Героєм Радянського Союзу (першим в СРСР). Нагороджений також багатьма орденами і медалями. Він брав участь в боях за Берлін і Прагу. 24 червня 1945 року О. І. Покришкін на Параді Перемоги в Москві ніс прапор Першого Українського фронту.

Після війни О. І. Покришкін з відзнакою закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе, потім із золотою медаллю Академію Генерального штабу. Був на відповідальних військових посадах у військах ППО. В 1972 році О. І. Покришкіну присвоєно звання маршала авіації. В 1972-1981 рр. – голова ЦК ДТСААФ СРСР. Обирався депутатом Верховної Ради СРСР восьми скликань. Олександр Іванович - автор книг «Небо війни», «Крила винишувача»... В 1969 році йому була присвоєна вчена ступінь кандидата військових наук.

Помер Покришкін О. І. 13 листопада 1985 року і похований в м. Москва на Новодівичому кладовищі.

Тричі Герою Радянського Союзу О. І. Покришкіну встановлені пам'ятники в Москві, Києві, Краснодарі, Пермі, Новосибірську... Бюст маршалу авіації є і біля Запорізького аероклубу, який носить назву «Український Центр льотної підготовки ім. О. І. Покришкіна», на його честь звели на постамент літак у Верхньому Токмаку.

Спогади

Небо війни / О. І. Покришкін ; літ. запис А. Хорунжого. – К. : Політвидав України, 1988. – 458 [1] с.

Познать себя в бою : [повість] / А. И. Покрышкин ; [послеслов. А. Ф. Яснопольского]. – М. Изд-во ДОСААФ СССР, 1987. – 447 [2] с.

Праці

XXV съезд и работа организаций ДОСААФ / А. И. Покрышкин. – М. : Изд-во ДОСААФ, 1977. – 64 с.

XXV съезд КПСС и задачи организаций оборонного общества / А. И. Покрышкин. М. : Изд-во ДОСААФ, 1981. – 87 с.

Література про життя та діяльність

Авиация и космонавтика СССР / руководитель авт. кол-ва С. А. Красовский. – М. : Воениздат, 1968. – С. 195, 497, 594.

Бродовський котел. Воспоминания. Очерки. Документы – Л. : Каменяр, 1974. – С. 122-125.

Вершины К. А. Четвертая воздушная / К. А. Вершины. – М. : Воениздат, 1975. – С. 133, 223-224, 242, 257-261.

Героев славних имена: 65-летию Великой Победы посвящается / [авт.-сост. и гл. ред. Н. Кузьменко]. – Запорожье : АА Тандем, 2010. – С. 88-89.

Герои Советского Союза : крат. биографический словарь [в двух томах]. [Т.] 2: Любовь – Яцук / М-во обороны СССР ; Пред. ред. коллегии И. Н. Шкадов. – М.: Воениздат, 1988. – С. 290.

Герои твои Херсонщина / А. Е. Касьяненко и др. – Сімферополь: Таврия, 1980. – С. 158-161.

Голдобін А. Запорізька Алея слави – народна святиня : Нарисита

- документи про Героїв Радянського Союзу, Героїв України та Героїв Соціалістичної Праці А. І. Голдобін. Дніпропетровськ : Січ, 2002. – С109-119.
- Голубев Г. В паре с «Сотым»: [докум. повесть] / Г. Г. Голубев. – М.: ДОСААФ, 1974. – 245 с.
- Денисов Н. Трижды Герой Советского Союза А. И. Покрышкин / Н. Денисов, М. Карпович. – М. : Воен. изд-во МВС СССР, 1948. – 28 с. – (Герой Великой Отечественной войны).
- Дольников Г. Летит стальная эскадрилья : [100-й гв. авиапункт] / Г. У. Дольников. – М. : Воениздат, 1983, - 221 с.
- Єременко М. Атакує Покришкін / Микола Єременко. – Чернігівка: [ПП «Пенежко В. А. «], 2009. – 72 с.
- История городов и сел Украинской ССР . В 26 т. Запорожская область / редкол.: В. И. Петрыкин и др. / Ин-т истории АН УССР. – К.: Глав. ред. УСЭ, 1981. – С. 129, 513, 542.
- Лукаш И. Навеки в памяти народной: Воспоминания. Докум. повести. Очерки / Иван Лукаш. – Днепропетровск: Січ, 1995. – С. 296-303.
- Макеєва І. В. 100 років від дня народження О. І. Покришкіна / Інна Макеєва // Туризм цілий рік : довідник / Управління культури і туризму За-поріж. області ; [редкол. : І. Степаненко, І. Шершньова, М. Мордовської]. – Запоріжжя : АА Тандем, 2012. – С. 10-12.
- Плахотін М. П. Долі земляків з автографом війни / Микола Плахотін. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 35-36.
- Покришкіна М. Жизнь, отданная небу / М. К. Покришкіна. – М.: Патриот, 1989. – 150 [2] с.
- Савичев М. Найхоробріші з хоробрих : (До 40-річчя встановлення звання Героя Радянського Союзу) / М. П. Савичев. – К.: Знання, 1974. – С. 37.
- Тронько П. Навічно в пам'яті народній : З історії боротьби молоді України проти нім.-фашист. загарбників у роки Вел. Вітчиз. війни / П. Т. Тронько. – К. : Молодь, 1995. – С. 120.
- Шляхами перемоги 1945-1995 : 50-річчя Перемоги у Вел. Вітчиз. війні : фотоальбом / авт.- сост. Н. И. Селюченко. – К.: Спалах, 1995. – С.142.
- Марченко В. Подвиг потребує мужності. А пам'ять? : [Чернігівка відзначила 100 річчя тричі Героя Рад. Союзу, маршала авіації О. Покришкіна] / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 13 берез.(№ 21). – С. 2.
- Шилин Д. Свадьба в Черниговке / Дмитрий Шилин // Индустр. Запорожье. – 2011. – 30 июня (№93). – С. 4-5.
- В Широком появился памятник маршалу авиации Александру Покрышкину // МИГ. – 2007. – 16 авг. (№33). – С. 2.
- Шак В. История любви маршала Покрышкина / Владимир Шак // МИГ. - 2007. – 1 февр. (№5). – С. 12 ; 8 февр. (№6). – С. 12.
- Харченко А. На п'єдесталі спогадів – літак / Антоніна Харченко // Нива. – 2005. – 17 верес.(№ 74). – С. 2.
- «Ахтунг! У небі Покришкін!» // Уряд. кур'єр. – 2004. – 13 січ. (№5). – С. 12.
- Островский А. Народный герой из Новосибирска: [к 90-летию со

- дня рождження А. І. Покрышкіна] / А. В. Островский // Военно-историч. журнал. – 2003. – №3. – С. 28.
- Михайов Г. Третья Золотая Звезда А. Покрышкіна / Г. Михайлов // Воен. знания. – 1999. – №8. – С. 4.
- Иванов Н. Одну из трех своих Золотых Звезд Героя он получил за освобождение Запорожского края / Н. Иванов // Индустр. Запорожье. – 1998. – 7 марта (№35). – С. 2.
- Чуев Ф. Трижды герой – Покрышкин / Ф. Чуев // Чудеса и приключения. – 1995. – №5. – С. 20-22.
- Покрышкіна М. «Он один сокрушил авиационную дивизию» / М. К. Покрышкіна, О. Г. Аристова // Воен.-ист. журнал. – 1993. – №5. – С. 76-81.
- Чуев Ф. «Могучий, как русский народ» / Феликс Чуев // Сов. патриот. – 1991. – Авг. (№33). – С. 10.
- Горобей Л. Лист від дружини Покришкіна / Л. Горобей // Колгосп. нива. – 1990. – 15 верес. (№111). – С. 3.
- Подольный Е. Маршал Покрышкин : жизнь без легенд / Е. Подольный // Крылья родины. – 1990. – №5. – С. 7-8.
- Лукаш І. Сьогоднішні покришкінці / І. Лукаш // Колгосп. нива. – 1990. – 6 берез. (№29). – С. 3.
- Сосна М. У небі над Великим Токмаком / М. Сосна // Комуністичним шляхом. – 1989. – 19 верес. (№149). – С. 3.
- Борко С. Кризь роки / С. Борко // Трудова слава. – 1985. – 21 листоп. (№149). – С. 3.
- Егоров Г. Памяти товарища: [некролог] / Г. Егоров // Сов. патриот. – 1985. – 17 нояб. (№92). – С. 3.
- Отвага и мысль – крылья подвига : [беседа с трижды Героем Сов. Союза, маршалом авиации А. И. Покрышкиным] // Сов. патриот. – 1985. – 10 февр. (№12). – С. 3.
- Красовский С. Прославленный советский ас / С. А. Красовский // Огонек. – 1983. – №10. – С. 6-7.
- Сухов К. Школа Покрышкіна / [примеч. В. Лавриненкова] // Дон. – 1983. – №6. – С. 103-119 ; №7. – С. 113-128.
- Сухов К. Летчик из легенды / К. Сухов // Молодая гвардия. – 1983. – №3. – С. 232-242.
- Францев О. Встреча с прославленным летчиком трижды Героем Советского Союза, маршалом авиации А. И. Покрышкиным / О. Францев // Воен.-ист. журнал. – 1983. – №3. – С.61-67.
- Любов до землі // Прапор юності. – 1966. – 2 берез. (№26). – С. 3.
- Борно С. Продолжение легенды / С. Борно, Ю. Кириченко // Индустр. Запорожье. – 1965. – 22 июня (№121). – С. 3.
- Кириченко Ю. Відважний ас – гість червоних слідопитів / Ю. Кириченко // Прапор юності. – 1965. – 20 черв. (№72). – С. 3.
- Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2013 рік: календар і короткі довідки з бібліографічними списками / КЗ «ОУНБ ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко ; уклад. І. Шершньова]. – Запоріжжя: АА Тан-

дем, 2012. – С. 31-35.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Покрышкин,_Александр_Иванович

Археологія

Об'єкти культурної спадщини Запорізької області. Каталог-довідник / Упоряд., фото: Дровосекова О. В., Калмукіді Л. Ю., Савостіна Л. Є. – К.: Фенікс, 2012. – 478 с., 16 с. іл. – Із змісту : [кургани]. – С. 446-447.

Пам'ятки історії та культури Запорізької області : (Приазовський, Приморський, Чернігівський, Якимівський райони). Вип.3 / Упр. культ. Запоріз. обл. держ.адм., Запоріз. обл. інспек. по охороні пам'яток історії та культури. – Запоріжжя, 2001. – С. 79-80

Князьков Ю. П. Запорізька область. Іст-геогр. і топонім. слов-ник. Вип. 3 : (Бердян., Веселів., Мелітоп., Приазов., Примор., Чернігів., Якимів. р-ни) / Ю. П. Князьков; Запоріз. наук. т-во ім. Я. Новицького, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України – Запоріз. від-ня. – Запоріжжя : Тандем-У, 2009. – 360 с. – Із змісту : [кургани –Висока, Гостра, Червива]. – С. 219, 220, 243-244.

Соціально-економічний розвиток Чернігівки

Економіка

Брус А. Держава там, де ми живем: [голова Чернігів. райдержадміністрації про економічний потенціал району] / Аркадій Брус // Нива. – 2011. – 20 серп.(№66). – С. 2.

Куц Л. Новини, цифри і долі...: [відділ статистики] / Людмила Куц // Нива. – 2010. – 4 груд.(№ 98). – С. 2.

Социалистические обязательства трудящихся предприятий промышленности, строительства, транспорта, связи, сельского хозяйства, торговли и бытового обслуживания Запорожской области по досрочному выполнению плана юбилейного 1970 года. – Запорожье: [б. и.], 1970. – 24 с. – Из содерж.: [Чернигов. р-н]. – С. 13-20.

Соціалістичні зобов'язання трудящих Запорізької області на 1958 рік / Зап. обком КП України. – Запоріжжя : [б. в.], 1958. – 83 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 68-69,81.

Приватизація об'єктів комунальної власності : [Чернігів. районної ради народних депутатів на 1993-1995 роки] // Нива. – 1993. – 23 січ.(№ 5). – С. 2-4.

Плужник Н.Через 15 лет : [об изменениях в соц-экон. развитии Черниговки] / Н. Плужник // Индустр. Запорожье. – 1990. – 4 марта.

Наше селище в 1990 році: [матеріали сесії Чернігів. район. ради

нар. депутатів] // Колгосп. нива. – 1989. – 26 груд.

Зубко С. Віхи нашого зростання : [с. Чернігівка] / С. Зубко // Колгосп. нива. – 1975. 24 трав.

Фінанси

Куц Л. Гордість Запорізького краю живе і в Чернігівці : [Т. Я. Єременко – нач. районного відділення «Райффайзен банк «Аваль» перемогла в обл. конкурсі «Господиня свого краю» у номінації «Жінка – працівник фінансових і банківських установ»] / Людмила Куц // Нива. – 2011. – 16 берез.(№21). – С. 1.

Шаповал А. На сторожі державної казни : [про історію відділення Державного казначейства у Чернігів. р-ні] / Алла Шаповал // Нива. – 2009. – 29 квіт.(№34). – С. 2.

Ростокін А. Проблеми місцевого бюджет: [фінансове положення] / А. Ростокін // Колгосп. нива. – 1989. – 22 лип.

Цапка А. Держстраху – 63 : [про історію та сьогодення Держстраху розповідає ст. інспектор Чернігів. район. інспекції] // Колгосп. нива. – 1986. – 4 жовт.

Трудові ресурси

Пелих В. Служба зайнятості в II півріччі працевлаштувала 411 безробітних / Віктор Пелих // Нива. – 2013. – 21 серп.(№ 67). – С. 2.

Пелих В. Головне – зберегти трудові колективи та створити нові робочі місця / Віктор Пелих // Нива. – 2011. – 21 груд.(№ 101). – С. 2.

Мищенко Р. Пенсійному фонду України – 20 років : [Чернігів. відділення Пенсійного фонду було утворено 25 квіт. 1991 року] / Роман Мищенко // Нива. – 2010. – 18 груд. (№ 102). – С. 2.

Пелих В. 20 років підтримки безробітних та роботодавців : [Чернігів. районний центр зайнятості] / Віктор Пелих // Нива. – 2010. – 18 груд. (№ 102). – С. 2.

Куц Л. 15 років на ринку праці / Людмила Куц // Нива. – 2005. – 24 груд.(№ 102). – С. 2.

Центр зайнятості : щодня і на перспективу // Нива. – 2003. – 1 листоп.(№ 87). – С. 5.

Соціальний захист

Синепольська А. Соціальні служби свою роботу вдосконалюють / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 19 жовт.(№ 84). – С. 1.

Гусак А. Найшляхетніша у світі професія : [про працю територіального центру] / Антоніна Гусак // Нива. – 2013. – 2 листоп.(№ 88). – С. 8.

Синепольська А. І в Америці, і в Україні «волонтерство» – це рух життя : [під такою назвою пройшов тренінг-семінар у Чернігівці] / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 19 жовт.(№ 84). – С. 8.

Костенко С. Ми «приречені» на добро : [Територіал. центру соціального обслуговування – 20 років] / Світлана Костенко // Нива. – 2011.

– 5 листоп.(№ 88). – С. 1.

Гребельна К. Соціальні мої помічники / Катерина Гребельна // Нива. – 2011. – 5 листоп. (№ 88). – С. 4.

Синєпольська А. Соціальна сфера – робота обов'язку і милосердя / Альона Синє польська // Нива. – 2010. – С. 1.

Снігова Л. Кращим волонтером року стала вчителька-ветеран: [З. М. Мурміль] / Людмила Снігова // Нива. – 2008. – 31 груд.(№ 105). – С. 2.

Холоденко Н. «Школа волонтерів»: що, де, навіщо? / Наталія Холоденко // Нива. – 2005. – 8 жовт.(№ 80). – С. 7.

Міщенко Н. П. Чернігівські волонтери / Ніна Міщенко // Нива. – 2004. – 21 лют. (№ 15). – С. 5.

Торгівля

Торгова мережа області : [в т. ч. Чернігів. р-н] : стат. збірник / за ред. В. П. Голоवेशка ; відповід. за вип. О. В. Жесткова. – Запоріжжя : Голов. упр. статистики у Запоріз. обл., 2008. – 36 с.

Торгівля на ринках області : [в т. ч. Чернігів. р-н] : Стат. збірник / За ред. В. П. Голоवेशка ; відповід. за вип. О. В. Жесткова. – Запоріжжя, 2008. – 32 с.

Марченко В. У Чернігівці відкрився новий торговельний центр : [«Пошук»] / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 10 квіт. (№ 29). – С. 1.

Марченко В. Підприємець – бо сильна жінка : [Ж. Ю. Дребот господиня магазинів в Чернігівці] / Вікторія Марченко // Нива. – 2003. – 12 квіт. (№ 29). – С. 2.

Євенко І. Купуйте наше – Чернігівське! / Ірина Євенко // Нива. – 2004. – 3 лип. (№ 53). – С. 1.

Козоріз Г. Культурно. Ввічливо : [продуктовий магазин № 6 по вул. Леніна] / Г. Козоріз // Колгосп. нива. – 1973. – 13 листоп. (№ 134). – С. 4.

Житлово-комунальне господарство

Синєпольська А. Завдяки «хабітату» наш район нарешті «з'явився» на карті області : [Чернігів. р-н взяв участь у регіон. інвестиційній програмі розвитку ЖКГ на 2012-2015 рр. у проекті ООН «Хабітат»] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 16 лют.(№ 14). – С. 2.

Кліювка Г. Чернігівка: комунальний колапс : [сфера ЖКГ] / Ганна Кліювка, Лідія Платонова // Запоріз. правда. – 2013. – 16 лют.(№ 20). – С. 1, 3.

Марченко В. Комунальну службу селища очолив Олександр Абрамович / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 24 квіт.(№ 33). – С. 2.

Марченко В. У Чернігівських комунальників знову новий керівник: [Ю. М. Дереза] / Вікторія Марченко // Нива. – 2011. – 3 верес.(№70). – С. 2.

Марченко В. Буде нелегко, але пасувати ніхто не збирається : [в цьому переконує новопризначений керівник КП «Чернігівське ВУЖКГ» С.А. Залужний] / Вікторія Марченко // Нива. – 2011. – 18 трав.(№39). – С. 1.

Рекун Н. Такий потрібний острівець : [ЖКГ] / Наталя Рекун // Нива. – 1999. – 20 берез.(№ 22). – С. 2.

Ламанова І. Щоб світився блакитний вогник: [Чернігів. цех Токмац. філії управління газифікації і газопостачання ВАТ «Запоріжгаз»] / І. Ламанова // Нива. – 1998. – 12 верес.(№ 71). – С. 6.

Суспільно-політичне життя міста Комсомольська організація

Рябовол Р. 50-і роки : комсомольська юність наша / Раїса Рябовол // Нива. – 2013. – 30 жовт.(№ 87). – С. 3.

Лакота П. Історія комсомолу району : [записи члена ВЛКСМ з 1921р.] / П. Лакота // Нива. – 2003. – 29 жовт.(№ 86). – С. 3.

Марченко В. Хто ми ?. Які ми ?. З ким ми ? : [Бесіда з першим секретарем Чернігів. райкому комсомолу М. Ходоновичем] / Вікторія Марченко // Нива. – 1991. – 15 черв.

Довгаль І. Народжений Жовтнем : [з історії Чернігів. районної комсомольської організації] / І. Довгаль // Колгосп. нива. – 1988. – 25 серп., 3 верес., 27, 28 жовт.(№№ 102, 106, 128, 129).

Поліпшувати правове виховання молоді : З Пленуму (Чернігів.) райкому комсомолу. – Колгосп. нива. – 1985. – 23 трав.

Перші осередки : [історія комсомолу у р-ні] // Колгосп. нива. – 1983. – 29 жовт.(№ 140). – С. 2.

Бережний М. Вони були першими : [з історії комсомолу Чернігів. р-ну] / М. Бережний // Колгосп. нива. – 1975. – 23 верес.

Босий Я. Комсомольці двадцятих років : [с. Чернігівка] / Я. Босий // Запорізька правда. – 1965. – 29 жовтня.

Національно-культурні товариства

Дворний Б. «Спадщина» в Чернігівці : [фоторепортаж з першого обл. свята відродження нац. культур: Чернігівка] / Б. Дворний // Запороз. Січ. – 1992. – 24 верес.

Брегеда Л. Зачаровані «Спадщиною» / Л. Брегеда // Нива. – 1992. – 24 верес.(№ 110). – С. 1-3.

Батьківщиною їм стала Україна : [добірка листів мешканців різних національностей Чернігів. р-ну] // Нива. – 1991. – 30 листоп.

Громадські організації

Районна організація «Союз «Чорнобиль»

Синепольська А. Росія відзначила грамотами чернігівських чорнобильців / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 6 лип.(№ 54). – С. 8.

Куц М. «Я поїхав би і на другий Чорнобиль...»: [розмова із головою Чернігів. районного об'єднання «Союз Чорнобиль» О. О. Нестеренком] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 27 квіт.(№ 33). – С. 1.

Синепольська А. 100 діб поблизу реактора: [про майора міліції О.

Д. Коцура, який ніс службу в Чорнобилі] / Альна Синєпольська // Нива. – 2010. – 15 груд.(№ 101). – С. 1.

Шаповал А. Дай, боже, серцю лишитись зрячим: [брав участь у ліквідації наслідків аварії і С. Г. Наконечний – водій АТП] / Алла Шаповал // Нива. – 2003. – 26 квіт.(№ 33). – С. 2.

Ветренов Л. Гірка зірка Полин : [про учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильської АЕС із Чернігівки] / Л. Ветренов // Нива. – 1993. – 24 квіт.(№ 31). – С. 1.

Чернігівська районна організація ветеранів Великої Вітчизняної війни

Герои славных имена : 65-летию Великой Победы посвящается / [авт.-сост. и гл. ред. Наталья Кузьменко ; авт. кол.: Валерий Чернолуцкий и др.]. – Запорожье : АА Тандем, 2010. – 224 с.: ил. – Из содерж.: [Чернигов. районная орг. ветеранов]. – С. 208- 210.

Харченко А. «Біографія наших прадідів – наша історія»: [про першого й почесного голову районної орг. ветеранів України, учасника бойових дій, танкіста, капітана І. В. Драгана] / Антоніна Харченко // Нива. – 2013. – 12 жовт.(№ 82). – С. 8.

Сорокіна В. Серцем небайдужі і здоров'я не жалкуйте! : [Чернігів. районній орг. ветеранів – 15 років] / Валентина Сорокіна // Нива. – 2012. – 14 берез.(№ 21). – С. 1.

Ветренов Л. Від вересня 43-го до травня 45-го : [з пленуму ветеранської організації] / Л. Ветренов // Нива. – 1993. – 14 квіт.(№ 28). – С. 1-2.

Військово-історичний клуб «Гвардія»

Синєпольська А. «Гвардія» повернула на меморіали району понад сотню невідомих раніше імен загиблих солдат / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 9 січ.(№ 3). – С. 2.

Лола М. «Гвардія «+ шість!»: [збільшився список членів] / Марина Лола // Нива. – 2013. – 2 берез.(№ 18). – С. 8.

Поповецький О. «Гвардія»побувала на «Днепровском рубеже»: [Херсон] / Олег Поповецький // Нива. – 2013. – 14 верес.(№ 74). – С. 8.

Марченко В. Возвращают имена освободителей Черниговки из небытия: Поисковики из «Гвардии» помогли белорусу найти могилу прадеда [М. Липницкого], погибшего за освобождение укр. села / Виктория Марченко // Индустр. Запорожье. – 2013. – 22 июня (№ 90). – С. 5.

Шак В. Безымянной братской могиле возвращены имена погибших воинов: [члены клуба «Гвардия» установили имена ранее неизвестных бойцов и командиров, погибших осенью 1943 года при освобождении Черниговки] / Владимир Шак // МИГ. – 2013. – 5 сентяб.(№ 36). – С. 43

Куц М. Мрії «Гвардії» стають дійсністю / Марина Куц // Нива. – 2010. – 18 верес.(№ 75). – С. 6.

Синєпольська А. На честь ветеранів біля бібліотеки знову «вирос-

ла» алея : [члени клубу відновили колишню алею] / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 1 груд.(№ 97). – С. 2.

Органи місцевого самоврядування

Соловьев В. За велінням серця : про секретаря Чернігів. райкому партії, Героя Соц. Праці Івана Федоровича Тарасовича / В. Соловйов. – Запоріжжя : Кн.-газ. вид-во, 1960. – 47 с. – (Люди натхненної праці)

Синепольська А. Наш земляк, єдиний у Запорізькій області, потрапив до Президентського кадрового резерву ! : [заступ. голови Чернігів. райдержадміністрації, депутат районної ради від Партії регіонів В. О. Манич] / Альна Синепольська // Нива. – 2013. – 19 січ.(№ 6). – С. 1.

Синепольська А. Нова еліта нації : [Віталій Олександрович Манич – заст. голови Чернігів. райдержадміністрації, голова районної організації «Молоді регіони», єдиний від Запоріж. обл. потрапив до Президентського кадрового резерву] / Альна Синепольська // Регион експресс. – 2013. – 22 янв.(№ 2). – С. 6.

Марченко В. Усе – в наших руках ! : [звіт голови райдержадміністрації О. Лісняка] / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 8 черв.(№ 46). – С. 1-2. Юрик П.

Чернігівка зблизка : [розмова кор. з головою райдер-жадміністрації О. Лісняком] / Пилип Юрик // Запоріж. правда. – 2013. – 8 серп.(№ 90-91). – С. 4.

Марченко В. Голова райдержадміністрації Аркадій Брус : «Основний критерій оцінки роботи – ставлення до людей і конкретні результати» / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 27 жовт.(№ 86). – С. 1.

Іванов Я. Председатель Запорожского областного совета Александр Нефедов побывал в Черниговском районе / Яков Иванов // Нива. – 2009. – 14 ноябрь(№ 91). – С. 1.

Органи внутрішніх справ

Рев`якін С. Історія Запорізької міліції 1917-2007 рр. / Степан Рев`якін. – Запоріжжя: Дніпров. металург, 2009. – 884 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 152,183-185, 256-257, 260, 274, 656, 674, 776, 815,834, 857.

Авто для Черниговки : [11 марта председатель ОГА А. Пеклушенко вручил ключи от нового автомобиля лучшему участковому Чернигов. райотдела милиции В. Десятнику] // Регион експресс. – 2013. – 12 марта(№ 9). – С. 8.

Особистий прийом в Чернігівці : [жителі Чернігів. р-ну мали можливість звернутися з питаннями до нач. Управління ДАІ ГУ МВС України

в Запоріж. обл. полковника міліції В. Горькового] // Безпечний шлях. – 2013. – № 9 (вересень). – С. 1, 6.

Марченко В. І не тільки в серіалах, а й у реальному житті! : [про Чернігів. РВ ГУМВС розповіла в. о. заступ. нач. відділу з кадрового забезпечення, капітан міліції Я. В. Щербань] / Вікторія Марченко // Нива. – 2011. – 17 груд.(№ 100). – С. 1.

Синепольська А. Свято мужніх, рішучих, героїчних : [Чернігів. рай. відділ міліції] / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 18 груд.(№ 102). – С. 1.

Синепольська А. 100 діб поблизу реактора : [про майора міліції О. Д. Коцуру, який ніс службу в Чорнобилі] / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 15 груд.(№ 101). – С. 1.

Дубровін І. Фронтвий «дарунок»: [про працівника міліції В. З. Лакоту] / Іван Дубровін // Нива. – 2003. – 7 трав.(№ 36). – С. 2.

Ланчик А. На трудной и ответственной службе: [о работе Чернигов. РОВД] / А. Ланчик // Индустр. Запорожье. – 1983. – 26 авг.

Органи юстиції

Прокуратура Чернігівського району // Прокуратура Запорізької області. 15 років органам прокуратури України / [куратор проекту Віктор Занфіров; координатор проекту Леонід Кириш; фотохудожник Борис Дворний]. – Б. м.: б. в., 2006. – С. 52.

Гресь Я. Молодість – це й... відповідальність! : [про колектив прокуратури Чернігів. р-ну] / Яна Гресь // Нива. – 2011. – 30 листоп.(№ 95). – С. 1.

Глянь С. Служіння закону – справа почесна і відповідальна: [про утворення Чернігів. районного суду] / Сергій Глянь // Нива. – 2009. – 16 груд.(№ 100). – С. 1.

Марченко В. Як працює прокуратура – оцінять люди / Вікторія Марченко // Нива. – 2009. – 2 груд.(№ 96). – С. 2.

* * *

Куц М. У Чернігівському районі з'явився... сектор Державної безпеки України : [начальник – капітан служби цивільного захисту Р. О. Синиця] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 12 листоп.(№ 90). – С. 2.

Військова справа

Учасники бойових дій у локальних війнах

Обпалені афганським сонцем : Біобібліограф. покажчик про воїнів-земляків Чернігів. р-ну, які виконували інтернаціональний обов'язок в Афганістані / [ред. та від. за вип. Жолоб В. І., уклад. Щербинка Л. В., Береза А. В.]. – Чернігівка: [б. в.], 2013. – 32 с.

Книга пам'яті України. Запорізька область. Інтернаціоналісти. Т 23 (i) / гол. ред. і упоряд. Сльота Василь Петрович. – Запоріжжя : Дике Поле, 2012. – 320 с. – Із змісту : [чернігівці, які пройшли через пекло локальних зарубіжних війн]. – С. 114-115, 128, 136, 138, 141, 144, 151, 157, 161-162, 164, 173, 176, 180, 187, 191, 192, 197, 210, 212, 222, 136, 255, 258, 272-273, 287, 288.

Книга Памяти Украины о земляках-запорожцах, погибших в мирное время, выполняя воинский долг перед Отчиной / [гл. ред. и сост. Слета В. П.]. – Запорожье : [Керамист], 2011. – 192 с.: фото. – На облож.: Выполняя воинский долг... Запорожская обл. – Из содерж.: [Чернигов. р-н]. – С. 19, 23, 43, 48, 61, 110, 159, 160, 180.

Харченко А. Він воював в Афганістані : [В. В. Сорокін] / Антоніна Харченко // Нива. – 2010. – 13 лют.(№ 13). – С. 1.

Куц Л. Медаль йому вручав сам посол Куби : [про воїна-інтернаціоналіста (1963р.) Леоніда Микитовича Куца] / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 4 берез.(№ 18). – С. 1.

Куц Л. «Ти пам'ятаєш, брат, як нам дали наказ?» / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 18 лют.(№ 14). – С. 1.

Ламанова І. Там хлопці сивіли у вісімнадцять : [спогади «афганця» Ю. Хлеп'яка] / Ірина Ламанова // Нива. – 1999. – 15 трав.(№ 38). – С. 5.

* * *

Черкашин Н. А. Пламя в отсеках: Докум. повесть : [о катастрофе на томной подвод. лодке «Комсомолец»]. – М.: Воениздат, 1991. – 126 с.: ил.

Марченко В. «В последний раз их опустила пристань в холодное безмолвие морей...»: [7 квіт. вшанували пам'ять легендарного командира БЧ-4, капітана другого рангу В. Бабенко] / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 10 кві.(№ 29). – С. 1.

Марченко В. Полум'я серця сильніше за вогонь у відсіках! / Вікторія Марченко // Нива. – 2011. – 9 квіт.(№ 28). – С. 1.

Марченко В. Пам'ять не йде у вічність. Вона живе у вічності... / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 10 кві.(№ 29). – С. 1.

Харченко А. Напівфантастична війна під мантиєю океану : [про долю моряка- підводника В. Бабенка, який загинув під час аварії на підводному човні «Комсомолец» 7 квіт. 1989 року] / Антоніна Харченко // Нива. – 2009. – 4 квіт.(№ 27). – С. 4.

Марченко В. Десять років пам'яті та болю : [В. І. Бабенко] / Вікторія Марченко // Нива. – 1999. – 7 квіт.(№ 27). – С. 1-2.

Освіта

Куц Л. Три свята Чернігівки – в одному: [голову ветеранської організації освітян селища З. М. Мурміль нагородили орденом княгині

Ольги III ступеня] / Людмила Куц // Запоріж. правда. – 2013. – 29 серп. (№ 98-99). – С. 3.

Школа - простір життя дитини : (з доповіді нач. відділу освіти Чернігів. райдержадмін. В. В. Сапальова на розширеному засіданні колегії відділу 28 серп. 2009 р.)// Нива. – 2009. – 2 верес.(№ 70). – С. 2.

Сапальов В. Діти – майбутнє нації, а обдарована молодь – гордість України: [нач. відділу освіти райдержадміністрації] / Віктор Сапальов // Запорож. санитарный вестник. – 2008. - № 4(апр.). – С. 5.

Куц М. Головна обласна вчительська нагорода – за любов до природи і дітей : [одним із володарів такої нагороди став керівник туристсько-краєзнав. гуртка «Екологічне краєзнавство» Чернігів. районного будинку дитячої та юнацької творчості О. П. Бадіон] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 1 жовт.(№ 78). – С. 5.

Українсько-американські премії за досягнення у викладанні. 2005 рік: список регіон. фіналістів: [серед інших Морель О. М. (м. Чернігівка)] // Освіта України. – 2005. – 4 берез.

Шаповал А. Пахне степ духмяними травами : [авторами цікавих книг «Географія рідного краю», «Стежками Північного Приазов'я» стали вчителі Чернігів. р-ну] / Алла Шаповал // Нива. - 2003. – 15 січ. – С. 2.

Школа-інтернат

Школа заснована в 1962 році, причому із самого початку був задум створити її як заклад елітарного типу. Але життя саме внесло корективи, і зараз в стінах школи- інтернату живуть і навчаються діти часто зі складною долею, сироти, напівсироти, деякі – з затримкою психічного розвитку, з багатодітних сімей та позбавлені батьківського піклування. На щастя, вихованці не обділені увагою і турботою. Навпаки, про таких дітей

особливе піклування, їм віддається чимало часу, сердечного тепла, душевної енергії людей, які тут працюють. Були часи, коли по-різному складалося матеріальне забезпечення закладу. У 1990 році школу передали у відання обласного управління освіти. Життя вихованців покращало, вдалося вирішити ряд проблем. У 1991 році неповну середню школу реорганізовано в середню загальноосвітню за сільськогосподарським профілем. Вихованці стали господарями 15 га землі, обробляти яку допомагали колгоспи, але, в основному, трудилися самі – викладачі й учні.

Була створена ферма, а отже мали своє м'ясо для харчування дітей. Тоді ж в програму закладів було введено професійне навчання. Тракторній справі навчав дітей М. В. Мамриков, який очолив процес створення навчальної бази. В результаті з'явилися майстерня, кабінет з правил дорожнього руху, гараж, два трактори МТЗ-80 та Т-150, кабінет з технології вивчення тракторної справи, існував навіть налагоджений цикл виробництва.

На жаль, бюрократичні перепони змусили згорнути діяльність ферми, виробництво зникаючих культур.

Проте професійне навчання вдалося зберегти, і школа вже двічі

підтверджувала ліцензію на це. Дуже важливо, що діти набувають тут професійних знань. У нашій області лише три інтернати дають своїм випускникам кваліфікацію. Випускники Чернігівської школи-інтернату працюють у господарствах, у фермерів і добре зарекомендували себе в роботі.

У школі добре організовано навчальний процес (є комп'ютерний клас, створена логопедична і психологічна служба) і докільця (є спортивний майданчик, футбольне поле, спортзал, бібліотека, відеотека). Вчителі і вихователі намагаються розвивати творчі здібності своїх учнів: працюють різноманітні гуртки, спортивні секції. Зокрема, діти із задоволенням відвідують гуртки стрільків, драматичний, музичний, вокально-інструментальний, танцювальний. Щорічно всі вихованці інтернату з нетерпінням чекають на виставку квітів, яку влаштовують члени факультативу «Юні квітникарі».

У школі працює багато фахівців, спеціалістів своєї справи, стаж роботи яких перевищує 20 років. Деякі з них працюють з моменту заснування закладу.

Особливою подією в житті школи став факт створення вчителем географії Петром Петровичем Євенком підручника для 5 класу з предметного курсу «Рідний край».

Школа-інтернат – не просто школа. Це дім, де дітей одягають, годують, перуть для них, доглядають вночі, навчають, допомагають вступити в доросле життя.

Література

Галаган М. Навстречу особенным детям : [гуманитарная акция детского дому от бердянцев] / Марина Галаган // Південна Зоря. – 2013. – 24 жовт.(№ 117). – С. 14-15.

Макаренко Н. Хай живе козацька воля, хай живе козацький дух !: [у школі-інтернаті була презентована дитячо-юнацька козацька організація «Гарт»] / Наталія Макаренко // Нива. – 2013. – 6 листоп.(№ 89). – С. 2.

Жизнь епархии: [Преосвященнейший епископ Ефрем поздравил с праздником Пасхи детей и преподавателей Черниговской общеобразовательной шк.-интернат] / Олег Зотов // Бердянск Православный. – 2013. - № 6 (май-июнь). – С. 2.

Білоконь Ю. Школа-інтернат відкрила двері для гостей / Юлія Білоконь // Нива. – 2012. – 30 трав.(№ 43). – С. 4.

Бехтер О. Інтернат – фініш чи перспектива розвитку / Олександр Бехтер // Нива. – 2012. – 1 верес.(№ 70). – С. 4-5.

Макаренко Н. Вже півстоліття відкриті до школи двері...: [шк.-інтернату - 50] / Наталія Макаренко // Нива. – 2012. – 14 листоп.(№ 93). – С. 3

Куц М. Чернігівським дітям-інвалідам подарували «Щасливу оселю» / Марина Куц// Нива. – 2011. – 7 груд.(№ 97). – С. 1.

Берег любові у хвилях тривоги: [про вчителя географії П. П. Євенко] // Нива. – 2011.– 2 лип.(№ 52). – С. 2.

Куц М. Квіти, які ніколи не розквітнуть / Марина Куц // Нива. – 2009.

– 30 трав.(№ 43). – С. 1.

Куц Л. Дім для «державних» дітей / Людмила Куц // Нива. – 2008.

– 27 лют.(№ 17). – С. 2.

Білаш Є. Г. Прилетіли ластів`ята до рідного гнізда / Євгенія

Білаш // Нива. – 2007. – 14 листоп.(№ 91). – С. 4.

Шаповал А. Дитбудинок – її держава, а вона – її президент: [Р.

О. Калайда] / Алла Шаповал // Нива. – 2005. – 9 лют.(№ 11). – С. 2.

Рябовол Р. И. Сердца, настроенные на добро / Раиса Рябовол // Нива. – 2004. – 2 жовтня (№ 79). – С. 5.

Ламанова І. І летять, летять в небі журавлі, дзвоник ніби кличе молоді літа...: Чернігів. школі-інтернат – 40 років / І. Ламанова, В. Пенежко (фото) // Нива. – 2002. – 23 жовт. – С. 3.

Бехтер О. Вік розквіту і творчості : [шк.-інтернату - 35] /

О. Бехтер // Нива. – 1997. – 17 верес.(№ 70). – С. 4.

Геращенко В. Згадую, порівнюю, схвалюю : [шк.-інтернату - 35]

/ В. Геращенко // Нива. – 1997. – 8 жовт.(№ 76). – С. 2.

Бехтер О. Школа-інтернат : удачі і проблеми / О. Бехтер

// Колгосп. нива. – 1989. – 14 листоп.

Білаш Є. У пошуках : [перший загін червоних слідопитів було створено 23 лютого 1969 року] / Є. Білаш // Колгосп. нива. – 1978. – 17 січ. – С. 3.

* * *

Знаменні та пам`ятні дати Запоріжжя на 2012 рік : календар і короткі довідки з бібліографічними списками / КЗ«ОУНБ ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко ; уклад. І. Шершньова]. – Запоріжжя: АА Тан-дем, 2011. – С. 45-46.

Дошкільні заклади

«Посмішка»

Синепольська А. Як на «Посмішчині» іменини : [дитячому садочку – 30 років] / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 20 лип.(№ 58). – С. 8.

Кучер Л. Різдвяна казка «Посмішки»: [дитячий садок] / Лілія Кучер // Нива. – 2012 – 28 січ.(№ 8). – С. 4.

Куц М. «Посмішка» одяглася... в нові стіни / Марина Куц // Нива. – 2012. – 11 серп.(№ 64). – С. 1.

Снігова Л. Сто маленьких «Я», посміхайтесь! : [дитячому садочку «Посмішка» - 25] / Людмила Снігова // Нива. – 2008. - 27 груд.(№ 104). – С. 2.

Ламанова І. Дитинство залишається в «Посмішці» / Ірина Ламанова // Нива. – 2003. – 18 черв. (№ 48). – С. 3.

Манич Н. Найкращий вихователь – у «Посмішці»: [Л. А. Шаповалова] / Наталя Манич // Нива. – 1999. – 7 лип. (№ 53). – С. 4.

Вангельєва Н. Ростуть у «Посмішці» таланти / Н. Вангельєва // Нива. – 1996. – 30 листоп. (№ 91). – С. 2.

«Сонечко»

Синєпольська А. Вже сорок років кожна дитинка тут – маленьке сонечко : [дитячому садочку «Сонечко» – 40 років] / Альона Синєпольська // Нива. – 2010. – 3 листоп. (№ 88). – С. 3.

Куц М. «Сонечко» гріє по-весняному! / Марина Куц // Нива. – 2009. – 22 квіт. (№ 32). – С. 2.

Куц Л. Історія, яка пишеться й сьогодні : [дитсадок відзначили грамотою обласного ін-ту післядипломної педагогічної освіти] / Людмила Куц // Нива. – 2008. – 27 груд. (№ 104). – С. 8.

Брегеда Л. Довіра дитяча і любов: [про виховательку дитсадка Г. А. Клименко] / Л. Брегеда // Колгосп. нива. – 1986. – 30 жовт. (№ 137). – С. 4

Куц Л. Тато, мама і ...: [про зв'язки батьків і вихователів розповіла завідуюча Л. П. Сапронова] / Л. Куц // Колгосп. нива. – 1986. – 16 груд. (№ 158). – С. 4.

Чернігівська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів

Куц М. Кличе дзвоник в даль осінню – привітати школу рідну...: [ЗОШ – 40 років] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 4 верес. (№ 71). – С. 1.

Хільченко І. Дзеркало сім'ї / Іванна Хільченко // Нива. – 2004. – 22 груд. (№ 102). – С. 4.

Ламанова І. Дух учительських династій...: [про династію вчителів: Богдан І. М. та Мірошниченко] / І. Ламанова // Нива. – 1998. – 3 жовт. (№ 77). – С. 2.

Ламанова І. За тишею музейних експонатів : [в ЗОШ № 1 існує істо-рико-краєзнав. музей – керівник – вчитель історії О. В. Мірошниченко] / І. Ламанова // Нива. – 1998. – 25 листоп. (№ 92). – С. 2.

Болва Н. Світле свято – Першовересень : [СШ № 1] / Н. Болтва // Колгосп. нива. – 1988. – 3 верес. (№ 106). – С. 4.

Радченко Н. З любов'ю і повагою до дітей : [про вчителя-фізики СШ № 1 Валентину Григорівну Веремій] / Н. Радченко // Колгосп. нива. – 1988. – 24 груд. (№ 154). – С. 2-3.

Мормиль В. У шкільному музеї / В. Мормиль // Колгосп. нива. – 1986. – 18 верес. (№ 119). – С. 4.

Чернігівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 ім. Героя Радянського Союзу А. М. Темника

Куц М. Вернісаж найкращих учнів : [перед традиційним святом «Талант + Творчість»] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 15 черв.(№ 47). – С. 4.

Куц М. «Головне, щоб учні не боялися уроків !»: [про вчителя німецької мови С. М. Калінкіну] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 21 трав.(№ 40). – С. 2.

Куц М. Духовний хліб із ниви літописця : [у школі відбулася презентація книги М. М. Єременка «Мир усім !»] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 13 квіт.(№ 29). – С. 3.

Скачков М. В школі – наше завтра : [дир. СШ № 2 ім. А. М. Темника Л. І. Карпенко] / М. Скачков // Нива. – 1993. – 27 берез.(№ 23). – С. 2.

Рябовол Р. Трудное учительское счастье : [воспоминания об учительнице средней школы Л. М. Опары] / Раиса Рябовол // Нива. – 2009. – 3 жовт.(№ 79). – С. 2.

Гула А. Талант віддавати себе дітям : [про вчительку В. Д. Галич з Чернігів. ЗОШ І- ІІІ ступ. № 2] / Анна Гула // Нива. – 2004. – 1 груд.(96). – С. 2.

Безверха Л. Відкриття кожен день : [про вчительку Р. П. Прокопенко з Чернігів. 8- річної школи № 2, нагороджену орденом «Знак пошани»] / Л. Безверха // Комс.Запоріжжя. – 1978. – 16 листоп.

Чернігівська спеціалізована школа «Надія»

Синепольська А. У «Надії» – потрійний ювілей : [180 років з дня заснування в Чернігівці першого навчального закладу, 40 років з часу зведення нового приміщення та 10 років – звання спеціалізованої школи] / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 7 верес.(№ 72). – С. 8.

Стрижеус Л. У «Надії» – ювілей. Приходьте на благодійний концерт! : [10 років як заклад нового типу – спеціалізована школа, яка має основний напрямок - технологічний] / Лідія Стрижеус // Нива. – 2013. – 31 серп.(№ 70). – С. 8.

Синепольська А. Олександра Вабищевич з гідністю захистила честь району в Києві : [учениця Чернігів. спеціалізованої школи «Надія»] / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 25 трав.(№ 42). – С. 2.

Куц М. «Надія» запросила в гості новорічні мрії! : [у школі влаштували концерт для дітей-сиріт] / Марина Куц // Нива. – 2012. – 6 січ.(№ 2). – С. 1.

Куц Л. У небі – зорі, на землі – квіти... : [про заслуж вчителя України, астронома В. Г. Мормиля] / Людмила Куц // Нива. – 2010. – 20 січ.(№ 6). – С. 2.

Снігова Л. Зоря маленького театру освітила чудовий вечір у школі «Надія»: [майстер драматургії Н. А. Радченко та її творча група організували літ. вечір-зустріч з поезіями Кобзаря і героями гоголівської п'єси «Одруження»] / Людмила Снігова // Нива. – 2008. – 6 верес.(№ 72). – С. 4.

Дала путівку в життя : [учитель російської мови та літератури Т. О. Носенко] // Нива. – 2006. – 15 квіт.(№ 31). – С. 5.

Мурмилі З. М. Педагогі за станом души : [про подружжя учителів – Володимира Григоровича та Олександра Михайлівна Мормилі] / Зінаїда Мурмилі, Раїса Рябовол // Нива. – 2006. – 9 груд.(№ 98). – С. 5.

Мормилі В. Астрономічні знання – в маси !.: [астроклуб в школі] / Володимир Мормилі // Нива. – 2006. – 1 лют.(№ 9). – С. 3.

Стижеус Л. Спеціалізована школа «Надія»: перші кроки, перші досягнення / Лідія Стрижеус // Нива. – 2005. – 31 серп.(№ 69). – С. 3.

Вчителька моя...: [про вчительку ЗОШ № 1 Г. В. Єременко] // Нива. – 2005. – 24 груд.(№ 102). – С. 5.

Мормилі В. Хто бачив протуберанець?: [астроклуб] / Володимир Мормилі, Олександра Мормилі // Нива. – 2003. – 12 лип.(№ 55). – С. 5.

Чумак Л. Останній поклон : [про дир. СШ В. К. Тарасенка] / Лідія Чумак // Нива. – 2003. – 4 черв.(№ 44). – С. 3.

Стрижеус Л. У сузір'ї «Надії» / Лідія Стрижеус // Нива. – 2003. – 5 листоп.(№ 88). – С. 4.

Лобко Л. Рідний дзвоник, тебе не забути : [ЗОШ № 1 - 85] / Людмила Лобко // Нива. – 1999. – 3 лют.(№ 9). – С. 2.

Марченко В. Чернігівці у ...»Мирному космосі»: [переможець першої обл. громадської премії «Золотий дельфін» в номінації «Юний талант року» Сергій Харчук – випусник ЗОШ № 1 I-III ступенів] / Вікторія Марченко // Нива. – 1999. – 30 квіт.(№ 34). – С. 1.

Юне обдарування року: [Сергій Харчук] // Зоряний шлях` 98 : Перша Запорізька регіональна програма. – Запоріжжя: журнал «Ваш партнер», 1999. – С. 23.

Редченко Н. Жінка не може весь час бути мужньою, а обов'язково іноді – ніжною і слабкою : [дир. ЗОШ № 1 Л. В. Волик] / Ніна Редченко // Нива. – 1999. – 17 лют.(№ 13). – С. 2.

Куць В. Вистави учительського драмгуртка : [при Чернігів.СШ було створено учительський драматичний гурток] / В. Куць // Ленінська зірка. – 1956. – 8 квіт.(№ 29). – С. 2.

Фізкультура та спорт

Досягнення чернігівських спортсменів // Єременко М. Край шляху муравського...: Нариси з історії Чернігівського району / Микола Єременко

ко. – Запоріжжя, 2006. – С.270- 271.

Синєпольська А. Коли спорт перетворюється на життя : [дитячо-юнацька спортивна школа] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 14 верес.(№ 74). – С. 1.

Перетятяко В. «Надія» – чемпіон області ! : [обл. турнір з міні-футболу серед юнаків] / Віталій Перетятяко // Нива. – 2013. – 12 черв.(№ 47). – С. 1.

Синєпольська А. У вісімнадцять – чемпіон ! : [І. Гайдай має звання майстер спорту України міжнарод. класу з пауерліфтингу (штанга)] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 29 черв.(№ 52). – С. 1.

Синєпольська А. Чернігівець Ігор Гайдай став бронзовим призером Чемпіонату Європи з пауерліфтингу / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 16 жовт.(№ 83). – С. 4.

Клименко О. «16 лет назад не мог пошевелиться, а сейчас бегаю и играю в волейбол!»: [В. Стеценко сам поставил себя на ноги после перелома позвоночника и теперь тренирует молодёжь в ДЮСШ] / Ольга Клименко // Нива. – 2012. – 11 серп.(№ 64). – С. 6.

Ілляш І. Чернігівка прославилася борцями : [про дит.-юнац. спорт-клуб з вільної боротьби в пгт. Чернігівка] / І. Ілляш // Голос України. – 2010. – 17 груд. (№ 239).

Куц М. Ветеранів спорту привітали вихованці : [ДЮСШ] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 14 верес.(№ 73). – С. 2.

Куц М. ДЮСШ очолив майстер спорту : [С. Я. Макаренко] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 9 листоп.(№ 89). – С. 1.

«На воротах життя він стояв до кінця...»: [про дир. ДЮСШ М. І. Гречухіна (1949- 2011)] // Нива. – 2011. - 9 лип.(№ 54). – С. 5.

Куц М. «Палац Спорту» є, можуть бути й чемпіонати ! : [розповідь дир. ДЮСШ № 1 М. І. Гречухіна] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 14 лип.(№ 56). – С. 3.

Куц М. Гра стає професією! : [про чернігів. футбольну команду «Оріон»] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 11 верес.(№ 73). – С. 1.

Куц М. Максим Лобко – третій серед панкратіоністів Європи : [про роботу тренера В. І. Хоменка у спортивному клубі «Сокол»] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 5 черв.(№ 45). – С. 6.

Ілляш І. Чернігівка прославилася борцями: [про тренера В. Хоменка та його учні/ Іван Ілляш // Голос України. – 2010. – 17 груд.(№ 239). – С. 13

Ляхман І. У здоровому тілі – здоровий дух: [про спортивні досягнення] / Ігор Ляхман // Нива. – 2009. – 12 верес.(№ 73). – С. 2.

Андрієнко А. Борець з Чернігівки – призер Кубка України: [бронзову медаль у ваговій категорії 96 кг привіз Є. Хоменко] / Альона Андрієнко // Нива. – 2006. – 4 лют.(№ 10). – С. 1.

Хоменко В. «Сокіл». П'ять років праці і перемог: [ДЮСШ] / Владимир Хоменко // Нива. – 2003. – 22 лют.(№ 15). – С. 2.

Школярєнко С. З першою річницею, «Сокіл»! / С. Школярєнко // Нива. – 1999. – 2 січ.(№ 1). – С. 4.

Рекун Н. Від бадьорості тіла – до бадьорості духа: [Чернігів. ДЮСШ]

/ Н. Реун // Нива. – 1998. – 12 верес.(№ 71). – С. 2.

Марченко В. Видно птаха по польоту : [У БК «Більшовик» відкрився дитячий спортивний клуб «Сокіл»] / Вікторія Марченко // Нива. – 1998. – 14 січ.(№ 3). – С. 4.

Вікторов С. І для здоров'я, і для настрою : [про роботу групи здоров'я для жінок в районному спортзалі] / С. Вікторов // Колгосп. нива. – 1987. – 5 трав.

Кириленко В. Спорудили стадіон / В. Кириленко // Сільські вісті. – 1985. – 28 трав. Михайлов В. Новосельє в Черниговке : [окрытие спорт-комплекса] / В. Михайлов // Сов. Спорт. – 1984. – 22 янв.

Горілий Володимир Іванович **колишній радянський та український футболіст, захисник.**

Народився Володимир Іванович 11 жовтня 1965 року в смт Чернігівка. Коли йому виповнилося шість років, сім'я переїхала до Криму (селище Червона Роза). Щодня він їздив на тренування в Сімферополь, де і проходило становлення молодого футболіста. По справжньому відкрив для Горілого великий футбол Анатолій Коньков, який помітив талановитого гравця на змаганні шкіль олімпійського резерва і запросив до «Таврії». Так, минаючи дубль, Володимир одразу опинився у першій лізі чемпіонів СРСР. Протягом наступних півтора сезонів він грав у сімферопольському клубі, однак все той же Коньков посприяв переходу його до київського «Динамо». Де він відіграв близько шести сезонів. Наступним клубом в кар'єрі гравця став дніпропетровський «Дніпро», у складі якого Володимир відіграв ще півтора сезона в чемпіонаті СРСР та перший чемпіонат незалежної України. Потрапивши на хвилю масового від'їзду українських футболістів за кордон, Горілий разом з В. Терещенком опинилися у ізраїльському клубі «Ханоель» (Хайфа). Однак, провівши доволі непоганий сезон на «землі обітованій», Володимир повернувся до дніпропетровського клубу, надійною та впевненою грою за який і заслужив виклик до національної збірної України.

Останнім матчем Горілого на серйозному рівні став поєдинок проти «ЦСКА Борисфен» на київському стадіоні ЦСКА, де захисник «Дніпра» отримав важкий перелом, після якого відновитися так і не зміг. З 1998 року зайнявся тренерською діяльністю: входив до тренерського штабу команди «Кривбас-2», згодом став головним тренером другої команди «Дніпра», потім молодіжного складу дніпропетровців.

28 серпня 2013 року Володимира Горілого було призначено головним тренером юнацької збірної України віком гравців до 20 років. Продовжує виступати за ветеранські команди «Дніпра».

Володимир Іванович чемпіон СРСР (1986), власник Кубка СРСР (1987), півфіналіст Кубка Чемпіонів (1987).

Одружений, має двох синів.

Горілий Володимир Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: [uk.wikipedia.org/.../Горілий Володимир Іван...](http://uk.wikipedia.org/.../Горілий_Володимир_Іван...)

**Босий Алім Петрович,
заслужений тренер України з важкої атлетики (23.04.1949-
30.10.2009)**

Народився Алім Петрович 23 квітня 1949 року в смт Чернігівка. З дитинства мріяв про великий спорт. Спочатку п'ятнадцятирічний юнак займався метанням диска, списа, ядра, а згодом захопився штангою, знайшовши підтримку в особі вчителя фізкультури Б. О. Нечипоренка. Кумиром для юнака був двократний олімпійський чемпіон Л. І. Жаботинський, з яким згодом пощастило працювати у Запорізькій ДЮСШ «Спартак». Отримавши кваліфікацію тренера й викладача з важкої атлетики у Київському інституті фізичного виховання, Алім Петрович повернувся до Запорізької області, працював директором Кам'янсько-Дніпровської ДЮСШ, головою районної ради товариства «Колос» Запорізького району, головою Запорізької обласної організації ФСТ «Колос», протягом 17 років обіймав посаду директора Запорізької СДЮШОР «Спартак» з важкої атлетики. Саме в цій школі розкрився талант триразової чемпіонки Європи Олени Зинов'євої, були підготовлені майстер спорту міжнародного класу Юрій Чудновський, десятки майстрів спорту.

У 90-х роках на базі спартаківської школи Алім Петрович започаткував системні тренування інвалідів із ураженням опорно-рухового апарату. Займався пауерліфтингом більше як із 60 інвалідами, яким залюбки передавав свою майстерність та любов до спорту. З 1977 року підготував п'ять майстрів спорту міжнародного класу. Серед них – чемпіон світу, срідний призер відкритого кубку Франції, неоднаразовий чемпіон та володар кубків України О. Калужний, перша жінка у пауерліфтингу Н. Єжова, заслужений майстер спорту України, призер та переможниця чемпіонатів світу, Африки і Європи, учасниця Параолімпійських ігор в Афінах та Пекіні Т. Фролова (колясочниця), учасниця Параолімпійських ігор у Пекіні та Лондоні, нагороджена за перемоги на чемпіонатах України, Європи і світу 19 кубками та 38 медалями Т. Широколава (родом із смт Куйбишеве). Одному зі своїх підопічних, переможцю Всесвітніх ігор інвалідів, Олександрю Калужькому Алім Босий допоміг заснувати Запорізьке міське товариство лікувально-оздоровчої та спортивної реабілітації інвалідів «Гефест».

Згодом, коли Алім Босий очолив обласний центр інвалідного спорту «Інваспорт»(2004-2009), цей реабілітаційний заклад став одним із провідних в Україні, а його керівник неоднаразово назначався найкращим тренером ін-валідного спорту.

Алім Петрович був третім старшим тренером Параолімпійської збірної України. В той час команда виступала на Всесвітніх іграх з ДЦП і чемпіонаті Європи у Словачії.

Самовіддана праця Алім Петровича відзначена численними кубками, медалями, подяками, грамотами, медаллю «За розвиток Запорізького краю»(2004), орденом «За заслуги перед Запорізьким краєм» III ступеня (2008). Він – майстер спорту міжнародного класу, чемпіон України,

двократний чемпіон СРСР серед молоді, суддя республіканської категорії, заслужений тренер України з важкої атлетики. Але найважливішою нагородою для нього та його сім'ї стала повага спортсменів, які не забувають свого тренера та його близьких. Голова спортивного клубу для інвалідів «Фокіс» міста Мелітополь Тетяна Фролова вважає, що в Запорізькій області має бути турнір-меморіал імені А. П. Босого.

Література

Драга В.В. Босий Алім Петрович // Енциклопедія Сучасної України. Т. 3: Біо-Бя / НАН Укр., Наукове тов. ім. Шевченка ; Ін-т енцикл. досліджень НАН України ; Гол. ред. кол. І. М. Дзюба. – К.: Поліграфкнига, 2004. – С. 383.

Алім Петрович Босий // Запоріжжя олімпійське / [відп. за вип. А. Копеліович]. – [Запоріжжя?: б. в., 2004?]. – С. 29.

Синєпольська Л. Наш земляк, майстер спорту міжнародного класу, присвятив життя тренуванню інвалідів / Любов Синєпольська // Нива. – 2013. – 12 черв.(№ 47). – С. 3.

Наставник запорізьких параолімпійців : [А. П. Босий. Пам'ять] // Запоріж. правда. – 2009. – 5 листоп.(№ 1963-1964). – С. 18.

Туризм. Туристичні об'єкти

Туристичні ресурси регіону // Синєпольська Л. Меноніти у козацьких степах: краєзнав. путівник-екскурсія колишніми менонітськими поселеннями Чернігівського району / Любов Синєпольська. – Чернігівка: [ксерокс Чернігів. РЦБ], 2012. – С. 9-10. – (Туристичними стежками рідного краю; вип. 1).

Актуальні проблеми та перспективи розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу в Запорізькому регіоні: монографія / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ЗНТУ; [автол.: Белікова М. В. та ін.]. – Запоріжжя: ЛІПС, 2012. – 400 с. – Із змісту : [у т. ч. Чернігів. р-н]. – С. 155, 226, 228, 229, 231, 264.

«Сучасний стан і проблеми розвитку дитячого туризму і краєзнавства у Запорізькій області»: 36 матеріалів Обл. наук.-практ. конференції присвяченої 60-річчю Запоріж. обл. центру туризму і краєзнавства учнівської молоді 13-14 берез. 2008 р. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – 96 с.: іл. – Із змісту : Бадіон О. П. Стан і перспективи розвитку спортивного туризму у Чернігівському районі Запорізької області. – С. 74-76.

Шелегеда В. І. Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. Сторінки історії 1948-2008 роки / В. І. Шелегеда, К. С. Гуленко, А. В. Волков. – Запоріжжя: [Кераміст], 2008. – 92 с. – Із змісту: [Чернігів. р-н]. – С. 48, 54, 86.

Мандруємо запорізькими просторами : путівник-довідник / Упр. культури і туризму Запоріж. обл. держ. адмін., Запоріж. обл.. туристично-інформ. центр; [упоряд. С. Білівенко та ін.]. – Запоріжжя: АА Тандем,

2008. – 64 с.: іл. - Із змісту : [Чернігів. р-н]. – С. 56-57.

Бадіон О. П. Стежками Північного Приазов'я : Путівник / О. П. Бадіон, Ю. М. Дігтяр ; Асоціація «Еколог. освіта»; Дитяче еколог. об'єднання «Ехо». – Запоріжжя : Поліграф, 2002. – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 136-141.

Синепольська А. У райцентрі пройшла зустріч керівників туристичних гуртків Чернігівського та Куйбишевського районів / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 30 жовт.(№ 87). – С. 3.

Засоби масової інформації Друк

Сорокіна В. Витримала всі випробування долі і вистояла ! : [ветеран Чернігів. районної друкарні (стаж 44 роки) К. Ф. Гребельна] / Валентина Сорокіна // Нива. – 2013. – 21 верес.(№ 76). – С. 8.

Від агронома до директора друкарні : [про дир. колишнього Чернігів. районної друкарні І. П. Радченка] // Нива. – 2011. – 17 серп.(№ 65). – С. 4.

Шаповал А. Не варто жалкувати, що літо відцвіло...: [про останнього дир. колишньої Чернігів. районної друкарні І. П. Радченка] / Алла Шаповал // Нива. – 2010. – 16 черв.(№ 48). – С. 3

Шаповал А. Слово про колег / Алла Шаповал // Нива. – 1994. – 5 трав.(№35). – С. 2.

Козоріз Г. Наші поліграфісти / Г. Козоріз // Колгосп. нива. – 1968. – 5 трав.(№ 51). – С. 4.

Преса

Лола Иван Степанович (1939-1992) – член Союза журналистов СССР: [ред. газети з травня 1970 по серпень 1972 р.] // Энциклопедия Бердянска: в двух томах. Т. 1. А-Л. – Мелитополь : ООО «Издательский дом Мелитопольской городской типографии», 2013. – С. 839.

Пером і словом / Нац. Спілка журналістів України, Запоріж. обл. ор-ганізація ; [редкол.: Кучмії Ж. А.(гол. ред.-упоряд.) та ін.]. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2010. – 328 с. – Із змісту : [Бондаренко М. М., Козоріз Г. О. Медведєв С. П.]. – С. 36, 90, 135-136.

Єременко М. М. Солдати Перемоги: біографічні відомості про ветеранів Другої світової війни Чернігівського р-у Запорізької обл., які повернулися з фронтів і відбудовували народне господарство / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [Пенежко В. А.], 2010. – 56 с. – Із змісту : [Козоріз Г. О., Медведєв С. П.]. – С. 26, 35.

Вони слави не шукали / Ред. Клименко М. В. (кер.) та ін. – Запоріжжя: [Паритет-прес], 2002. – 199 с.: іл. – Із змісту : [Козоріз Г. О., Бондаренко М. М.]. – С. 29, 68-69.

Андрієнко А. О. Проблеми та перспективи розвитку районної преси на прикладі Чернігівської газети «Нива» (Запорізька область) / А. О. Ан-

дріенко, Л. В. Чернявська // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2008. - № 1. – С. 5- 10.

Журналіст року : [В. Марченко – голов. ред. газ. «Нива»] // Созвездие. – 2001. - № 4. С. 45, 81. – (Лауреати програми «Зоряний шлях - 2000»).

Куц Л. Магніт аеродрому : [кн. С. Медведєва «Звезда в набе», про льотчика- винищувача 611 авіаполку О. П. Чуриліна. який воював і в небі над Чернігівкою] / Людмила Куц // Нива. – 2013. – 25 верес.(№ 77). – С. 2.

Овчаренко В Книга, що збереже пам'ять про наше минуле : [кн. С. П. Медведєва «Звезда в небе»] / Володимир Овчаренко // Нива. – 2013. – 6 листоп.(№ 89). – С. 2.

Синєпольська А. У Чернігівському районі – журналістський «десант» / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 10 лип.(№ 55). – С. 2.

Хлеп'ітько А. Війна для мого прадідуся почалася у червні 1941-го : [про Г. О. Козоріза] / Анастасія Хлеп'ітько // Нива. – 2013. – 18 верес.(№ 75). – С. 2.

Шаповал А. Він уміє зупинити мить : [В. Пенежко – фотокор газети] / Алла Шаповал // Нива. – 2012. – 6 черв.(№ 45). – С. 3.

Кучмій Ж. Долоні правди чесного літератора і публіциста : [заслуж. журналіст України М. В. Гомон працював заступ. ред. газети у 1970-1974 роках] / Жан Кучмій // Нива. – 2011. – 20 серп.(№ 66). – С. 6.

Марченко В. У Чернігівці висадився журналістський десант : [акція НСЖУ «Сільська глибинка очима журналістів»] / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 17 листоп.(№ 93). – С. 1.

Кучмій Ж. Нива моя : [вірш ред. газети «Колгоспна нива» 1974 року] / Жан Кучмій // Нива. – 2010. – 17 листоп.(№ 93). – С. 1.

Рослик В. «Нива» наша золота! : [вірш] / Валентина Рослик // Нива. – 2010. – 23 жовт.(№ 85). – С. 1.

Шаповал А. Нам не забути вас...: [історія газети] / Алла Шаповал // Нива. – 2010. – 5 черв.(№ 45). – С. 2.

Куц Л. Обереги для «Ниви» можна побачити у районному музеї : [виставка експонатів присвячена 75-річному ювілею газети] / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 7 листоп.(№ 89). – С. 1.

Марченко В. Спасибі за...рідну газету! : [«Ниві» - 75] / Вікторія Марченко // Нива. – 2009. – 6 черв.(№ 45). – С. 1.

Шаповал А. Зупинена мить: [до 75-річчя газети] / Алла Шаповал // Нива. – 2009. – 20 трав.(№ 40). – С. 1.

Марченко В. «Золоті руки Країни» працюють і в Чернігівській «Ниві» / Вікторія Марченко // Нива. – 2008. – 7 черв.(№ 46). – С. 1,4.

Шаповал А. Заступника редактора розстріляли у тридцять сьомому...: [Горн Курт Густавович, заступник редактора районної газети] / Алла Шаповал // Нива. – 2006. – 28 серп.(№ 68). – С. 2.

Шаповал А. До «обрію квітучо-заможного життя»: [історія газети] / Алла Шаповал // Нива. – 2004. – 7 лют.(№ 11). – С. 2.

Шаповал А. «Сага» про... редактора : [хронологія змінюваності редакторів газети у післявоєнний час] / Алла Шаповал // Нива. – 2004. – 5 черв.(№ 45). – С. 5.

- Шаповал А. Він серед нас : [редактор газети М. М. Бондаренко] / Алла Шаповал // Нива. – 2003. – 12 листоп.(№ 90).С. 3.
- Снігова Л. Відлетіла з лебедем лебідка...: [до 65-річчя газети «Нива»] / Людмила Снігова // Нива. – 1999. – 5 черв.(№ 44). – С. 5.
- Шаповал А. Наша газетярська сім'я / Алла Шаповал // Нива. – 1996. – 6 черв.(№ 41). – С. 1.
- У нас в гостях «Индустриальное Запорожье» : [зустріч журналістів газети з мешканцями Чернігівки, трудівниками колгоспів «Дружба» і «Росія»] // Колгосп. нива. – 1989. – 30 верес.
- Брегеда Л. Історію пишемо самі : [Чернігів. р-н на сторінках преси в 30-ті рр.] / Л. Брегеда // Колгосп. нива. – 1989. – 7 листоп.
- Лузан П. Місце газети – на бойових позиціях / П. Лузан // Запорізь. правда. – 1983. – 23 серп.

Культура

- Нагарнюк Л. Золото осені під «Чернігівськими зорями»: [про нач. відділу культури райдержадміністрації Л. В. Синепольську] / Любов Нагарнюк // Нива. – 2011. – 31 серп.(№ 69). – С. 3.
- Шаповал А. Трояндами й сльозами вишивала долю свою...: [Л. М. Запорожець] / Алла Шаповал // Нива. – 2003. – 18 січ.(№ 5). – С. 5.
- Марченко В. Та буде довго серце наше битись, і не зів'яне молодість душі : [Л. М. Запорожець – співачка, акторка, багаторічний керівник відділу культури райвиконкому] / Вікторія Марченко // Нива. – 1998. – 17 січ.(№ 4). – С. 5.
- Горда А. Куди прямує культура / А. Горда // Нива. – 1992. – 1 лют.(№ 14). – С. 3.

Культурно-освітня робота

- Звонарєва О. Возродить культурную инфраструктуру на селе : [в т. ч. Чернигов. дом культуры] / Ольга Звонарєва, Мария Соболевская // Регион экспресс. – 2013. – 28 мая(№ 18). – С. 5.
- Марченко В. Свято, якого дуже чекали. І дочекалися! : [відкрився після реконструкції Чернігів. район. центр культури та дозвілля] / Вікторія Марченко // Нива. – 2012. – 24 жовт.(№ 87). – С. 1.
- Куц М. На сцені – пісня, за лаштунками – робота : [розмова з нач. район. відділу культури й туризму Л. В. Синепольською] / Людмила Куц // Нива. – 2010. – 20 берез.(№ 23). – С. 2.
- Культурі – постійну увагу // Нива. – 1994. – 9 квіт.(№ 28). – С. 2.
- Горда А. Алло, ми шукаємо... меценатів : [культ. установи в Чернігів. р-ні] / А. Горда // Нива. – 1992. – 21 січ.

Горда А. Чи виживе клуб в умовах ринку?: [проблеми закладів культури Чернігів. р-ну] / А. Горда // Нива. – 1991. – 2 квіт.?

Шаповал А. Заклади культури – до ювілею : [про роботу закладів культури Чернігів. селищ. Ради нар. депутатів] / А. Шаповал // Колгосп. нива. – 1985. – 6 квіт.

Бібліотеки

Публічні бібліотеки Запорізької області : довідник / [уклад.: Палівода Т. М., відп. за вип. ред. Степаненко І. П.] ; КЗ «Запоріж. обл. універсальна наукова б-ка ім. О. М. Горького» Запоріж. обл. ради. – Запоріжжя : АА Тандем, 2010. – 176 с. – Із змісту: [Чернігівка].- С. 146-147.

Бібліотечна справа // Землі моєї самоцвіти: Культура і мистецтво Чернігівського району. – [Б. м. в.: Б. в., Б. р. в]. – С. 8-9.

Куц Л. Наші бібліотеки виграли комп'ютерний грант! / Людмила Куц // Нива. – 2011. – 23 берез.(№ 23). – С. 2.

Куц М. Господині книжкових храмів / Марина Куц // Нива. – 2009. – 7 жовт.(№ 80). – С. 3.

Куц М. Краєзнавці області приїхали по досвід до Чернігівки! : [В Чернігівки пройшло обл. краєзнавче читання, присвячене ролі й місця бібліотек у турист. краєзнавстві] / Марина Куц // Нива. – 2008. – 30 лип.(№ 61). – С. 1.

Синепольська Л. Серце й душу книжкам віддають...: [бібліотеки р-ну] / Л.Синепольська // Нива. – 2007. – 28 верес.(№ 78). – С. 8.

Онопрієнко С. Бібліотеки поза увагою : [Чернігів. р-н] / С. Онопрієнко // Соц. культура. – 1960. - № 6. – С. 40-41.

Точної дати створення Чернігівської районної бібліотеки для дорослих та дітей, на жаль, не збереглося. На початку 30-х років ХХ століття цей заклад займав по дві кімнати у приміщенні поряд з будівлею райвузлу зв'язку. Потім у цьому приміщенні було містилося інфекційне відділення лікарні. Бібліотеки мали невеличкі читальні зали, де проводились голосні читки газет, брошур, книг, організовувались викладки книг. Під час війни бібліотеки не працювали, книги розібрали по домівках читачі та жителі на зберегання.

На початку 1946 року ентузіасти почали збирати книги для відновлення бібліотек і вже восени заклади почали функціонувати по вулиці Набережній, де займали також по дві комнати. Тоді ж розпочалося планове комплектування. Завідувала районною бібліотекою для дорослих А. Н. Ковалевська, для дітей – Закутська М.

На початку 50-х років співробітниками бібліотек були: Козирицька М., Омельченко Е. М., Лахота Н. Д., Сілаєва Л. А., Браташ Л.

В 1951-1970 рр. районну бібліотеку для дорослих очолювала Мосіяш М. А., а районну бібліотеку для дітей - Омельченко Є. М. (1951-1985 рр.). У 1967 році районні бібліотеки отримали спеціально збудоване двоповерхове приміщення.

50-60 роки ХХ століття – період розквіту бібліотечної справи. На території Чернігівського району активно створювалися сільські бібліотеки колгоспів, підприємств, шкіл. Заклади планово комплектувалися, бібліотекарі здобували спеціальну бібліотечну освіту, створювалися пересувки в населених пунктах, на виробничих ділянках. Популярними серед читачів були бібліографічні огляди літератури, усні журнали, читацькі конференції. Районна бібліотека для дорослих обслуговувала 3,5 тис. читачів.

У 1970 році завідуючою районної бібліотеки для дорослих було призначено Жолоб Валентину Іванівну, випускницю ХДІК. З 1 січня 1976 року рішенням виконкому обласної ради депутатів трудящих № 172 від 29. 04. 1975 року Чернігівські районні бібліотеки для дорослих та дітей, а також 22 сільські бібліотеки були об'єднані у Чернігівську районну централізовану бібліотечну систему (керівник Жолоб В. І.). У структурі ЦБС почали працювати ЦРБ для дорослих з відділами обслуговування читачів - (входили абонемент, читальна зала, кафедра для юнацтва), організації та використання єдиного книжкового фонду, організаційно-методичної та інформаційно-бібліографічної роботи, районна бібліотека для дітей, 22 сільські бібліотеки-філіали.

У 1980-х та першій половині 90-х роках при бібліотеках створювалися любительські об'єднання за інтересами: «Юний філателіст» (районна бібліотека для дітей, керівник Антонюк Т. М.), «Рукодельниця» (центральна районна бібліотека, керівник Синепольська Л. В.), «Ліра» (першим президентом клубу став Чорний В. Т., режисером та сценаристом усіх літературно-музичних вечорів – завідувач відділом обслуговування читачів Большакова Т. І.). Популярним серед чернігівських ерудитів був клуб «Что? Где? Когда?» (керівник Холодуліна Н. І.). У 1977 році в ЦБС з'явився бібліобус (обслуговував 10 населених пунктів, в яких не було стаціонарних бібліотек). Бібліотекарями бібліобуса були Н. Морозова, А. Харченко, Н. Ходуліна, водіями: Кондратенко Н., Курусь В., Фінько В., Антасевич Н.

З початку 90-х років головним напрямком роботи з читачами є формування національної свідомості, шанобливого ставлення до традицій і звичаїв українського народу. Цьому сприяли заходи присвячені Дню Конституції України, Дню незалежності України. Традиційним стало проведення Всеукраїнського тижня дитячої та юнацької книги, Шевченківських та Лесиних днів, Дня Перемоги, Дня матері, Дня захисту дітей, Новорічних та Різдвяних свят. Окремим напрямком у цьому процесі продовжував відігравати клуб «Ліра». Серед найвідоміших літературно-музичних вечорів «Ліри»: прем'єра книги «Над Чернігівкою небо голубе», вечори – «Живи криниця доброти у серці кожної людини», «Тобою починається весна», «Запалимо свічку пам'яті», «Радію за тепло прожитих літ» та інші.

Читачі-діти прийняли активну участь у Всеукраїнському конкурсі дитячої творчості «Я і мої права», шестеро з них нагороджені дипломами. На Міжнародний конкурс «Світ без мурів очима дітей» направлено 10 робіт читачів-дітей, одна з яких стала переможцем. Автор роботи нагороджена поїздкою до Німеччини. З початку 2012 року при районній

бібліотеці для дітей працює екологічно-природний гурток «Степовик».

Формуванню іміджу районної бібліотеки, як соціально необхідної установи, сприяла її активна участь у святкуванні 215 річниці створення селища Чернігівка. Зокрема районна бібліотека об'єднала поетичні твори обдарованих літературними здібностями земляків в поетичні збірці «Над Чернігівкою небо голубе» (1998 р.), а також в поетичному альманасі «Полинова колиска» (5 випусків, редактором останніх - завідувача відділом комплектування РЦБ Кошеленко В. І.).

18-19 червня 2008 року на базі Чернігівської районної бібліотеки відбулися обласні краєзнавчі читання для методистів районних бібліотек області за темою «Туристичне краєзнавство: роль і місце бібліотек». В рамках краєзнавчої програми ЦБС «Мій рідний край – моя історія жива» на протязі 2006-2012 років проведені презентації книг краєзнавця М. М. Єременка. Всі бібліотеки ЦБС збирали та надавали відомості про воїнів-земляків які воювали та відбудовували народне господарство для книг «Солдати Перемоги». В останнє десятиріччя ЦРБ зайнялася видавничою справою. Так, підготова та видано ряд бібліографічних матеріалів «Микола Миколайович Єременко – літописець Чернігівського краю» (2011), «Олександр Романович Горобей (1936-2007)» - самодіяльний художник України.

У 2011 році завдяки грантовій програмі «Бібліоміст» відкрито інтернет – центри у 5-х бібліотеках ЦБС. Тепер читачі цих бібліотек мають доступ до су-часних інформаційних ресурсів.

Районна центральна бібліотека

Большакова Т. «Той сивий пил забутих фотографій...» : [літ.-муз вечір] // До рідного краю – з любов'ю: (Збірка краєзнавчих сценаріїв) / КЗ «Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека імені О. М. Горького» Запорізької обласної ради ; [уклад. О. Литвак, ред. Л. Ізюмова, від. за вип. І. Степаненко]. – Запоріжжя : [б. в.], 2011. – 31 с.

Жолоб В. На крилах поезії або видавнича робота Чернігівської районної бібліотеки // Бібліотечне краєзнавство : Матеріали краєзнавчих читань м. Бердянськ 7-9 вересня 2004 р. Вип. 3. / Уклад. Л. Ізюмові ; ред. В. Жук. – Запоріжжя : СПП «Пані Зося», 2005. – С. 19- 22.

* * *

Щербина Л. Великий рушник – Великому Кобзарю : [стартував проект «Великий рушник – Великому Кобзарю», започаткований районною б-кою] / Любов Щербина // Запорізі. правда. – 2013. – 3 серп. (№ 89). – С. 4.

Жолоб В. Тонкими струнами души складає музику життя: [про Т. І. Большакову, тепер уже колишній працівник бібліотеки] / Валентина Жо-

лоб // Нива. – 2011. – 20 серп.(№ 66). – С. 5.

Куц М. У наших бібліотеках є Інтернет ! / Марина Куц // Нива. – 2011. – 3 верес.(№ 70). – С. 2.

Марченко В. Чернігівка пам`ятає : [презентація книги у бібліотеці] / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 6 трав.(№ 36). – С. 3.

Синепольська А. Бібліотечний фонд поповнився завдяки благодійникам / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 13 жовт.(№ 82). – С. 2.

Куц Л. Наша культура відзначає в області! Вітаємо! : [«За досягнення у розвитку бібліотечної справи» відзначена дир. ЦБС В. І. Жолоб] / Людмила Куц // Нива. – 2008. – 4 жовт.(№ 80). – С. 3.

Синепольська Л. В. Берегиня книжкового світу : [дир. районної ЦБС В. І. Жолоб] / Л. Синепольська // Нива. – 2008. – 7 черв.(№ 46). – С. 1.

Жолоб В. Досє на ... рідний край : [про краєзнавчу роботу бібліотек ЦБС] / Валентина Жолоб // Нива. – 2007. – 3 трав. – С. 2.

Жолоб В. Чернігівська центральна бібліотечна система : події, факти / Валентина Жолоб // Нива. – 2004. – 20 берез.(№ 23). – С. 2.

Чернігівська централізована бібліотечна система : [тільки факти] // Нива. – 2003. – 22 берез.(№ 23). – С. 5.

Жолоб В. Все минає – книга залишається / Валентина Жолоб // Нива. – 2003. – 1 жовт.(№ 78). – С. 3.

Брегеда Л. Хай дзвенить ваша ліра, Тамаро! : [про ст. бібліотекаря ЦРБ Т. І. Большакову] / Л. Брегеда // Нива. – 1991. – 12 жовт.

Горда А. У пошуках нових форм : [про дир. ЦБС В. І. Жолоб] / А. Гор-да // Колгосп. нива. – 1990. – 27 жовт.

Большакова Т. Без шаблону і формалізму : [про роботу ЦБС] / Тамара Большакова // Колгосп. нива. – 1986. – 15 квіт.

Сумний С. Книголюби Чернігівки / С. Сумний // Радянська Україна. – 1949. – 20 через.

Куницкая Г. Там, где любят книгу : [читательская конференция в би-блиотеке] / Г.Куницкая // Большевик Запорожья. – 1948. – 20 апр.

Видавнича діяльність бібліотеки

Обпалені афганським сонцем : Біобібліогр. покажчик про воїнів-земляків Чернігівського району, які виконували інтернаціональний обов`язок в Афганістані / [ред. та від. за вип. Жолоб В. І., уклад. Щербинка Л. В., Береза А. В.]. – Чернігівка : [б. в.], 2013. – 32 с. – Бібліогр.: с. 29-30.

Коли душа й талант працюють разом : (Чернігівській музичній школі – 45 років): бібліогр. покажчик / [ред та від. за вип. Жолоб В. І., уклад. Береза А.]. – Чернігівка : [б. в.], 2012. – 23 с. – Бібліогр.: с. 16-21.

«Не лякайся мого крику, о доле...»: до 60-річчя від дня народження Чернігівського письменника та поета Коваленка Володимира Миколайовича: біобібліогр. покажчик / Відділ культури і туризму Чернігівської райдержадмін. Запоріз. обл., КЗ Чернігівська районна центральна б-ка Чернігівської райради Запоріз. області; [ред. і від. за вип. В. Жолоб, уклад. А. Береза]. – Чернігівка: [б. в.], 2012. – 24 с. – Письменники Чернігівського

району. – Бібліогр.: с. 21-22.

Синєпольська Л. Меноніти у козацьких степах: краєзнавчий путівник-екскурсія колишніми менонітськими поселеннями Чернігівського району / [уклад. та ред. Л. В. Синєпольська, від. за вип. В. І. Жолоб]. – Чернігівка : [ксерокс Чернігів. РЦБ], 2012. – 89с. – (Туристичними стежками рідного краю; вип. 1). – Бібліогр.: с. 82-89.

Микола Миколайович Єременко – літописець Чернігівського краю : (рекомендаційний бібліогр. список) / Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запорізької обл., Чернігівська районна центральна б-ка; [склала К. Череп, від. за вип. В. Жолоб, ред. Т. Большакова]. – Чернігівка: [ПП «Пенежко В. А.»], 2011. – 16 с. – (Дослідники рідного краю; вип. 1).

Комбриг А. М. Темник : (бібліогр. список). – Чернігівка: [б. в.], 2007. – [2]с.

Волошко Григорій Семенович (1915-1944): (бібліогр. список) / [від. за вип. В. Жолоб, уклад. Т. Большакова, ред. Л. Щербинка]. – Чернігівка: [Чернігів. РЦБ], 2007. – [2]с. – (Герої Радянського Союзу – наші земляки; вип. 2).

Мерзляк Іван Дмитрович (1915-1943) : (бібліогр. список) / [від. за вип. В. Жолоб, уклад. Т. Большакова, ред. Л. Щербинка]. – Чернігівка: [Чернігів. РЦБ], 2007. – [2]с. – (Герої Радянського Союзу – наші земляки; вип. 3).

Дубінін Іван Володимирович (1914-1944) : (бібліогр. список) / [від. за вип. В. Жолоб, уклад. Т. Большакова, ред. Щербинка]. – Чернігівка : [Чернігів.РЦБ], 2007. – [2]с. – (Герої Радянського Союзу – наші земляки; вип. 4).

Контр-адмірал з Новомихайлівки. Бут Тимофій Тимофійович (1912-1964) : (біогр. довідка) / [від. за вип. В. Жолоб, уклад. Т. Большакова, ред. Л. Щербинка]. – Чернігівка : [Чернігів. РЦБ], 2007. – [2] с. – (Видатні осо-бистості нашого краю; вип. 2).

Слава минулим, прекрасна сьогоднішню. (Новополтавці – 145 років) : (бібліогр. список). – Чернігівка : [б. в.], 2007. – [2]с.

Коваленко Володимир Миколайович: (бібліогр. список). – Чернігівка : [б. в.], 2007. – [2]с. (Митці рідного краю; вип. 1).

І. П. Сідь – чернігівський самодіяльний композитор : (біогр. досье) / [від. за вип. В. Жолоб, уклад. Т. Большакова, ред. Л. Щербинка], Чернігів-ка : [Чернігів. РЦБ], 2007. – [2]с. – (Митці рідного краю; вип. 2).

Районна бібліотека для дітей

Жолоб А. Зробіть книжку самі ! : [бібліотека оголошує про початок Всеукр. конкурсу дитячої творчості «Дитячі історії про найголовніше»] / Аліна Жолоб // Нива. – 2013. – 3 лип.(№ 53). – С. 4.

Куц Л. «Ти талановитий!» – так говорять своїм читачам бібліотекарі / Людмила Куц // Нива. – 2010. – 20 берез.(№ 23). – С. 2.

Синєпольська Л. Серце й душу книжкам віддають...: [Г. С. Оверченко, Л. А. Люміна : фото] / Любов Синєпольська // Нива. – 2007. – 28 верес.(№ 78). – С. 8.

Куц Л. Бібліотека починається з казки / Людмила Куц // Нива. – 2004. – 16 жовт.(№ 83). – С. 1.

Ламанова І. Струмує «Джерельце» творчістю : [дитячий літерат. клуб при районній б-ці для дітей] / Ірина Ламанова // Нива. – 1999. – 17 квіт.(№ 30). – С. 5.

Рекун Н. «Джерельце» в гостях у майстрів : [учасники дитячого клубу зустрілися з народними майстрами у залі районної дитячої б-ки] / Н. Рекун // Нива. – 1998. – 25 квіт.(№ 32). – С. 5.

Люміна Л. Тиждень дитячої книги / Л. Люміна // Нива. – 1994. – 13 квіт.(№ 29). – С. 2

Олександрова Л. Струмує «Джерельце»: [клуб] / Л. Олександрова // Нива. – 1996. – 13 берез.(№ 19). – С. 2.

Синєпольська Л. День бібліотеки / Л. Синєпольська // Колгосп. нива. – 1984. – 2 черв.

Хлепітько Є. 800 дітей – читачів / Є. Хлепітько // Ленінська зірка. – 1954. – 19 верес.(№ 75). – С. 2.

Пам`ятники історії та культури

Ми – пам`ятники.

*Ми навіть вросли у планету,
Щоб тривожити вашу пам`ять.*

Ми – пам`ятники.

Ми – пам`ять ваша.

А. Рекубрацький. письменник

Об`єкти культурної спадщини Запорізької області. Каталог-довідник / упоряд., фото : Дровосєкова О. В., Калмукіди Л. Ю., Савостіна Л. Є. – К.: Фенікс, 2012. – 478 с., 16 с. іл. – Із змісту: [Чернігівка]. – С. 5,445-447.

Культурна спадщина Запорізького краю : зб. наук. статей та документів з охорони культ. спадщини. Вип. 2 / Упр. культури і туризму ЗОДА, Запоріж. обл. центр охорони культ. спадщини ; [редкол.: Конарева І. Е. (голова) та ін.]. – Запоріжжя : Дике поле, 2010. – 296 с. – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 224.

Меморіальні комплекси, пам`ятники, братські могили, поодинокі захоронення та пам`ятні знаки загинлим у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. на території Запорізької області / Запорізька обласна рада, Запорізька обласна організація Українського товариства охорони

пам'яток історії та культури. – Запоріжжя : [б. в.], 2008. – 60 с. –
Із змісту : [смт. Чернігівка]. – С. 55.

У пам'яті нащадків: Запорізька область : Іл. зб., присвячений увічненню пам'яті жертв Другої світової та локальних війн ХХ століття. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. – 248 с.: – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 230-231.

Пам'ятки історії та культури Запорізької області : (Приазовський, Приморський, Чернігівський, Якимівський райони). Вип. 3 / Упр. культ. Зап. обл. держ. адм., Зап. обл. інспек. по охороні пам'яток історії та культури. – Запоріжжя, 2001. – 146 с.+ фото. – Із змісту : [смт. Чернігівка]. – С. 93-98.

Памятники истории и культуры Украинской ССР / [Авт. : П. Т. Тронько, В. И. Тимофеенко, Р. И. Бондаренко и др.]; редкол.: П. Т. Тронько (гл. ред.) и др. ; Ин-т истории; АН УССР и др. – К. : Наук. Думка, 1987. – 735 с.: цв. ил. – Из содерж. : [Черниговка]. – С. 214.

Вічний сон солдата береже тополя // Єременко М. М. Чернігівка пам'ятає / Микола Єременко, Антоніна Харченко. – Чернігівка : [б. в.], 2009. – С. 4-8.

* * *

Синєпольська А. «І мертвим, і живим, і ненародженим на вічний спомин...»: [у центрі Чернігівки відкрито пам'ятник героям Чорнобиля] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 4 трав. (№ 35-36). – С. 3.

Синєпольська А. На чорній скрижалі – чотири імені героїв : [в Чернігівці відкрили пам'ятну дошку на гранітній стелі де увіковічені військово-службовці аеродромної обслуги] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 22 трав. (№ 41). – С. 2.

Куц Л. Три свята Чернігівки – в одному : [в селищі відкрили постамент із погруддям Т. Г. Шевченка] / Людмила Куц // Запоріж. правда. – 2013. – 29 серп. (№ 98-99). – С. 3.

Марченко В. І на святій чернігівській землі : [про відкриття погруддя Т. Г. Шевченка та пам'ятного знаку з нагоди 90-річчя району] / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 28 серп. (№ 69). – С. 1.

Марченко В. «Низкий поклон вам, дорогие черниговцы»...: [митинг, присвячений відкриттю меморіальної дошки на братському похованні біля Калінінського СБК] / Вікторія Марченко // Нива. – 2012. – 12 трав. (№ 37). – С. 2.

Куц М. Пам'ять ожила в нових гранітах : [відкриття трьох пам'ятних знаків на місцях, із якими пов'язана історія Великої Вітчизняної війни] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 25 черв. (№ 50). – С. 2.

Поповецкий О. На братских могилах не ставят крестов, но память они заслужили!: [на території посёлка Черниговка открыли три памятных знака] / Олег Поповецкий // Нива. – 2011. – 17 груд. (№ 100). – С. 4.

Снігова Л. На околиці Чернігівки, але не на околиці пам'яті : [про відкриття реконструйованого пам'ятника на честь захоронених червоноармійців] / Людмила Снігова // Нива. – 2011. – 14 трав. (№ 38). – С. 2.

Куц М. Під абрикосовими вітами...: [на кладовищі, між вул. Щорса і Південна військово-іст. клуб «Гвардія» встановив мемор. дошку на могилі невідомого солдата] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 16 листоп.(№ 91). – С. 2.

Марченко В. Я до них покладу найкрасивіші квіти землі і холодний граніт обігрію своїми руками...: [Меморіал Слави] / Вікторія Марченко // Нива. – 2008. – 20 верес.(№ 76). – С. 1-2.

Пам`ятники – зберегти : [із звітної доповіді відповідального секретаря районного т-ва охорони пам`яток історії та культури А. В. Харченко] // Нива. – 1994. – 26 берез.(№ 24). – С. 3.

Харченко А. Одні демонтують, інші чекають поки розрушаться? : [про стан пам`ятників у Чернігів. р-ні] / Антоніна Харченко // Нива. – 1991. – 10 верес.

Харченко А. Пам`ятники нашої історії / Антоніна Харченко // Колгосп. нива. – 1986. – 6 берез.

Харченко А. Людям, подвигам, подіям : [про пам`ятники видатним полководцям громадянської війни у Чернігів. р-ні] / Антоніна Харченко // Колгосп. нива. – 1986. – 18 листоп.

* * *

Обпалені афганським сонцем: Біобібліогр. покажчик про воїнів-земляків Чернігівського району, які виконували інтернаціональний обов`язок в Афганістані / [ред. та від. за вип. Жолоб В. І., уклад. Щербинка Л. В., Береза А. В.]. – Чернігівка : [б. в.], 2013. – 32 с. – Бібліогр.: с. 29-30.

Книга пам`яті України. Запорізька область. Інтернаціоналісти. Т 23 (і) / гол. ред. і упоряд. Сльота Василь Петрович. – Запоріжжя : Дике Поле, 2012. – 320 с. – Із змісту : [пам`ятник воїнам-афганцям та ветеранам інших локальних війн]. – С. 304-305.

Марченко В. «Всем солдатам и офицерам, которые прошли этот ад, надо ставить памятники» / Вікторія Марченко // Нива. – 2013. – 16 лют.(№ 14). – С. 1.

Куц М. «У чужомі Афганістані він щокою до скелі припав...» : [про відкриття пам`ятного знаку воїнам-афганцям та ветеранам локальних війн на Меморіалі Слави] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 19 трав.(№ 40). – С. 1.

Братська могила, у якій поховано 143 мешканці селища – жертв голодомору 1932-1933 рр. Пам`ятник 2007 р. (вул. Бабенка).

Братська могила радянських воїнів, підпільників, пам`ятні знаки Героям Радянського Союзу та загиблим воїнам-землякам біля районного Будинку культури.

У травні 1943 року гітлерівці розстріляли 13 підпільників-патріотів з Чернігівки. Їх поховано на місцевому цвинтарі. На могилі встановлено дерев'яний обеліск. Після визволення селища в цю могилу підпоховано останки 231 воїна 151-ї, 3-ї гвардійських стрілецьких дивізій 2-ї гвардійської армії Південного фронту, які загинули під час звільнення Чернігівки в ніч з 17 на 18 вересня 1943, та 151 воїна, які померли від ран у польових шпиталях №№ 5122 та 5192. Прізвища усіх загиблих відомі. Велику роботу зі встановлення прізвищ полеглих та налагодження зв'язку з їхніми родинами провели вихованці Чернігівської школи-інтернату на чолі з учителем історії Білаш Є. Г.

У 1968 році прах підпільників та загиблих воїнів перенесено в центр селища. На могилі встановлено залізобетонну скульптуру воїна (вис. 1,7 м) на цегляному оштукатуреному постаменті (2,8 x 2,5 x 1,7м), на якому закріплено залізобетонну меморіальну дошку з текстом. Перед постаментом встановлено п'ять залізобетонних плит (1 x 1,7) з прізвищами похованих та меморіальним текстом на першій та п'ятій плитах.

У 1980 році на честь уродженців району, Героїв Радянського Союзу Темника А. М., Мерзляка І. Д., Волошка Г. С., Дубініна І. В. з обох боків скульптури встановлено чотири пам'ятних знаки: бюсти героїв із залізобетону (вис. 1,2 м) на облицьованих гранітними плитами цегляних постаментів (1,5 x 0,4 x 0,5 м). На постаментах закріплені гранітні дошки (0,35 x 0,3) з меморіальним написом та прізвищами полеглих.

Братська могила радянських воїнів Вул. Леніна (поблизу Калінінського БК)

Тут поховано 103 воїни 151-ї, 3-ї гвардійських стрілецьких дивізій, 10-ї гвардійської кавалерійської дивізії 2-ї гвардійської армії Південного фронту, які загинули при звільненні Чернігівки від фашистських загарбників у ніч з 17 на 18 вересня 1943 року. Відомі прізвища 13 воїнів.

У 1953 році на могилі встановлено залізобетонну скульптуру воїна (вис. 2,3 м.) на цегляному оштукатуреному постаменті (1,65 x 1,7 x 1,8 м). На лицьовому боці постаменту закріплено бетонну дошку (1 x 0,6 м) з посвятою. Перед скульптурою встановлено залізобетонну плиту (1 x 0,9 м) з меморіальним текстом. Скульптор Г. М. Крапивко.

Братська могила радянських воїнів Вул. Шевченка (біля центральної районної лікарні)

В могилі поховано 65 воїнів 151-ї, 3-ї гвардійських стрілецьких дивізій, 10-ї гвардійської кавалерійської дивізії 2-ї гвардійської армії Південного фронту, які загинули при звільненні Чернігівки від фашистських загарбників у ніч з 17 на 18 вересня 1943 року та померли від ран у пересувних шпита-лях №№ 1611 та 3222. Відомі прізвища п'яти воїнів.

У 1965 році на могилі встановлено залізобетонну скульптуру воїна (вис. 2,4 м) на цегляному оштукатуреному постаменті (2,5 x 1,7 x 1,7 м). На лицьовому боці постаменту меморіальна дошка (0,6 x 0,6 м). Перед скульптурою встановлено меморіальну плиту (1,2 x 1,8 м) з меморіальним написом та прізвищами похованих.

Братська могила радянських воїнів-пілотів

На Чернігівському кладовищі поблизу райагробуду знаходиться могила, в якій поховано 12 бойців аеродромної обслуги та авіаторів (7 чоловіків та 5 дівчат) 611-го винищувального авіаполку та 503-го і 686-го полків 206-ї штурмової авіаційної дивізії, що базувалися на польовому аеродромі в с. Низяне (Чернігівка). Вони загинули під час нальоту фашистської авіації 26 вересня 1943 року.

Спочатку на могилі було встановлено дерев'яний пам'ятний знак. У 1995 році за кошти селищної ради (голова Пилипенко М. І.), на прохання очевидців тих подій Куц М. І., Анісімової К. та Коморної Р. І., на могилі було встановлено пам'ятник із сірого граніту. Невідомий художник із власної ініціативи викарбував на пам'ятнику силует літака. За почином директора Чернігівського районного музею Харченко А. В. 22 червня 2005 року на пам'ятнику встановили меморіальну дошку з посвятою.

Меморіальний комплекс на честь загиблих земляків (віл. Леніна, поблизу Чернігівської ЗОШ І-ІІ ступенів)

Меморіальний комплекс на честь 180 воїнів, жителів села Низяни, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни збудовано у 1992 році за кошти колгоспу ім. Калініна (за ініціативи голови колгоспу Степанова В. Л.)

Меморіальна дошка з написом: «Здесь в Черниговке, в июле-августе 1941 года была сформирована 30-я отдельная кавалерийская дивизия»

(вул. Леніна, у приміщенні Чернігівського районного історичного музею)

Дошку було встановлено ветеранами дивізії 18 вересня 1991 року. Меморіальну дошку було виготовлено на Янцевському кар'єрі за кошти ВАТ «Владівське РТП»(Лісняк О. Ф.).

Меморіальна дошка на честь перебування в Чернігівці в роки Великої Вітчизняної війни тричі Героя Радянського Союзу, маршала авіації Покришкіна О. І.

(вул. Леніна, приміщення Чернігівського районного історичного музею).

Дошку виготовлено з чорного граніту та встановлено 18 вересня 2008 року з ініціативи краєзнавця Єременка М. М., за спонсорської допомоги громадян Годлевського В. С., Гогунського А. В., Ліфера О. В., Удовенко П. П., Шаповалова В. А.

Пам'ятний знак на Алеї Слави, встановлений на честь тридцятиріччя Перемоги у Великій Вітчизняній війні.

(вул. Леніна, поблизу Чернігівського районного історичного музею).

9 травня 1975 року керівництво району запросило на святкування Дня Перемоги воїнів-ветеранів 611-го гвардійського винищувального авіаполку, що базувався в роки війни в Чернігівці. В пам'ять про це ветерани, молодь та жителі селища висадили Алею Слави і встановили пам'ятний знак. В 2005 році пам'ятний знак, що втратив привабливий вигляд, замінили на новий, із чорного граніту. Його було встановлено з ініціативи директора Чернігівського районного музею Харченко А. В.

Пам'ятники архітектури

Земська лікарня

смт Чернігівка вул. Леніна, 43

Збудована у 1899 на кошти земства. З тильного боку одноповерхова, з фасаду двоповерхова. Стіни побілені вапном, потиньковані. Дах під шифером. Віконні пройоми у формі видовженого прямокутника. Лікарня відкрилася у 1899 на 15 ліжок. В ній працювали один лікар та три фельдшери. Тепер тут міститься одне з відділень Центральної районної лікарні.

Садиба купця

смт Чернігівка вул. Радянська, 55

Складається з житлового будинку та магазину з підвалом. Збудовано на початку ХХ ст. Прізвище власника невідоме.

1. Житловий будинок. Одноповерховий з двосхилим дахом під шифером, цегляний на високому фундаменті. Стіни побілені вапном, завершуються геометричним фризом. Віконні пройоми прикрашені прямими сандриками.

2. Магазин. Одноповерховий, цегляний з двосхилим дахом під шифером «Г» подібний у плані. Стіни побілені вапном. Віконні пройоми прикрашені прямими сандриками. Дверний проїом у вигляді арки.

На передодні першої світової війни у краї розвивалось торгівля, збільшився вивіз зерна на продаж. Тільки в Чернігівці було більше 30 торговельних лавок та магазинів, декілька десятків винних підвалів, декілька трактирів. Двічі на рік відбувалися ярмарки з загальним оборотом більш як 300 тис. крб.

Млин

смт Чернігівка вул. Леніна

Збудовано наприкінці ХІХ-поч. ХХ ст. Триповерховий, цегляний з двосхилим дахом під шифером, прямокутний в плані з бічними крилами. Стіни розчленовані між поверхами тягами та карнизами. Віконні пройоми прямокутні, прикрашені прямими та арочними сандриками. На зачільку третього поверху віконні пройоми закладені цеглою.

Млин збудований місцевим німцем-колоністом. У другій пол. ХІХ ст. збільшився об'єм товарного зерна. На продаж вивозили як зерно, так і продукту його переробки. У зв'язку з цим німці-колоністи відкривали в багатьох селах парові та вальцові млини. У Чернігівці їх було чотири. Млин і нині працює за призначенням.

Районний архів

Куц М. Чи є життя... в архіві? : [Чернігів. районний архів] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 25 груд.(№ 104). – С. 2.

Скачков М. Архівні документи свідчать... : [розповідає зав. архівним відділом Н. В. Лобко] / Михайло Скачков // Нива. – 1999. – 13 листоп.(№ 91). – С. 2.

Скачков М. Документальна пам'ять народу : [інтерв'ю з зав. архів. відділом Чернігів. райвиконкому Н. В. Лобко] / Михайло Скачков // Нива. – 1995. – 11 січ.

Лобко Н. Архів – це важливо / Н. Лобко // Колгосп. нива. – 1983. – 6 верес.(№ 117). – С. 3.

Музеї

Експонат року: Перший обласний музейний фестиваль : Каталог (15-20 трав. 2009 року) / Упр. культури і туризму облдержадмін, КЗ «Запорізький обласний краєзнавчий музей» Запорізької обласної Ради [наук. ред. Шаповалов Г. І.]. – [Запоріжжя, 2009]. – Із змісту : [Чернігів. музей]. – С. 16.

Експонат року : Другий обласний музейний фестиваль : Каталог / Упр. культури і туризму облдержадмін, КЗ «Запорізький обласний краєзнавчий музей» Запорізької обласної Ради [наук. ред. Шаповалов Г. І.]. – Запоріжжя, 2010. – Із змісту : [Чернігів. музей]. – С. 11, 16.

Харченко А. Сімейним реліквіям завжди є місце в музеях : [Чернігів. районний історичний музей] / Антоніна Харченко // Нива. – 2011. – 18 трав.(№ 39). – С. 3.

Куц М. Подарунок від митця – «Останній бій генерала Смирнова»: [12 картин подарував район. музею історик, художник, вчитель, автор книги «Гомін століть» В. І. Лях із Владівки] / Марина Куц // Нива. – 2011. –

17 верес.(№ 74). – С. 1.

Московцева В. Букет бузку від чернігівців : (у Запоріжжі вже вдруге пройшов обл. музейний фестиваль «Експонат року») / Віталіна Московцева // Запоріж. правда. – 2010. – 18 трав.(№ 71). – С. 4.

Куц Л. Чебрецевий степ й українська світлиця її долі : [про дир. район. музею А. В. Харченко] / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 10 жовт.(№ 81). – С. 4.

Куперман Ю. Колысанка прапрадедушки : [о музеє розповідає дир. А. Харченко] / Ю. Куперман // Надежда. – 2009. – 18 сент.(№ 38). – С. 3

Запорожець Л. Берегиня людської пам'яті : [розповідь про дир. музею А. Харченко] / Л. Запорожець // Нива. – 2007. – 19 трав.(№ 40). – С. 2

Харченко А. Маленька історія краю : [про районний історичний музей] / Антоніна Харченко // Нива. – 2006. – 20 трав.(№ 40). – С. 5.

Нагорнюк Л. Хранителька історії : [дир. музею А. В. Харченко] / Любов Нагорнюк // Нива. – 2004. – 16 жовт.(№ 83). – С. 7.

Ламанова І. Тут буде навіть і галерея / Ірина Ламанова // Нива. – 2003. – 21 трав.(№ 40). – С. 3.

Геращенко В. Третя спроба або останні оповідання : [про будівництво Чернігів. краєз. музею] / В. Геращенко // Нива. – 1991. – 25 квіт.

Горобей Л. Солдатські трикутники : [експонати музею] / Л. Горобей // Нива. – 1991. – 9 трав.

Чи потрібен у районні музей?: [лист керівників Чернігів. р-ну про необхідність будівництва район. музею] // Колгосп. нива. – 1990. – 29 берез.

Григор'єв К. Знайомтесь: історія району : [про відкриття музею] / К. Григор'єв // Колгосп. нива. – 1980. – 11 листоп.

Петраков Г. Відкрився історичний музей / Г. Петраков // Запоріж. правда. – 1980. – 7 листоп.

Шкільні музеї

Стрижеус Л. Стародавнє коромисло подарував колишній учень : [історико- краєзнав. музей Чернігів. спеціалізованої школи I-III ступенів «Надія»] / Лідія Стрижеус // Нива. – 2010. – 10 квіт.(№ 29). – С. 6.

Прокопенко Т. «І вишите мое життя на ньому»: [музей у ЗОШ I-II ступенів] / Тетяна Прокопенко // Нива. – 2009. – 20 трав.(№ 40). – С. 3.

Ламанова І. За тишею музейних експонатів : [про Чернігівський шкільний історико-краєзнав. музей] / І. Ламанова // Нива. – 1998. – 25 листоп.

Мормиль В. У шкільному музеї : [СШ № 1] / В. Мормиль // Колгосп. нива. – 1986. – 18 верес.(№ 119). – С. 4.

Куц Л. Героями не народжуються : [про відкриття шкільного музею ім. А. М. Темника, Героя Рад. Союзу в Чернігівці] / Л. Куц // Колгосп. нива. – 1985. – 19 жовт.

Топоніміка

Барабоха Н. М. Топонімічний словник-довідник Запорізької області: Природні топоніми / Н. М. Барабоха, О. С. Арабаджі, О. П. Барабоха. – Мелітополь: Вид-во Мелітополь, 2005. – 84 с. – Із змісту: [річка Бегим - Чокрак]. – С. 11.

Чабаненко В. А. Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини : (словник). Кн. 1 / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: «Стат і К», 2005. – 262 с. – («Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини» ; вип. 5.). – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 53, 56, 74, 83, 88, 116, 133, 154, 160, 164, 167, 198, 205, 230.

Чабаненко В. А. Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини : (словник). Кн. 2 / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: «Стат і К», 2005. – 261-494 с. – («Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини» ; вип. 5.). – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 261, 266, 283, 298, 315,359, 367, 378, 407, 420, 446, 464, 471, 489.

Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста : Походження назв міст і селіщ міськ. типу УРСР/ Ю. М. Кругляк. – К.: Наук. думка, 1978. – 152 с. – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 139.

Фоменко В. Г. Звідки ця назва?: [Історія виникнення назв річок, населених пунктів, урочищ, курганів на Запоріжжі] / В. Г. Фоменко. – Дніпропетровськ: Промінь, 1969. -103 с. – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 99.

Фольклор

Січова скарбниця : Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини / упоряд., мовна ред., передне слово і примітки В. Чабаненка. – Запоріжжя: ЗДУ, 1999. – 491 с. – Із змісту : [Чернігів. р-н]. - С. 19, 291, 341.

Мудре слово: прислів'я та переказки в говірках Нижньої Наддніпрянщини / Зібрав і впорядкував В. Чабаненко. – Запоріжжя : [б. в.], 1992. – 170 с. – (Серія «Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини». Вип. 2). – Із змісту : [Чернігівка]. – С. 9, 20, 25, 27, 31, 47, 58, 61, 63-64, 73, 89, 101, 116, 119, 122, 128, 138.

У переказах і легендах : [спогади про Чернігівку К. С. Сьомик, М. М. Линник, Д. О. Сохань] // Нива. – 1998. – 18 верес.(№ 73). – С. 6.

Літературне життя

Стежками слова // Землі моєї самоцвіти : Культура і мистецтво Чернігівського району. – [Б. м. в. : Б. в., Б. р. в.]. – С. 9-10.

Над Чернігівкою небо голубе : [Чернігівка. – Бердянськ: б. в., б. р.], 1998. – 88 с

Полинова колиска: Альманах. Вип. 2. – Чернігівка : [б. в.], 1998. – 26 с.

Полинова колиска: Альманах. Вип. 3. – Чернігівка : [б. в.], 1999. – 21 с.

Мій рідний край – моя Україна : [зб. творів переможців обл. конкурсу старшокласників «Мій рідний край – моя Україна»]. – Запоріжжя : Хортиця, 2001. – 67 с. – Із змісту : Радченко Д. О слово рідне... – С. 13-15. ; Ірха М. Гомін віків. – С. 16-19.

Большакова Т. «И было на душе тепло и снежно»: [про поезію В. Комарь] / Тамара Большакова // Нива. – 2010. - 6 лют. (№ 11). – С. 1.

Куц Л. Знайомилися вони не іменами, а віршами – дзеркалами серцець: [«Поетичний травень» на Чернігівщині] / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 10 черв.(№ 46). – С. 3.

Андрієнко А. Вища освіта – нагорода за талант : [випускниця Чернігів. школи- інтернату Г. Кравець стала переможницею обл. літературного конкурсу «Письменницька надія України»] / Альона Андрієнко // Нива. – 2006. – 15 лип.(№ 56). – С. 2.

Шаповал А. Пісня проситься в політ: [О. Кузьменко, який проживає на Донечині, подарував свої книги Чернігівки, де він народився] / Алла Шаповал // Нива. – 2006. – 24 трав.(№ 41). – С. 1.

Сердечна Л. Хвилина мовчання : [вірш] / Любов Сердечна // Нива. – 2006. – 12 трав.(№ 37-38). – С. 5.

Дяченко С. Доля : [вірш] / Сергій Доля // Нива. – 2006. – 19 серп. (№ 66). – С. 2

Рекун Н. Пахне степом «Полинова колиска»: [про альманах віршів чернігів. поетів] / Н. Рекун // Нива. – 1998. – 11 лют.(№ 11). – С. 3.

Брегеда Л. Не зрадь йому, доле...: [про творчість О. Д. Козицького] / Л. Брегеда // Нива. – 1992. – 21 листоп. (№ 132). – С. 2.

Байки Валентина Силаєва // Колгосп. нива. – 1978. – 22 квіт. – С. 4.

Капустян С. Для тебе : [вірш] / Станіслав Капустян // Ленінська зірка. – 1959. – 19 груд.(№ 148). – С. 3.

Геращенко В. Осінь; Під вікном не стій : [вірші] / Валентин Геращенко // Ленінська зірка. – 1959. – 19 груд.(№ 148). – С. 3.

Прищенко О. Що посієш, те ц пожнеш: [релігійні забобони] / Олег Прищенко // Ленінська зірка. – 1959. – 19 груд.(№ 148). – С. 3.

Коваленко Володимир Миколайович

Народився Володимир Миколайович 16 грудня 1952 року в селі Стульневе Чернігівського району Запорізької області, в багатодітній селянській сім'ї, вихованець і випускник Чернігівської школи-інтернату. Після закінчення восьмирічки навчався у Жданівській морехідній школі.

Ходив у море, працював на суднах далекого плавання, побував в 12 країнах. Закінчивши філологічний факультет Запорізького національного університету, працював вчителем української мови та літератури у школі-інтернаті.

Нагороджений орденом «Знак Пошани»(1974), має подяку Президента України. Друкувався в антології «Січковий Парнас», альманахах «Полинова колиска», «Над Чернігівкою небо голубе», в періодичній пресі. В 2005 році видав власну збірку «Моя Україно», у 2007 році вийшла із друку повість «Дно», у 2012 р. побачили світ Вибрані твори.

Володимир Коваленко – автор гімну Чернігівки, на його вірші місцеві самодіяльні композитори написали пісні, романи, в яких – ніжність, несповнені надії, кохання, запахи степових трав.

У шкільній програмі з літератури передбачено проведення у класах кількох уроків з теми «Література рідного краю». Учні залюбки розповідають про життя і творчість В. Коваленка; виразно читають, аналізують його твори, висловлюють свої думки. У 2005 році Левицька Ольга, учениця Чернігівської ЗОШ I-III ступенів ім. А. М. Темника захищала роботу – дослідження про життя і творчість поета-земляка на засіданні Малої Академії Наук (м. Запоріжжя).

Окремі видання творів

Дно / Володимир Коваленко. – Токмак : Трибуна, 2008. – 68 с.

Моя Україно / Володимир Коваленко. – Чернігівка : ОРИОН, 2006.

- 144 с.

Публікації в збірках, журналах, газетах

Січковий Парнас: Антологія : Поетичні твори вихованців ЗДУ / Мінво освіти і науки України, ЗДУ ; Упоряд. та автор біограф. довідок В. Чаба-ненко. – Запоріжжя : [ЗДУ], 2000. – С. 295-299.

Над Чернігівкою небо голубе. – [Бердянськ: б. в., 1998?]. – С. 13-16, 31-37.

Полинова колиска: Альманах. Вип. 3. – Чернігівка: [б. в.], 1999. – С. 11-13.

Полинова колиска: Альманах. Вип. 2. – Чернігівка: [б. в.], 1998. – С. 9-12.

Осінь : [вірш] / Володимир Коваленко // Нива. – 2005. – 28 верес. (№ 77). – С. 3.

Стеріг Рябко Чумацький шлях...: [гумореска] / Володимир Коваленко // Нива. – 2004. – 3 берез.(№ 18). – С. 3.

Рідна мова моя : [пісня] / Володимир Коваленко // Нива. – 2004. – 21 лют.(№ 15). – С. 2.

Ми козацького роду : [вірш] / Володимир Коваленко // Нива. - 2004. – 3 берез.(№ 18). – С. 3.

Побачення : [оповідання] / Володимир Коваленко // Нива. – 2002. – 12 січ.

Пошануймось, брати...: [вірш] / Володимир Коваленко // Нива. – 1999. – 21 серп. (№ 66). – С. 2.

Чернігівка : [гімн] / Володимир Коваленко // Нива. – 1998. – 18 верес.

Півень та Флюгер: [байка] / Володимир Коваленко // Нива. – 1998. – 11 листоп.(№ 88). – С. 4.

До ручки : [оповідання] / Володимир Коваленко // Нива. – 1995. – 22 листоп.

Дід Грицько : [оповідання] / Володимир Коваленко // Нива. – 1994. – 2 квіт.

Література про життя та діяльність

Не лякайся мого крику, о доле...» : до 60-річчя від дня народження Чернігівського письменника та поета Коваленко Володимира Миколайовича: біобібліогр. покажчик / Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл., КЗ Чернігів. районна центральна б-ка Чернігів. райради Запоріж. обл.; уклад. [А. Береза]. – Чернігівка : [б. в.], 2012. – 24 с. – Письменники Чернігівського району. – Бібліогр.: с. 21-22.

Чабаненко В. Талант справжній, глибоко народний // Коваленко В. М. Дно. – Токмак : Трибуна, 2008. – С. 2.

Коваленко Володимир Миколайович : (бібліогр. список). – Чернігівка : [б. в.], 2007. [2]с. – (Митці радного краю; вип. 1).

Большакова Т. Душа поета – вічна таїна... / Тамара Большакова // Нива. – 2013. – 3 січ.(№ 1-2). – С. 6.

Коваленко Володимир Миколайович : [бібліогр. огляд] // Нива. – 2007. – 15 груд.(№ 100). – С. 2.

Андрієнко А. Плекає нові паростки / Альона Андрієнко // Нива. – 2006. – 22 берез.(№ 24). – С. 4.

Жолоб В. І. «Чернігівка моя, колиско полинова...»: [про книгу «Моя Україно»] / Валентина Жолоб // Нива. – 2005. – 6 лип. – С. 3.

Білаш Є. Спасибі вам, що ви були і є, за гарні вірші і за творчі муки...: [про презентацію літ.-поетичної збірки «Моя Україно»] / Є. Білаш // Нива. – 2005. – 28 верес.(№ 77). – С. 3

Литвиненко Анатолій Федорович

Народився у 1931 році, почав писати вірші в 1974 році, крім поетичних творів писав картини про рідний край, рідну Чернігівку. В 1997 році йому присвоєно звання «самодіяльний художник».

Февральський дождь, Осення палитра / Анатолій Литвиненко // Над Чернігівкою небо голубе : [Чернігівка. – Бердянськ: б. в., 1998?]. – С. 55-57.

Осення палитра / Анатолій Литвиненко // Полинова колиска: Альманах. Вип. 2. – Чернігівка : [б. в.], 1998. – С. 16.

Литвиненко А. Ф. Метель : [романс] / Анатолій Литвиненко // Нива. – 2005. – 30 квіт.(№ 34-35). – С. 5.

Лола Іван Степанович (1939-1992)

Народився, жив та працював в смт. Чернігівка. Педагог за освітою, довгий час працював в редакції районної газети «Нива», був її редактором. Тема його поезії: ліричні почуття, природа, праця людей.

«Я згадав явори біля ганку...»: [поезія] / Іван Лола // Над Чернігівкою небо голубе : [Чернігівка. – Бердянськ: б. в., 1998?]. – С. 28-30.

Вороги : [урибок з біогр. повісті] / Іван Лола // Запоріз. правда. – 1993. – 13 лют.

Люблю гумористів : [гумореска] / Іван Лола // Колгосп. нива. – 1967. – 12 січ.(№ 6). – С. 4.

Крановщица : [вірш] / Іван Лола // Колгосп. нива. – 1967. – 12 серп. (№ 97). – С. 2.

Харчук Сергій Валерійович

Народився Сергій Валерійович 11 вересня 1981 року в смт. Чернігівка Запорізької області. Закінчив Чернігівську ЗОШ I-III ступенів із золотою медалю та фізичний факультет КНУ імені Т. Шевченка, нині живе і працює в Києві.

Він переможець багатьох районних, обласних всеукраїнських і міжнародних конкурсів, олімпіад, наукових конференцій для учнівської молоді, лауреат обласних конкурсів для учнівської молоді (м. Запоріжжя): в галузі науки (1998 р.), в галузі літератури (1999 р.), переможець регіональної програми «Зоряний шлях - 98» у рамках загальнонаціональної програми «Людина року» в номінації «Юний талант року» (м. Запоріжжя, 1999 р.).

Поетичний талант проявився рано. Його вірші друкувалися в газеті «Молодь Україна», щомісячному культурно-освітньому та літературно-мистецькому журналі «Українська культура», альманахах «Над Чернігівкою небо голубе», «Полинова колиска» районній газеті «Нива». Живе в м. Києві.

Осінь; Тарас Шевченко; Дніпро: [вірші] / Сергій Харчук // Над Чернігівкою небо голубе. – [Бердянськ: б. в., 1998?]. – С. 83-85.

Музика; Казковий вечір : [вірші] / Сергій Харчук // Полинова ко-лиска: Альманах. Вип. 3. – Чернігівка : [б. в.], 1999. – С. 1-2.

В цей день весняний ти поглянь на небо...: [поезія, проза] / Сергій Харчук // Хортиця. – 2008. - № 6. – С. 50-55.

Поезія / Сергій Харчук // Українська культура. – 2005. - № 7-8. – С. 40.

* * *

Большакова Т. «Там я бігав босий по ранкових росах...»: [про творчість С. Харчука] / Тамара Большакова // Нива. – 2009. – 21 берез. (№ 23). – С. 4.

Большакова Т. Сповідь самому собі : [про творчість С. Харчук] / Тамара Большакова // Нива. – 2005. – 2 листоп.(№ 87). – С. 3.

Ламанова І. Фізика – лірики : [С. Харчук] / Ірина Ламанова // Нива. – 2003. – 13 груд.(№ 99). – С. 5.

Юне обдарування року : [С. Харчук] // Зоряний шлях,98. – 1999. – [Спец. вип.]. – С.23.

Чернігівка в поезії

Чернігівські каштани ; Над Чернігівкою небо голубе ; На крилах могутніх над степом безкраім: [вірші, пісня] / Володимир Коваленко // Над Чернігівкою небо голубе : [Чернігівка. – Бердянськ : Б.в., Б.р.в., 1998?]. – С. 13-16.

Люблю Чернігівку весною ; Живи, Чернігівко! : [вірш, пісня] / Галина Решетняк // Над Чернігівкою небо голубе : [Чернігівка. – Бердянськ: Б.в., Б.р.в.,?]. – С. 11-12.

Полинова колиска : Альманах. Вип. 2. – Чернігівка: [б.в.], 1998. – С. 25.

Ко дню звільнення Черниговки ; Моя маленька Батьківщина: [вірші] / Олена Дев'яткіна // Полинова колиска: Альманах. Вип. 3. – Чернігівка : [б.в.], 1999. – С. 10-11.

Чернігівка : [гімн] / Володимир Коваленко // Нива. – 1998. – 18 ве-рес.

Любительське об'єднання «Ліра»

Любительське об'єднання «Ліра» // Землі моєї самоцвіти : Культура і мистецтво Чернігівського району. – [Б.м.в.: Б.в., Б.р.в]. – С. 10.

Хорішко Л. Чи звучатимуть далі струни «Ліри»: [клуб усі 25 років очолює працівник районної б-ки Т. І. Большакова] / Людмила Хорішко // Нива. – 2011. – 25 трав.(№ 41). – С. 3.

Січна Л. «Юності нашої вальсок»: [відгук про літ.- муз. вечір «Ліра» у читальному залі Чернігів районної б-ки] / Людмила Січна // Нива. – 2010. – 3 листоп.(№ 88). – С. 3.

Ламанова І. І рости, і діяти нам треба... / Ірина Ламанова // Нива. – 1999. – 17 квіт.(№ 30). – С. 5.

Ламанова І. Проростає з землі вічно диво степів: [про творчість поетів] / Ірина Ламанова // Нива. – 1998. – 3 черв.(№ 42). – С. 2-3.

Горобей Л. Вічір тихою піснею / Л. Горобей // Нива. – 1991. – 26 груд.

Андреева К. Заграла «Ліра» / К. Андреева // Запоріж. правда. – 1988. – 15 квіт.

Паршин В. Чарівні звуки ніжного романсу : [клуб «Ліра»] / В. Паршин // Колгосп. нива. – 1988. – 26 квіт. – С. 3.

Прокопенко Т. І поетичне слово, й музика : [про роботу літ. об'єднання при центральній біб-ці Чернігівки] / Т. Прокопенко // Колгосп. нива. – 1987. – 27 жовт.

Мистецтво

Образотворче мистецтво

[Чернівський художник Горобей Володимир Романович створив більше ста ікон для вірян і храмів у Чернігівці] // Єременко М. М. Мир усім : [православні храми та монастирі Чернігівського району] / Микола Єременко. – Чернігівка, 2011. – С. 37.

Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво // Землі моєї самоцвіти : Культура і мистецтво Чернігівського району. – [Б. м. в.: Б. в., Б. р. в.]. – С. 4.

Синьпольська Л. Чарівники пензеля / Любов Синьпольська // Нива. – 2006. – 7 жовт.(№ 80). – С. 6.

Нестеренко Л. Творчість – як стан душі : [чернігів. художники] / Лариса Нестеренко // Нива. – 2005. – 8 жовт.(№ 80). – С. 2.

Відсутність ваша пам'яттю зійшла : [про поета, самодіяльного худож. А. Ф. Литвиненка] // Нива. – 2005. – 30 квіт.(№ 34-35). – С. 5.

Саєнко С. Картина на пам'ять : [виставка робіт А. Ф. Литвиненка та М. П. Бережного] / С. Саєнко // Нива. – 1996. – 12 черв.(№ 43). – С. 4.

Ковальова Т. Відкриваючи прекрасне : [виставка самодіяльних художників : А. Ф. Литвиненка, Л. П. Сердечної, О. М. Похилька, О. Р. Горобя] / Т. Ковальова // Колгосп. нива. – 1983. – 17 груд.(№ 161). – С. 4.

Олександр Романович Горобей (18.08.1936-27.02.2007)

Народився Олександр Романович у Чернігівці 18 серпня 1936 року. З раннього дитинства природний талант художника проявився у його малюнках та визначив творчий шлях. Служив у Військово-Морському Флоті (1955-1958). З березня 1954 року він завідувач Сисичулацького сільського клубу, в 1965 - 1967 рр. очолює відділ культури Чернігівської районної ради депутатів трудящих, а з 1970 року і до виходу на пенсію трудиться художником у кінотеатрі «Екран» Чернігівської дирекції кіномережі.

Саме в цей період розквів його талант – художника, співця рідних краєвидів, майстра натюрмортів. Покоління школярів тих років пам'ятає його як учителя малювання, керівника гуртків малювання в школі, районній бібліотеці для дітей – (любительське об'єднання «Акварель»). Він не просто вчив тримати пензля, відчувати фарби, а й розкривав дітям таємниці значно важливіші, вчив любити навколишній світ. Його картини експонувалися на обласних виставках образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і займали призові місця. Чернігівці пам'ятають його виставки на районних культурно-мистецьких заходах в селищному парку, біля кінотеатру «Екран», в районній бібліотеці та музеї. У 1996 році Олександр Романовичу було при-своєно звання «Самодіяльний художник України».

Після виходу на пенсію він продовжував працювати над художнім оформленням районних закладів центральних бібліотек для дорослих і дітей, краєзнавчого музею, музичної школи, центру культури та дозвілля, інших установ і організацій району. У 2011 році до пам'ятної дати – 75 річчя з дня народження О. Р. Горобя – працівники Чернігівської центральної районної бібліотеки уклали ілюстрований бібліографічний список, присвячений художнику..

Література про життя та творчість

Куц М. Малював життя і почуття : [до 75-річчя з дня народження худож. О. Р. Горобей] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 7 груд.(№ 97). – С. 5.

Друже наш, о друже вільний! : [27 квіт. помер самодіяльний художник О. Р. Горобей] // Нива. – 2007. – 3 берез. – С. 2.

Синепольська Л. Творчість до самозабуття : [про худож. О. Р. Горобей] / Любов Синепольська // Нива. – 2006. – 16 серп.(№ 65). – С. 2.

Художник, що малює Чернігівку : [О. Р. Горобей] // Запоріж. правда. – 2004. – 24 черв. – С. 4.

Рекурн Н. Примостилися в хаті... лелеки : [худож. О. Р. Горобей] / Н. Рекурн // Нива. – 1998. – 11 квіт.(№ 28). – С. 5.

Архітектура

Андрієнко А. Новий архітектор мріє про фонтан : [Л. О. Онікійчук] / Альона Андрієнко // Нива. – 2003. – 2 лип.(№ 52). – С. 1.

І яка ж Чернігівка не мріє стати містом! : [містобудівництво та благоустрій] // Нива. – 1998. – 13 черв.(№ 45). – С. 2.

Марченко В. На околиці Чернігівки : [новосілля] / Вікторія Марченко // Нива. – 1992. – 4 лип.(№ 76). – С. 2.

Кулак П. Чернігівка будеється / П. Кулак // Колгосп. нива. – 1970. – 19 берез.(№ 33). – С. 2.

Парки

Синепольська А. Селищний парк причепурився до свята / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 18 верес.(№ 75). – С. 5.

Кулак Г. Годі руйнувати – час відновлювати і творити : [Чернігів. се-лищному парку -40 років] / Г. Кулак // Нива. – 2008. – 5 берез.(№ 19). – С. 2.

Марченко В. НЛО – на стадіоні, а в парку – толока! / Вікторія Марченко // Нива. – 2008. – 29 берез.(№ 26). – С. 1.

Горда А. Врятуємо парк! / А. Горда, Г. Кулак // Нива. – 1996. – 13 січ. (№ 3). – С. 2

Волик Л. Свято в селищному парку : [день захисту дітей] / Л. Волик // Нива. – 1994. – 1 черв.(№ 43). – С. 2.

Медведєв С. Зазеленів молодий парк / С. Медведєв // Запоріж. правда. – 1985. – 19 лип.

Вулиці

Лола М. Освітлених вулиць скоро побільшає / Марина Лола // Нива. – 2013. – 19 черв.(№ 49). – С. 4.

Єфіменко І. М. Живу на вулиці Миру / Іван Єфіменко // Нива. – 2003. – 7 трав.(№ 36). – С. 4.

Ламанова І. Теплою літнього вечора на вулиці Бабенка...: [свято вулиці] / І. Ламанова // Нива. – 1998. – 5 верес.(№ 69). – С. 2.

Саєнко С. І на нашій вулиці буде свято! : [вул.. Бабенка] / С.Саєнко // Нива. – 1998. – 19 серп.(№ 64). – С. 2.

Бережний В. У пам'ять про земляка : [вулицю в смт. Чернігівці названо ім'ям В. Бабенко, який загинув на атомному підводному човні «Комсомолец»] /В. Бережний // Запоріж. правда. – 1989. – 16 серп.

Декоративно-ужиткове мистецтво

На честь Кобзаря : (Чернігівські майстрині вишиють великий рушник до 200- річного ювілею Т. Шевченка – розповіла дир.. ЦРБ Валентина Жолоб) // Регион експрес. – 2013. – 9 апр.(№ 12). – С. 7.

Лола М. Чернігівські майстрині вишиють великий рушник Кобзарю / Марина Лола// Нива. – 2013. – 25 берез.(№ 24). – С. 1.

Ніточка до ніточки – і розквітає любов на полотні...: [конкурс «Мамин рушник»] // Нива. – 2008. – 19 берез.(№ 23). – С. 2-3.

Музичне життя

*Покажіть мені народ, у якого було б більше пісень,
ніж в українців.*

М. Гоголь

Андрієнко А. Чернігівський рок живий ? : [В. В. Хлепітько – це людина, яка стояла біля витоків чернігів. рок-музики] / Альона Андрієнко // Нива. – 2006. – 11 листоп.(№ 90). – С. 2.

Шаповал А. Трояндами й сльозами вишивала долю свою...: [Л. М. Запорожець] / Алла Шаповал // Нива. – 2003. – 18 січня (№ 5). – С. 5.

Марченко В. Та буде довге серце наше битись, і не зів'яне молодість душі : [Л. Запорожець – співачка, акторка] / Вікторія Марченко // Нива. – 1998. – 17 січ.(№ 4). – С. 5.

Марченко В. Талант і прихильники : [Г. Похилько] / Вікторія Марченко // Нива. – 1992. – 20 черв.(№ 70). – С. 2.

**Чернігівський початковий спеціалізований мистецький
навчальний заклад**

Коли душа й талант працюють разом : (Чернігівській музичній школі – 45 років) : бібліогр. покажчик / Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріж. обл., КЗ Чернігів. районна центральна б-ка Чернігів. райради Запоріж. обл.; [уклад. А. Береза, ред. та відп. за вип. В. Жолоб]. – Чернігівка : [б. в.], 2012. – 23 с. – Бібліогр.: с. 16-21.

Куц М. На запорізькій сцені Ілоні кричали «Браво!»: [І. Коваль посіла третє місце в обл. конкурсі солістів із фаху фортепіано, який пройшов в Запоріж. музучилищі] / Марина Куц // Нива. – 2012. – 25 квіт(№ 33). – С. 2.

Ламанова І. Диво живе в музичній школі : [лекція-концерт «Музика в кіно та мультиплікації»] / Ірина Ламанова // Нива. – 2011. – 17 груд.(№ 100). – С. 4.

Куц М. Любов і музику струна з'єднала...: [про викладача В. Лесика] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 8 груд.(№ 99). – С. 3.

Синепольська Л. Життя в обіймах музики...: [В. М. Лесик] / Любов Синепольська // Нива. – 2010. – 17 листоп.(№ 43). – С. 3.

Синепольська А. На день народження музики в подарунок – бандура : [музичній школі] / Альона Синепольська // Нива. – 2010. 6 жовт.(№ 80). – С. 4.

Куц М. Душа музики на кінчиках пальців / Марина Куц // Нива. – 2010. – 9 черв.(№ 46). – С. 1.

Куц М. І. О. Кікоть : «З дітьми я молодію...» : [вкл. муз. школи] / Марина Куц // Нива. – 2009. – 25 берез.(№ 24). – С. 4.

Куц М. Її душа – струна бандури : [вокально-інструментальний ансамбль бандуристів «Зелена ліщинонька»] / Марина Куц // Нива. – 2009. – 7 жовт.(№ 80). – С. 4.

Куц М. Музика їх поєднала / Марина Куц // Нива. – 2009. – 13 черв.(№ 47). – С. 4

Ламанова І. Там дивні звуки музики лунали : [музшкола] / Ірина Ламанова // Нива. – 2004. – 30 черв.(№ 52). – С. 3

Музика при світлі гасової лампи : [жалюгідні умови навчання дітей] // Запоріж. правда. – 1992. – 14 берез.

Ковдря Л. А музика звучить...// Колгосп. нива. – 1989. – 19 верес. «І баян, і скрипка, і бандура...»: [музичній школі - 20] // Колгосп. нива. – 1987. – 19 груд.

Власов М. Конкурс юних музикантів : [про участь учнів муз.школи в обл. огляді-конкурсі юних музикантів] // Колгосп. нива. – 1987. – 26 берез.

Олександрова Л. З музикою по життю / Л. Олександрова // Колгосп. нива. – 1984. – 5 черв.

І. П. Сідь – самодіяний композитор

Композитор Іван Сідь народився в с. Широкий Яр Чернігівського району. Ще в ранньому дитинстві зачарувала його народна пісня,

бо тепла батьківська хата завжди була сповнена веселих і сумних мелодій. Музично обдарований хлопчик рано навчився грати на балалайці, згодом на мандоліні та гітарі, з легкістю оволодів іграю на гармошці. Школу закінчив у 1954 році і колгосп направив здібного юнака навчатися гри на баяні до Запоріжжя.

В кінці 50-х на початку 60-х років минулого століття Івап Пилипович працює в Чернігівському районному Будинку культури ім. Т. Г. Шевченка. Після служби в армії І. Сідь закінчує народний відділ Миколаївського училища культури і повертається до Чернігівки. Спочатку працює вчителем музики та співів в школі-інтернаті, потім у рідному селі Широкий Яр. У 60-70-і роки ХХ ст. Іван Пилипович акомпаніатор хору районного Будинку культури. Чудовий колектив часто виступав у районі й області, завжди з успіхом і нагороджувався щедрими опле-сками. Іван Сідь закінчує Запорізький педагогічний інститут (1978) і про-довжує навчати сільських дітей гри на баяні та народних інструментах у Чернігівській, Новомихайлівській та Новополтавській музичних школах. Писати музику Іван Пилипович почав будучи на пенсії, перший мотив на-родився на вірші Вікторії Буренкової «Первая любовь», далі на слова Во-лодимира Коваленка «Не сумуй кохана в самоті», «Стелиться вечір». Є у нього пісні написані на власні вірші «Ти моє село», «Моя Україна». Пісні Івана Сідь включають до свого реперту-ару учасники художньої самодіяльності.

У 2006 році І. П. Сідь надіслав свої пісні на обласний конкурс са-модіяльних композиторів і обійняв перше місце у номінації «Кращий во-кальний твір», та отримав дипломом і цінний подарунок.

Література про життя та діяльність

Коли душа й талант працюють разом: (Чернігівській музичній школі – 45 років) : бібліогр. покажчик / Відділ культури і туризму Чернігів. рай-держадмін. Запоріз. обл., КЗ Чернігів. районна центральна б-ка Чернігів. райради Запоріз. обл.; [уклад. А. Береза, ред. та відп. за вип. В. Жолоб]. – Чернігівка : [б. в.], 2012. – 23 с. – Бібліогр.: с. 16-21. – Із змісту : [І. П. Сідь]. – С. 6.

І. П. Сідь – чернігівський самодіяльний композитор : (біогр. досье) / [від. за вип. В. Жолоб, уклад. Т. Большакова, ред. Л. Щербинка], Черні-гівка : [Чернігів. РЦБ], 2007. – 2]с.

Фестивалі, свята, конкурси, концерти, культурно-мистецькі акції

Чернігівські зорі / Упр. культури і туризму Запоріз. облдержад-міністрації [та ін.]. – Чернігівка : [б. в.], 2008. – 22 с. : іл.

Синепольська А. «Чернігівські зорі» визначили кращих вокалістів регіону / Альона Синепольська // Нива. – 2013. – 27 берез.(№ 25). – С. 3.

Нагарнюк Л. «Чернігівські зорі» засвічують нові імена / Любов На-

гарнюк // Нива. – 2011. – 12 жовт.(№ 81). – С. 3.

Синєпольська А. Чернігівські виконавці привезли з Поліг дипломи та призи : [з XII міжрайон. конкурсу-фестивалю пісенно-поетичної творчості імені Ольги Бойко «Злет натхнення - 2013»] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 9 листоп.(№ 90). – С. 1.

Синєпольська А. «Постскритум» : драйво, позитивно і хотілося б трохи частіше : [про виступ гурту Чернігів. РЦКД] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 9 січ.(№ 3). – С. 2.

Куц Л. «Чернігівські візерунки» прикрашали Покровський ярмарок у Запоріжжі! / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 14 жовт.(№ 82). – С. 1.

Саєнко С. Фестиваль на Чернігівській сцені спалахнув райдугою талантів нашого краю : [фестиваль «Злагода - 2000» у районному будинку культури] / Світлана Саєнко // Нива. – 1999. – 3 квіт.(№ 26). – С. 5.

Художня самодіяльність

Куц М. Російська райдуга «Родослава»: [анс. російської пісні й музики] / Марина Куц // Нива. – 2011. – 5 берез.(№ 18). – С. 2.

Брегєда Л. На сцені аматори : [про розвиток худож.самодіяльності в Чернігів. р-ні]/ Л. Брегєта // Колгосп. нива. – 1987. – 5 берез.

Мєдведєв С. Наш ветеранський : [хор] / С. Мєдведєв // Запоріз. правда. – 1991. – 4 черв.

Дємченко М. Співєє Григорій Торубалко / М. Дємченко // Ленінська зірка. – 1959. – 29 груд.(№ 152). – С. 4.

Прищєнко О. Краший учасник художньої самодіяльності Григорій Олексійович Торубалко : [вчитель чернігів. СШ] / О. Прищєнко // Ленінська зірка. – 1959. – 15 берез.(№ 32). – С. 4.

Народний самодіяльний хоровий колектив «Криничєнка»

Покрова на Хортиці : III Всеукраїнський козацький фестиваль / Департамент культури, туризму, національностей та релігії Запоріз. облдержадмін., КУ «Обласний методичний центр культури і мистецтва» ЗОР; [керів. проекту І. Конарева]. – Запоріжжя : [Просвіта], 2013. – С. 23.

Єдина родина : Всеукраїнський етнофестиваль народного мистецтва, м. Запоріжжя/ [авт. ідеї : Л. А. Сізінцова ; відп. за вип. Л. Ф. Брацило]. – Запоріжжя: [б. в.], 2007. – С. 12.

Прокопенко Т. «Криничєнка» в Білорусі – країні добрих зустрічей : [хор виступав на фестивалі «Пружанська осінь»] / Тєтяна Прокопенко // Нива. – 2013. – 13 листоп.(№ 91). – С. 2.

Чуприна А. Каким хорам из глубинки петь хорошо? / Анна Чуприна // Миг. – 2012. – 29 нояб.(№ 48). – С. 47.

Московцева В. Мелодії з чистих джерел / Віталіна Московцева // Запоріз. правда. – 2012. – 24 лип.(№ 107). – С. 4.

Прокопенко Т. Сорочинський ярмарок співав із «Криничєнкою!» / Тєтяна Прокопенко // Нива. – 2011. – 31 серп.(№ 69). – С 1-2.

Прокопенко Т. Першим голосом «Чорнобаївського заспіву «стала

наша «Криниченька»: [на XIX Регіонал. фестивалі хорового виконавства у смт Чернобаївка Херсон. обл.] / Тетяна Прокопенко // Нива. – 2011. – 11 черв.(№ 46). – С. 2.

Куц М. Чернігівка здобула заслуженого працівника культури! : [за-сновник і учасник народного хору В. Л. Степанов] / Марина Куц // Нива. – 2009. – 1 лип.(№ 52). – С. 1.

Шаповал А. Ой, на сцені – «Криниченька» : [народному хору – 15 років] / Алла Шаповал // Нива. – 2009. – 30 трав.(№ 43). – С. 1-2.

Куц Л. Народний хор співає для народу! / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 20 черв.(№ 49). – С. 2.

Куц м. Скупала у пісні і Київ «Криниченька» : [хор на Фестивалі мистецтв України в Києві] / Марина Куц // Нива. – 2009. – 4 лип.(№ 53). – С. 1-2.

Євенко І. Співай, «Криниченько», про ваші – тридцять, «народні» – десять, наші – сімдесят ! / Ірина Євенко // Нива. – 2004. – 12 черв.(№ 46-47). – С. 1, 3.

Кравчик Н. Струмуй, «Криниченько», чаруй ! / Наталя Кравчик // Нива. – 1999. – 9 черв.(№ 45). – С. 2.

Народний жіночий вокальний ансамбль «Струмочок»

Ламанова І. Весну в Чернігівці відкрив «Струмочок»: [ансамблю 15 років] / Ірина Ламанова // Нива. – 2012. – 18 квіт.(№ 31). – С. 3.

Ламанова І. Життя «Струмочком» повниться : [народний жіночий вокальний ансамбль] / Ірина Ламанова // Нива. – 2011. – 2 листоп.(№ 87). – С. 3.

Синепольська А. «Ой ти, «Струмочку», срібна водице...»: [творчий звіт колектива у районній бібліотеки] / Альона Синепольська // Нива. – 2010. – 13 листоп.(№ 92). – С. 4.

Синепольська Л. «Струмочку» присвоєно звання Народного! / Лю-бов Синепольська // Нива. – 2010. – 13 жовт.(№ 82). – С. 1.

Мищенко Н. «Душу мою живить «Струмочок» / Ніна Мищенко // Нива. – 2004. – 22 трав.(№ 41). – С. 5.

Хореографія

Куц М. «Ермітаж» оселився в ДЮСШ ! : [молода школа естрадного танцю, створена у вересні 2009 року] / Марина Куц // Нива. – 2010. – 12 трав.(№ 38). – С. 3.

Гарбуз М. Вуличний «Бойз-Бенд» / Марина Гарбуз // Нива. – 2003. – 18 черв.(№ 48). – С. 3.

Кіномистецтво. Кінолюбительство

Синєпольська А. «Гвардія» повернула на меморіали району понад сотню невідомих раніше імен загиблих солдат: [презентація відеофільму «Пам'ять жива» відбулася у Чернігів. спеціалізованій школі «Надія»] / Альона Синєпольська // Нива. – 2013. – 9 січ. (№ 3). – С. 2.

Марченко В. На алею Слави біля районного музею «приземлився» літак: [про презентацію відеофільму із записом екскурсії-подорожі «Земними шляхами повітряних асів», який увічнив спогади земляків про перебування у Чернігівки льотчиків 611-го ВАП та «покришкінців»] / Вікторія Марченко // Нива. – 2010. – 2 жовт. (№ 79). – С. 1.

Куц Л. Батько і син Поди зняли фільм про рідний Чернігівський край : [докум. відеофільм «Наш край»] / Людмила Куц // Нива. – 2009. – 15 квіт. (№ 30). – С. 3.

Снігова Л. Вас у кіно знімали – подивитись хочете? : [кінострічки про Чернігівку й район, зняті у 1975, 1985, 1986 роках] / Людмила Снігова // Нива. – 2005. – 29 жовт. (№ 86). – С. 2.

Ходус А. І знову спалахне екран?: [кінотеатр «Екран»] / Алла Ходус // Нива. – 2003. – 13 верес. (№ 73). – С. 2.

Пушкаренко М. Кіномеханік Володимир Квернадзе / М. Пушкаренко // Ленінська зірка. – 1957. – 12 груд. (№ 100). – С. 2.

Релігійне життя

Єременко М. М. Мир усім! : [православні храми та монастирі Чернігів. р-ну] / Микола Єременко. – Чернігівка : [б. в.], 2011. – 116с.

Сапальова Л. Храм Різдва Пресвятої Богородиці в смт Чернігівка Запорізької області / Сапальова Л., Сапальов В. // Мій рідний край – Запоріжжя : Матеріали відкритої обл. краєзнав. конф. учнів молоді (м. Запоріжжя, 17-19 листоп. 2005 р.). – Запоріжжя : Полиграф, 2006. – С. 42-43.

Карпенко А. Жизнь епархии : [16 апр. в дни Пасхи священники Черниговки посетили районную больницу] / Александр Карпенко // Бердянск православный. – 2012. – № 5(май). – С. 2.

Большакова Т. Наш земляк написал книгу про о. Серафима Тяпчкіна : [автор книги М. М. Єременко] / Тамара Большакова // Нива. – 2012. – 29 груд. (№ 106). – С. 6.

Жизнь епархии : [16 апр. в дни Пасхи священники Черниговки посетили районную больницу] // Бердянск православный. – 2012. – № 5 (май). – С. 2.

Большакова Т. За благодатью в церковь мы идём : [храм Рождества Пресвятой Богородицы. История] / Тамара Большакова // Нива. – 2009. – 31 жовт. (№ 87). – С. 4

Большакова Т. О Черниговском крае помолился сам владыка : [правящий архиерей, Преосвященнейший Елисей – епископ Бердянский и Приморский] / Тамара Большакова // Нива. – 2008. – 19 січ.(№ 6). – С. 4.

ЦЕРКВА НА ЧЕСТЬ РІЗДВА БОГОРОДИЦІ (СЕЛИЩЕ ЧЕРНІГІВКА)

За переказами старожилів першу дерев'яну церкву на території Чернігівки було збудовано у кінці XVIII ст., метрична і сповідні книги веліся з 1799 р. 4 грудня 1824 р. замість старої дерев'яної церкви, що згоріла, парафіянами була збудована й освячена кам'яна церква.

Єпископ Гермоген повідомляє:

«...Церковь имеет два предела: главный – в честь Рождества Божьей Матери, и на хорах – в имя Св. Апостола Фомы. В 1864 г. пристроена каменная колокольня. Учреждено церковно-приходское попечительство. Притч: 3 священника и 3 псаломщика. Содержание: от казны – 382 р. 20 к., от прихожан – 2400 р. и 120 десятин земли. Два священника живут в общественных домах, а остальные члены притча – в собственных. Приход состоит из селения Черниговки и деревень в расстоянии 5-9 вёрст от неё: Могилянской, Бегим- Чокрака и Семёновки.

Все прихожане – малороссы. Их 4245 + 4211 = 8456. Дух. 11+16».

Цю ж дату освячення – 1824 р. – наводить і архієпископ Гавриїл (Розанов) .

Учитель-краєзнавець Харченко Павло Харитонович 1919 р.н. за спогадами свого батька повідомляв:«На початку Першої світової війни у 1914 році відзначали сторіччя церкви Різдва Богородиці у селищі Чернігівка. Найбільш повні дані залишив архієпископ Гавриїл (Розанов):«1797 год. Села Черниговки, Рождество-Богородичная, дер. Мелитопольск. у. вместо сей церкви, построенной с самого начала заселения сего места, находится ныне в Черниговке, довольно нарядная церковь, которая заложена в 1810 году»

Як будувався Чернігівський храм Різдва Богородиці – за переказами жителів Чернігівки Бартоша Микити, 1900 р.н., та Шаповала Ніла Силовича, 1887 р.н., записав чернігівський художник Горобей Володимир Романович, який створив багато картин, у тому числі– більше ста ікон для вірян і храмів у Чернігівці, Верхньому Токмаку, Новополтавці:«Чернігівський храм Різдва Богородиці будувався з піщаника. Це м'який білий камінь, який легко піддавався обробці. На північній околиці Чернігівки, поблизу центрального кладовища, був кар'єр, де ще від початку заселення добували цей камінь, використовуючи спеціальні долота. Клади камінь на вапняному розчині, який робили наступним чином: викопували яму, туди скидали негашене вапно, яке заливали водою (гасили), і додавали до нього пару забитих биків (для міцності майбутнього розчину) та велику кількість яєць, що їх здавало населення. Через певний час от-

римували чудовий розчин, який використовували для кладки. Стіни були міцні і стоять донині».

Населений пункт швидко розвивався, і в середині XIX ст. у трьох поземельних общинах села (Токмачанська, Низянська і Сисикулакська) налічувалося 732 двори і 3859 жителів, з 1833 року діяли сільське училище та щонедільні базари, а також дві щорічні ярмарки. До речі, перше сільське училище було відкрите за вимогою вчителя Авксентія Александровича Шостака, попечителя селянина Єпіфана Пилиповича Хлепітька та священника П.П. Забаєва. З 1838 р. село стає волосним центром Бердянського повіту Таврійської губернії. До складу волості входили населені пункти Чернігівка, Верхній Токмак, Могілянськ, Зубово, Новополтавка, Новосеменівка, Бегим-Чокрак, Стульневе.

Із розвитком населених пунктів на території нинішнього Чернігівського району і будівництвом у них церков змінювався і склад парафії Чернігівського храму. В 1879 р. відокремилися парафіяни села Стульневе, в 1900 р. – парафіяни села Могіляни, у Низянській частині Чернігівки було збудовано храми: на честь Святителя Миколи Чудотворця (у 1887 р.), та на честь Покрова Божої Матері (у 1898 р.). Причому до останніх двох храмів відійшли і парафіяни сіл Бегим-Чокрак та Новосеменівка. Отже, на початок XX ст. парафіянами храму Різдва Богородиці були жителі Токмачанської та Сисикулакської общин села Чернігівка.

Політика «войовничого атеїзму» після 1917 року була направлена на руйнацію віри, храмів. Реквізиція церковного землеволодіння, церковних цінностей у 1921 р., переслідування віруючих та священнослужителів призвела до непоправних втрат.

З 1920 р. священником храму був Олександр Якимович Ільєнков (1860 р. н.). З 1924 по 1928 рр. у храмі Різдва Богородиці служив його син – ієрей Ільєнков Олександр Олександрович, нині прославлений святий новомученик Бердянської єпархії, настоятелем храму був ієрей Ханецький Георгій Кирилович.

У 1933 р. церкву закривають, приміщення храму перетворюють на зерносклад. Згадує житель села Стульневе Кириченко В.К. 1916 р. н.:

«В 1933 році Чернігівську церкву Різдва Богородиці закривають, в її приміщенні утворюють зерносклад. А 30 квітня 1938 року зі споруди церкви зняли хрест, на дзвіниці влаштували майданчик для занять парашутистів, який можна побачити на фото».

Священики деякий час проводили богослужіння таємно на дому, а в разі необхідності селяни змушені були відвідувати церкви в містах Бердянськ та Великий Токмак.

Під час (1941-1943 рр.) фашисти дозволили діяльність релігійних громад і в 1942 р. церква Різдва Богородиці відновила свою діяльність у приміщенні колишньої церковно-парафіяльної школи, поблизу храму. Священником став протоієрей Микола Бичковський, головою парафіяльної ради – Похилько Яким Тимофійович, церковним старостою – Штепка Володимир Михайлович.

В повоєнний час релігійна громада офіційно була зареєстрована 09 березня 1945 року і відновила свою діяльність. Богослужіння прово-

дилися у двох кімнатах, виділених жителькою Чернігівки Анікіною Л.В. Релігійна громада нараховувала 736 членів, священиком храму був протоієрей Микола Личков, призначений після смерті Бичковського.

З 5 листопада 1946 р. священиком служив Круглік Трофим Васильович. Громада придбала будинок розміром 9х7 м. у жителькі Токмачанської частини Чернігівки Берко Наталії Тимофіївни, де й облаштували храм.

З 2 серпня 1961 р. релігійна громада церкви Різдва Богородиці була знята з реєстрації правлячим єпископом Дніпропетровським і Запорізьким Іосафом, а приміщення передано під піонерський клуб.

Після закриття храмів у районі істинно віруючі жителі змушені були їздити до церков у ближні міста. Найзручніше було дістатися залізницею до Бердянська, куди проліг шлях наших вірян, таких як: Хлепівко Пилип Степанович та його дружина Улянія, Бережна Євдокія Федорівна, Болва (Запорожець) Наталія Сергіївна, Момот Ніна Пилипівна, Авраменко Марія Сергіївна. Коли в 90-х роках знову з'явилася можливість організувати релігійну громаду в Чернігівці, ці люди стали ініціаторами збору підписів та всієї документації для реєстрації та відкриття храму. Організаційно-методичну допомогу в цій роботі надав благочинний протоієрей Михайло (Семенчук) з Бердянська. Багато поклонів і прохань довелося здійснити ініціативній групі, допоки 12 листопада 1991 р. релігійну громаду церкви Різдва Богородиці зареєстрували (тут починав службу протоієрей Олександр (Мусієнко). Старостою релігійної громади була Бережна Євдокія Федорівна. На початковому етапі храмом слугував районний Будинок культури. Як згадує Момот Н.П., у приміщенні було облаштовано місце для богослужінь, і в одну неділю були танці, а в іншу – богослужіння.

Це був час становлення громади і боротьби за повернення будівлі храму. 19 листопада 1993 р. розпорядженням представника Президента України в Запорізькій області споруду храму Різдва Богородиці накінець було передано віруючим. Але ще два роки потому на другому поверсі храму працював духовий оркестр РБК. Вся громада працювала над відновленням храму, кожен намагався внести свій посильний вклад у цю справу. До процесу активно долучилися родина Саржанів Віктора Сергійовича та Раїси Олексіївни, Таран Надія Петрівна, Богдан Лідія, Панюця Іван Степанович, Горобей Ніна Іванівна, Макаренко Валентина Антонівна, Горобей Лідія Гаврилівна, Момот Іван Євгенович, Лягут Зінаїда Григорівна, Бойко Іван Григорович (церковний староста), Похилько Валентина Павлівна (церковний староста та уставник), сім'я Брегеда Лариси й Олександра та багато інших. Чернігівський художник Горобей Володимир Романович написав 52 ікони для храму, декілька ікон написав художник Машченко Віктор.

Поряд із храмом споруджуються господарські приміщення та розпочато зведення огорожі. При церкві діє хор, регентом якого є Момот Н.П., яка ще в дитинстві співала в хорі Покровської церкви села Низяне, а пізніше – в храмах міста Бердянська. Маючи чудовий голос і здібності,

вона допомагала і в створенні хору в церкві Святителя Миколи Чудотворця села Новополтавка.

Настоятелями храму Різдва Богородиці були ієрей Віталій (Ципкало) (1994-1995 рр.) – ієрей Геннадій (Бойко) (1995-1999рр.), ієрей Іоан (Карташов) (1999-2001рр.), особливо любимий вірянами батюшка, ієрей Роман (Ісханов) (2001-2007рр.). Усі ці священнослужителі внесли свій посильний вклад у відновлення храму та віри в Бога. Новий етап розвитку храму розпочався з призна-чення 24 січня 2007 р. настоятелем ієрея Віктора (Ракка) – благочинного, настоятеля храму Архістратига Михаїла села Верхній Токмак. За останні роки храм стає все кращим. Особливою гордістю парафіян і настояте-ля храму протоієрея Віктора стало встановлення купола над храмом, що було здійснено перед храмовим святом 18 вересня 2009 р., встановлення велично-го позолоченого хреста. Ця подія супроводжувалася знаменнями: дули сильні пориви вітру, небо розмалювала велика кількість різнокольорових веселок.

Історія храму Різдва Богородиці підходить до свого 200-річного ювілею. Парафіяни і настоятель храму вірять, що кращі часи святині ще попереду.

Бібліографічні покажчики про Чернігівку

Обпалені афганським сонцем : Біобібліогр. покажчик про воїнів-земляків Чернігівського району, які виконували інтернаціональний обов'язок в Афганістані / [ред. та від. за вип. Жолоб В. І., уклад. Щербинка Л. В., Береза А. В.]. – Чернігівка : [б. в.], 2013. – 32 с. – Бібліогр.: с. 29-30.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2013 рік: календар і короткі довідки з бібліографічними списками / КЗ «ОУНБ ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко ; уклад. І. Шершньова]. – Запоріжжя : АА Тандем, 2012. – С. 6-8, 139-141, 222-225, 230-231, 239-244.

Не лякайся мого крику, о доле...»: до 60-річчя від дня народження Чернігівського письменника та поета Коваленко Володимира Миколайовича: біобібліогр. покажчик / Відділ культури і туризму Чернігівської райдержадмін. Запоріз. обл., КЗ Чернігівська районна центральна б-ка Чернігівської райради Запоріз. обл.; уклад. [А. Береза]. – Чернігівка : [б. в.], 2012. – 24 с. – Письменники Чернігівського району. – Бібліогр.: с.21-22.

Коли душа й талант працюють разом : (Чернігівській музичній школі – 45 років) : бібліогр. покажчик / Відділ культури і туризму Чернігівської райдержадмін. Запоріз. обл., КЗ Чернігівська районна центральна б-ка Чернігівської райради Запоріз. обл.; [уклад. А. Береза, ред. та відп. за вип. В. Жолоб]. – Чернігівка : [б. в.], 2012. – 23 с. – Бібліогр.: с. 16- 21.

Микола Миколайович Єременко – літописець Чернігівського краю : (реком. бібліогр. список) / Відділ культури і туризму Чернігів. райдержадмін. Запоріз. обл., Чернігів. районна центр. б-ка; [склала К. Череп]. – Чернігівка : [П. П. «Пенежко В. А.»], 2011. – 16 с.]

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2012 рік : календар і короткі довідки з бібліографічними списками / КЗ «ОУНБ ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко ; уклад. І. Шершньова]. – Запоріжжя : АА Тандем, 2011. – Із змісту : [50 років (1962) від дня заснування школи-інтернату в смт. Чернігівка]. - С. 45-46.

Знаменні та пам'ятні дати на 2010 рік : календар і короткі довідки з бібліогр. списками / КЗ «Запоріж. обл. універсальна наук. б-ка ім. О. М. Горького» ЗОР ; [ред. І. Степаненко, укладач І. Шершньова]. - Запоріжжя : АА Тандем, 2009. – Із змісту : 31.08. – 100 років від дня народження С. Н. Гречко (1910-1971), генерала-полковника авіації, уродженця смт. Чернігівка. - С. 49-50.

Запорізька область: динаміка розвитку (1939-2009) : наук.-допоміжний бібліогр. покажчик / КЗ «Запорізька обласна універсальна наукова біб-ка ім. О. М. Горького» Запорізької обл. ради ; [ред. та відп. за вип. І. Степаненко ; уклад. Г. Нагорна]. – Запоріжжя : Дике Поле, 2009. – Із змісту : Чернігівсь-кий район. – С. 108-109.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2000 рік: (Календар і короткі бібліогр. списки) / Упр. культури ЗОДА ; КЗ «ЗОУНБ ім. О. М. Горького»; уклад.: І. Шершньова, Г. Нагорна. – Запоріжжя, 1999. – Із змісту : 28.08. – 100 років від дня народження В. Г. Фоменко (1900-1976), краєзнавець. - С. 20-21.

Іменний покажчик

А

- Абліцов С. В. - С. 12
Авраменко М. С. - С. 98
Андрєєва К. - С. 87
Андрієнко А. - С. 62, 66, 83, 85, 89, 90
Анікіна Л. В. - С. 98
Анісімова К. - С. 78
Антасевич Н. - С. 70
Антонік О. - С. 11
Антонюк Т. М. - С. 70
Арабаджі О. С. - С. 15, 82
Аристова О. Г. - С. 47

Б

- Бабенко В. І. - С. 55
Бадіон О. П. - С. 13, 23, 56, 65-66
Барабоха Н. М. - С. 15, 82
Барабоха О. П. - С. 15, 82
Бараканов М. А. - С. 28
Бартош М. - С. 96
Безверха Л. - С. 60
Бейлик М. В. - С. 15
Белікова М. В. - С. 65
Бережна Є. Ф. - С. 98
Бережний М. П. - С. 10, (27), 28, 51, (88)
Береза А. В. - С. 54, 72, 76, 85, 92, 99
Береза М. - С. 18
Берестов С. - С. 17, 20
Берко І. - С. 7
Бехтер О. - С. 57, 58
Білаш Є. - С. 58, 77, 85
Білівенко С. - С. 65
Білоконь Ю. - С. 57
Бирюлин С. 14, 30
Бичковський М. - С. 97, 98
Богдан М. М. - С. 9, (33-34)
Богдан В. О. - С. (34)
Богдан І. М. - С. (59)
Богдан Л. - С. 98
Богдан Т. - С. 21
Богомаз М. С. - С. 17
Божок Н. - С. 21
Бойко А. - С. 26
Бойко Г. - див. : Геннадій, ієрей

Бойко І. Г. - С. 98
Болва (Запорожець) Н. С. - С. 59, 98
Болгов В. В. - С. 13, 22
Большакова Т. І. - С. 39, 70-72, (72), 73, 83, 85-87, 92, 95, 96
Бондарь В. О. - С. 26
Бондаренко М. М. - С. (66), (68)
Бондаренко Р. И. - С. 75
Борисов Б. - С. 14
Борко С. - С. 47
Босий А. - С. 10, (64-65)
Босий Я. - С. 51
Браташ Л. - С. 69
Брацило Л. Ф. - С. 93
Бройде І. Л. - С. 15
Брус А. - С. 48, 53
Брегеда Л. - С. 19-21, 27, 51, 59, 68, 83, 98
Брегеда О. - С. 98
Будько В. И. - С. 20
Бут Т. Т. - С. 73

В

Вабіщевич О. - С. (60)
Вангельєва Н. - С. 59
Василенко В. В. - С. 11, (34)
Васильченко В. - С. 14
Ващенко І. О. - С. 10
Величко О. Г. - С. 26
Вербоноль І. Г. - С. 7
Вербоноль І. Т. - С. 7
Вербоноль О. І. - С. 7
Веремій В. Г. - С. (59)
Веремій В. З. - С. 9
Вершини К. А. - С. 45
Верещака В. О. - С. 15
Ветренов Л. - С. 30, 52
Віктор, ієрей - С. 99
Вікторов С. - С. 63
Вінник Л. - С. 19
Віталій, ієрей - С. 99
Власов М. - С. 91
Волик Л. В. - С. (61), 89
Волков А. В. - С. 65
Воловник С. В. - С. 12
Володина Е. - С. 29
Володина И. - С. 14
Волошко Г. С. - С. (28)
Волошко І. Д. - С. (77)
Вороб'єв И. Ф. - С. 24

Г

- Гавриленко І. І. - С. 7
Гайдай І. - С. (62)
Галаган М. - С. 57
Галич В. Д. - С. (60)
Галич Т. К. - С. 18
Гарбуз М. - С. 94
Геннадій, ієрей. - С. 99
Герасимов І. О. - С. 26
Герашенко В. В. - С. 9, 10, 58, 81, 83
Глянь С. - С. 54
Гогунський А. В. - С. 2, 10, 78
Годлевський В. С. - С. 78
Голдобін А. - С. 45, 46
Головешко В. П. - С. 15, 22, 50
Голубев Г. - С. 46
Гомон М. В. - С. (67)
Горда А. - С. 68, 69, 72
Горда В. - С. 89
Гордов І. К. - С. 7
Горілий В. - С. 10, (63)
Горн К. Г. - С. (25), (67)
Горобей В. Р. - С. 10, (88), 98
Горобей Л. - С. 24, 32, 33, 47, 81, 87, 98
Горобей Н. І. - С. 98
Горобей О. Р. - С. 10, (89)
Горьковий В. - С. 54
Гребельна К. - С. 50, (66)
Гречко С. Н. - С. 9, (34-35), (100)
Гречухін І. - С. 19
Гречухін М. І. - С. 11, (62)
Гречухіна О. - С. 30
Гривцова О. - С. 26
Григор`єв К. - С. 81
Губенко Т. А. - С. 12
Гула А. - С. 60
Гуленко К. С. - С. 65
Гулова А. - С. 21
Гуд І. - С. 29
Гусак А. - С. 49

Д

- Дворний Б. - С. 51, 54
Демочка І. С. - С. 77
Демченко М. - С. 93
Дем`яненко М. Я. - С. 19
Дев`яткіна О. - С. 87
Денежний М. М. - С. 9

Денисов Н. - С. 46
Денисова М. - С. 42
Дереза Ю. М. - С. (50)
Деркач А. А. - С. 10
Десятник В. - С. 53
Джога І. - С. 32
Дзюба І. М. - С. 65
Дибенко П. - С. 8
Дігтяр Ю. М. - С. 13
Діденко Н. - С. 16
Довгаль І. - С. 51
Дольников Г. - С. 46
Доценко В. - С. 17
Драга В. В. - С. 65
Драган І. В. - С. (52)
Дровосекова О. В. - С. 48, 74
Дрозд З. І. - С. 7
Дубінін І. В. - С. 28, (73), (77)
Дубровін І. - С. 54
Дядюренко Д. І. - С. 15
Дяченко С. - С. 83

Є

Євенко І. - С. 17, 50, 94
Євенко О. - С. 16
Євенко П. П. - С. 16, (57)
Егоров Г. - С. 47
Єременко М. М. - С. 2, 3, 12, 13, 21, 23-27, 29, 30-33, 35, 36, (37-38), 39, 42, 46, 60, 61, 66, 71, 73, 75, 78, 95, 99
Єременко Г. В. - С. (61)
Єременко Т. Я. - С. (49)
Єременко Ф. В. - С. 9
Єрмоленко П. О. - С. (34)
Єфіменко І. - С. 90

Ж

Жесткова О. В. - С. 50
Жлоба Д. - С. (24)
Жолоб В. І. - С. 54, 70-72, (72), 73, 74, 76, 85, 90-92

З

Забаєв П. П. - С. 5, 97
Закутська М. - С. 69
Залужний А. - С. (50)
Занфіров В. - С. 54
Запорожець Л. М. - С. 9, 81
Заруба С. - С. 14
Захаров Г. Ф. - С. 9, 26
Звонарева О. - С. 13, 68
Зотов О. - С. 57
Зубко С. - С. 14, 49

I

- Іванов Е. - С. 32
Іванов Н. - С. 47
Іванов Я. - С. 30
Івченко А. С. - С. 13
Ігнатів Ю. А. - С. 19
Ізюмова Л. Ф. - С. 71
Ілляш І. - С. 62
Ільєнков О. Я. - С. 97
Іоан, ієрей. - С. 99
Ірха М. - С. 83
Ісханов Р. - див. : Роман, ієрей

К

- Кавун К. М. - С. 8
Кавун Л. С. - С. 22
Калайда Р. О. - С. (58)
Калинин І. М. - С. 24
Калінкіна С. М. - С. (60)
Калмукіди Л. Ю. - С. 48, 74
Капустян С. - С. 10, (42), 83
Карагодін А. І. - С. 13, 18
Карафін К. С. - С. 13
Карвацька М. - С. 30
Карпенко А. - С. 95
Карпенко Л. І. - С. (60)
Карпов Б. Г. - С. 23
Карпович М. - С. 46
Карташов І. - див. : Іоан, ієрей
Касьяненко А. Е. - С. 45
Катковський М. І. - С. 7
Квернадзе В. - С. (95)
Кікоть І. О. - С. 91
Кірідон Л. - С. 21
Кириленко В. - С. 63
Кириченко Ю. - С. 47
Кириш Л. - С. 54
Кісса О. - С. 14, 43
Классен Г. - С. 7
Кліковка Г. - С. 50
Клименко Г. А. - С. (59)
Клименко М. В. - С. 66
Клименко О. - С. 62
Князенко Ю. - С. 26
Князьков Ю. - С. 12, 15, 48
Коваленко В. - С. 10, 11, (72-73), (83-85), 87, (100)

Ковалевська А. Н. - С. 69
Ковальов П. - С. 20
Ковальова Т. - С. 30, 88
Ковдря Л. - С. 91
Ковтун О. С. - С. 26
Ковтун Ф. С. - С. (28)
Козиряцька М. - С. 69
Козицький О. Д. - С. (83)
Козоріз Г. - С. 28, 50, (66), 67
Комарь В. - С. (83)
Коморна Р. І. - С. 78
Конарева І. Е. - С. 74, 93
Кондратенко Н. - С. 70
Копеліович А. - С. 65
Корзун М. - С. 9
Корзун О. І. - С. (44)
Костенко Д. - С. 17
Костенко С. - С. 49
Коцур В. С. - С. (19), 20, (51), (54)
Кошеленко В. І. - С. 71
Кошовий П. К. - С. (27)
Кравець Г. - С. (83)
Кравчик Н. - С. 94
Крапивко Г. М. - С. 77
Красовский С. - С. 47
Красюк О. І. - С. 13
Крижко І. С. - С. (25)
Круглік Т. В. - С. 98
Кругляк Ю. М. - С. 82
Крутько М. - С. 4
Кузьменко М. Л. - С. 9
Кузьменко Н. І. - С. 12, 28, 32, 45, 52
Кузьменко О. - С. 10
Кулак П. - С. 89
Куницкая Г. - С. 72
Куперман Ю. - С. 81
Курусь В. - С. 70
Курцев П. - С. 30
Кучмій Ж. - С. 67
Кучер Л. - С. 58
Кучер В. П. - С. (43)
Куц Л. - С. 14, 17-19, 25-27, 32, 39, 48, 49, (55), 56, 57, 59, 60, 67-69, 72, 74, 75, 81-83, 93-95
Куц М. - С. 16, 17, 21, 25, 27, 32, 34, 51, 52, 54, 56-60, 62, 68-69, 72, 75-76, 78, 80, 91, 93-94
Куць В. - С. 61
Кущ Є. - С. 27, 33

Л

- Лагода М. Д. - С. (28), (34)
Лазутін О. М. - С. 25
Лакота В. З. - С. (54)
Лакота П. - С. 51
Ламанова І. - С. 51, 55, 58-59, 74, 81, 86-87, 90-91, 94
Ланчик А. - С. 54
Лахман І. - С. 62
Ляхота Н. Д. - С. 69
Лесик В. - С. 10, (91)
Лесик Т. - С. 10
Линник А. - С. 11
Линник Ю. - С. 11
Линник М. М. - С. 82
Липницький М. - С. (52)
Лісняк О. - С. 53
Литвак О. - С. 71
Литвиненко А. Ф. - С. 85, (88)
Литвиненко Н. - С. 4
Литвинов Д. - С. 8
Ліфер В. М. - С. 30
Ліфер О. В. - С. 78
Личков М. - С. 98
Лобко Л. - С. 61
Лобко Н. - С. 30, (62), 80
Логанов Є. - С. 14
Лола І. - С. 33, (66), (85)
Лола М. - С. 19, 28, 52, 90
Лубінер А. Б. - С. 7
Лузан П. - С. 68
Лукаш І. М. - С. 32, 46, 47
Лукьяненко В. - С. (25)
Люміна Л. А. - С. (74)
Лягун З. Г. - С. 98
Лях В. І. - С. 80

М

- Мазний О. - С. 14
Макаренко В. А. - С. 98
Макаренко І. - С. 18
Макаренко Н. - С. 57
Макаренко С. Я. - С. 11, (62)
Максимов Г. М. - С. 15
Мамриков М. В. - С. 56
Манич В. О. - С. (55)
Манич Н. - С. 59
Мартиненко Г. - С. 24
Марченко В. - С. 14, 18, 20-21, 28-29, 46, 50-55, 61, 63, 67-68, 72, 75-76, 89-90, 95

Матвієнко О. - С. 16, 20
Матвієнко П. - С. 18
Мащенко В. І. - С. 10, 98
Медведєв С. - С. 28, (66), 67, 89
Мелешко Я. А. - С. 10
Мерзляк І. Д. - С. (28), (73), (77)
Міллеров Б. С. - С. (27)
Мінаков М. І. - С. 10
Мірошниченко О. В. - С. (59)
Мірущенко О. П. - С. 41-42
Міссан І. І. - С. (27)
Михайлов В. - С. 63
Михайлов Г. - С. 47
Михайлов Н. - С. 28
Міщенко Н. - С. 50, 94
Міщенко Р. - С. 49
Момот І. Є. - С. 98
Момот Н. - С. 98
Мордовской М. - С. 39, 46
Морель О. М. - С. (56)
Мормиль В. Г. - С. 59, (60-61), 82
Мормиль О. М. - С. (61)
Морозова Н. - С. 70
Мосіяш М. А. - С. 69
Московцева В. - С. 81, 93
Мурміль З. М. - С. (28), 50, 55, 61
Мусієнко О. - С. 98
Мухін Г. - С. 20

Н

Нагарнюк Л. - С. 68, 81, 92
Нагорна Г. - С. 41-42, 100
Наконечная М. - С. 27
Наконечний С. Г. - С. (52)
Натошак М. Н. - С. 24
Науменко І. - С. 21
Нестеренко Л. - С. 88
Нестеренко О. О. - С. 51
Нефедов А. - С. 53
Ніконов І. - С. 16
Носенко Т. О. - С. (61)

О

Оверченко Г. С. - С. (74)
Оверченко М. Д. - С. 11
Овчаренко В. - С. 67
Овчаренко Л. - С. 29

Олександрова Л. - С. 74, 91
Омельченко Е. М. - С. 69
Онiкiйчук Ю. - С. 16
Онищенко Г. М. - С. (23)
Онопрiєнко С. - С. 69
Опара Л. М. - С. (60)
Опрышко Я. М. - С. (28)
Остапенко М. Т. - С. 8, (24)
Островский А. - С. 46-47

П

Палiвода Т. М. - С. 69
Панасенко I. - С. 4
Панюця I. С. - С. 98
Паршин В. - С. 87
Пеклушенко А. - С. 13, 14, 53
Пелих В. - С. 49
Пелих Ю. Г. - С. 39
Пенежко В. А. - С. 31, 33, 35, 38-39, 46, 58, 66, (67), 73, 99
Пенський Ю. - С. 10
Перетятко В. - С. 62
Песочин Г. Ф. - С. 22
Петраков Г. - С. 81
Петрикiн В. I. - С, 3
Пилипенко М. I. - С. 78
Пичугин Н. А. - С. 27
Платонов Л. - С. 30, 50
Плахотiн М. П. - С. 46
Плоский А. П. - С. 15
Площ М. - С. 7
Плужник Н. - С. 48
Плясовиця А. - С. 21
Подольный Е. - С. 47
Подшивайлов Д. П. - С. (26-27)
Покришкiн О. I. - С. 9, 26, (43-48)
Попов В. С. - С. 15
Поповецкий О. - С. 52, 75
Похилько В. П. - С. 98
Похилько О. М. - С. (88)
Похилько Я. Т. - С. 97
Прищенко О. - С. 83, 93
Прокопенко О. В. - С. (28)
Прокопенко Р. П. - С. (60)
Прокопенко Т. - С. 25, 81, 87, 93
Прохоренкова Г. - С. 21
Прядченко В. - С. 29

Путинцев А. - С. 14, 30

Пуха І. - С. 42

Пушкаренко М. - С. 95

Р

Радченко А. - С. 32

Радченко Д. - С. 83

Радченко І. П. - С. (66)

Радченко Н. - С. 59, 61

Ракка В. - див. : Віктор, ієрей

Ребро П. - С. 42

Рев`якін С. - С. 25, 53

Редченко Н. - С. 61

Рекотов С. - С. 17

Рекубрацький А. - С. 74

Рекур Н. - С. 51, 62, 74, 83, 89

Решетняк Г. - С. (21)

Рибас Н. А. - С. 9

Рильський М. - С. 3

Роман, ієрей - С. 99

Романовський Г. К. - С. (28)

Рослик В. - С. 67

Ростокін А. - С. 49

Рульов В. А. - С. 19

Рябовол Р. - С. 51, 58, 60-61

С

Савон О. - С. 10

Савостіна Л. Є. - С. 48, 74

Савичев М. - С. 46

Савченко В. - С. 4, 14, 24

Савченко Н. - С. 2

Сагань О. - С. 32

Саєнко С. - С. 10, 88, 90, 93

Сапальов В. В. - С. 56

Сапальова Л. - С. 95

Саржан В. С. - С. 98

Саржан Р. О. - С. 98

Селюченко Н. І. - С. 46

Семенихин А. - С. 18

Семенова В. - С. 33

Сердечна Л. - С. 83, (88)

Сідь І. П. - С. (75), (91-92)

Сізінцова Л. А. - С. 93

Силаєв В. - С. 83

Сілаєва Л. А. - С. 69

Синєпольська Л. - С. 65, 68-70, 72, 74, 88-89, 91, 94

Синьпольська А. - С. 16-18, 21, 23, 26, 29-30, 35, 39, 49-54, 58-62, 66-68, 72, 75, 89, 91-95
Синіцин О. Д. - С. 10
Синиця Р. О. - С. 54
Синяк С. - С. 21
Січна Л. - С. 87
Скачков М. - С. 14, 16-18, 60, 80
Скоморохов Н. М. - С. 32
Сльота В. П. - С. 26, 55, 76
Снігова Л. - С. 18, 50, 58, 61, 68, 75, 95
Соболевская М. - С. 68
Сова П. В. - С. 18
Соловьев В. - С. 53
Сологуб П. - С. (29)
Солод Г. Л. - С. 27
Сорокін В. В. - С. (55)
Сорокіна В. - С. 52, 66
Сосна М. - С. 47
Сохань Д. О. - С. 82
Співак Л. - С. 9, (29)
Співак І. Н. - С. 9, (36)
Співак П. А. - С. 9
Степаненко В. - С. 18
Степаненко Д. И. - С. 13-14, 23-24
Степаненко І. П. - С. 35, 39, 46-47, 58, 69, 71, 99, 100
Степанов В. Л. - С. 10, 11, (94)
Стеценко В. - С. 11, (62)
Стойнов І. - С. 14
Стрижеус Л. - С. 60-61, 81
Сумний С. - С. 72
Сумцова Р. Б. - С. 15
Супруненко В. П. - С. 12
Сухов К. - С. 47
Сушко К. И. - С. 42
Сьомик К. С. - С. 82
Сьомик С. - С. 21

Т

Таран Н. П. - С. 98
Тарасенко В. К. - С. (61)
Тарасович І. Ф. - С. (53)
Темник А. М. - С. 9, (28), (31-33), (77)
Терехова М. - С. 13
Терніков Т. К.- С. 22
Тимофеєнко В. И. - С. 75
Тіріженко О. - С. 18
Ткаченко В. - С. 26

Ткачевський І. В. - С. 7
Торубалко Г. О. - С. (9), (93)
Тронько П. Т. - С. 29, 46, 75
Турченко Ф. Г. - С. 25, 39
Тяпочкін С. - С. (95)

У

Удовенко П. П. - С. 78
Ульяненко Г. - С. 21

Ф

Федорова І. - С. 23
Фесенко В. - С. 14, 30
Філіпченко В. - С. 17
Філон М. - С. 20
Фінько В. - С. 70
Фоменко В. Г. - С. 15, (40-41), 42, 82, (100)
Францев О. - С. 47

Х

Ханецький Г. К. - С. 97
Харченко А. - С. 12, 25, 28-29, 32-34, 36, 38-39, 46, 52, 55, 66, 70, 75-76, 78-81
Харченко П. Х. - С. 96
Харчук М. П. - С. 9
Харчук С. - С. (61), (86)
Хвастов М. - С. 17
Хільченко І. - С. 59
Хільченко С. М. - С. 16
Хлепітько Є. П. - С. 5, 11, 19, 55, 67, 74, 97-98
Ходонович М. - С. 51
Ходус А. - С. 95
Холодуліна Н. І. - С. 70
Хоменко В. І. - С. (62)
Хоменко Є. - С. 11, (62)
Хорішко Л. - С. 87
Хорунжий А. - С. 45
Худич В. - С. 17

Ц

Цаліков К. О. - С. (27)
Цапко А. - С. 49
Ципенко В. І. - С. 15
Ципкало В. - див. : Віталій, ієрей

Ч

- Чабаненко В. А. - С. 82, 84-85
Череп В. - С. 20
Череп К. - С. 39, 99
Черкашин Н. А. - С. 55
Черненко М. С. - С. 11, (36-37)
Чернишов В. - С. 16
Чернов В. - С. 15
Чернолуцкий В. - С. 32, 52
Чернявська Л. В. - С. 67
Чокотов А. Н. - С. 19
Чорний В. Т. - С. 70
Чуев Ф. - С. 47
Чулюкова С. - С. 32
Чумак Л. - С. 61
Чуприна А. - С. 93

Ш

- Шак В. - С. 35, 46, 52
Шалаєв М. Ф. - С. 7
Шалда В. - С. 7
Шаповал А. - С. 25, 49, 52, 56, 58, 66-69, 83, 90, 94
Шаповал В. А. - С. 10, 78
Шаповал Н. - С. 96
Шаповалов Г. - С. 42, 80
Шаповалова Л. А. - С. (59)
Шевченко Т. - С. 14
Шелегеда В. І. - С. 65
Шепель П. О. - С. (27)
Шершньова І. В. - С. 35, 39, 42, 46-47, 58, 99-100
Шилин Д. - С. 46
Шкадов И. Н. - С. 45

Щ

- Щербинка Л. В. - С. 54, 71-73, 76, 92

Э

- Элькин В. - С. 32

Я

- Яворницький Д. І. - С. 4
Яковенко К. Д. - С. 3
Яснопольський Ф. - С. 45
Яцун В. - С. 28

Зміст

Від укладачів.....	2
Єременко М. М. У степах Таврії розквітла.....	3-12
Загальні відомості.....	12-14
Природа. Екологія.....	15-16
Промисловість.....	16
Харчова промисловість.....	17
Транспорт.....	17-18
Зв'язок.....	18-19
Сільське господарство.....	19-20
Райсільгосптехніка.....	20
Медицина.....	20-21
Санітарно-епідеміологічна станція.....	21
Соціально-економічне та суспільно-політичне життя.....	22
Статистика.....	22
Населення.....	22-23
Історія міста.....	23-24
Історія Чернігівки до 1917 року.....	23-24
Революція та громадянська війна.....	24
Голодомор. Репресії.....	24-25
Чернігівка в роки Великої Вітчизняної війни.....	25-27
30-та кавалерійська дивізія.....	27
Чернігівці - учасники Великої Вітчизняної війни.....	27-29
Господарка Бранденбурзьких воріт.....	29
Селище у післявоєнні роки.....	29-30
Селище у роки Незалежності.....	30
Видатні постаті Чернігівки.....	30
Герой Радянського Союзу	
Темник А. М.....	31-33
Відомі уродженці Чернігівки.....	33
Богдан М. М.....	33-34
Василенко В. В.....	34
Гречко С. Н.....	34-35
Співак І. Н.....	36
Черненко М. С.....	36-37
Красознавці.....	37
Єременко М. М.....	37-39
Фоменко В. Г.....	40-42
Відомі діячі, чий імена пов'язані з м. Чернігівка.....	42
Покришкін О. І.....	43-48
Археологія.....	48
Соціально-економічний розвиток Чернігівки.....	48
Економіка.....	48-49
Фінанси.....	49

Трудові ресурси.....	49
Соціальний захист.....	49-50
Торгівля.....	50
Житлово-комунальне господарство.....	50-51
Суспільно-політичне життя міста.....	51
Комсомольська організація.....	51
Національно-культурні товариства.....	51
Громадські організації.....	51
Районна організація “Союз “Чорнобиль”.....	51-52
Районна організація ветеранів Великої Вітчизняної війни.....	52
Військово-історичний клуб “Гвардія”.....	52-53
Органи місцевого самоврядування.....	53
Органи внутрішніх справ.....	53-54
Органи юстиції.....	54
Військова справа.....	54
Учасники бойових дій у локальних війнах.....	54-55
Освіта.....	55-56
Школа-інтернат.....	56-58
Дошкільні заклади.....	58-59
Загальноосвітні школи.....	59-60
Чернігівська спеціалізована школа “Надія”.....	60-61
Фізкультура та спорт.....	61-63
Горілий В. І.....	63
Босий А. П.....	64-65
Туризм. Туристичні об’єкти.....	65-66
Засоби масової інформації.....	66
Друк.....	66
Преса.....	66-68
Культура.....	68
Культурно-освітня робота.....	68-69
Бібліотеки.....	69-71
Районна центральна бібліотека.....	71-73
Районна дитяча бібліотека.....	73-74
Пам’ятники історії та культури.....	74-79
Пам’ятники архітектури.....	79-80
Районний архів.....	80
Музеї.....	80-81
Шкільні музеї.....	81-82
Топоніміка.....	82
Фольклор.....	82
Літературне життя.....	83
Коваленко В. М.....	83-85
Литвиненко А. Ф.....	85
Лола І. С.....	85-86
Харчук С. В.....	86-87
Місто Чернігівка в поезії.....	87
Любительське об’єднання “Ліра”.....	87

Мистецтво	88
Образотворче мистецтво	88
Горобей О. Р.....	88-89
Архітектура	89
Парки.....	89
Вулиці.....	90
Декоративно-ужиткове мистецтво	90
Музичне життя	90
Чернігівський початковий спеціалізований мистецький заклад.....	91
І. П. Сідь - самодіяльний композитор.....	91-92
Фестивалі, свята, конкурси, концерти, культурно-мистецькі акції	92-93
Художня самодіяльність	93
Народний самодіяльний хоровий колектив “Криниченька”.....	93-94
Народний жіночий вокальний ансамбль “Струмочок”.....	94
Хореографія	94
Кіномистецтво. Кінолюбительство	95
Релігійне життя	95-96
Церква на честь Різдва Богородиці.....	96-99
Бібліографічні покажчики про Чернігівку	99-100
Іменний покажчик	

Серія: Міста і села Запорізької області. Вип. 6

Довідкове видання

Чернігівці 230

Бібліографічний покажчик

Відповідальні за випуск:
Редактор - І. Степаненко
Укладач - Н. Романів